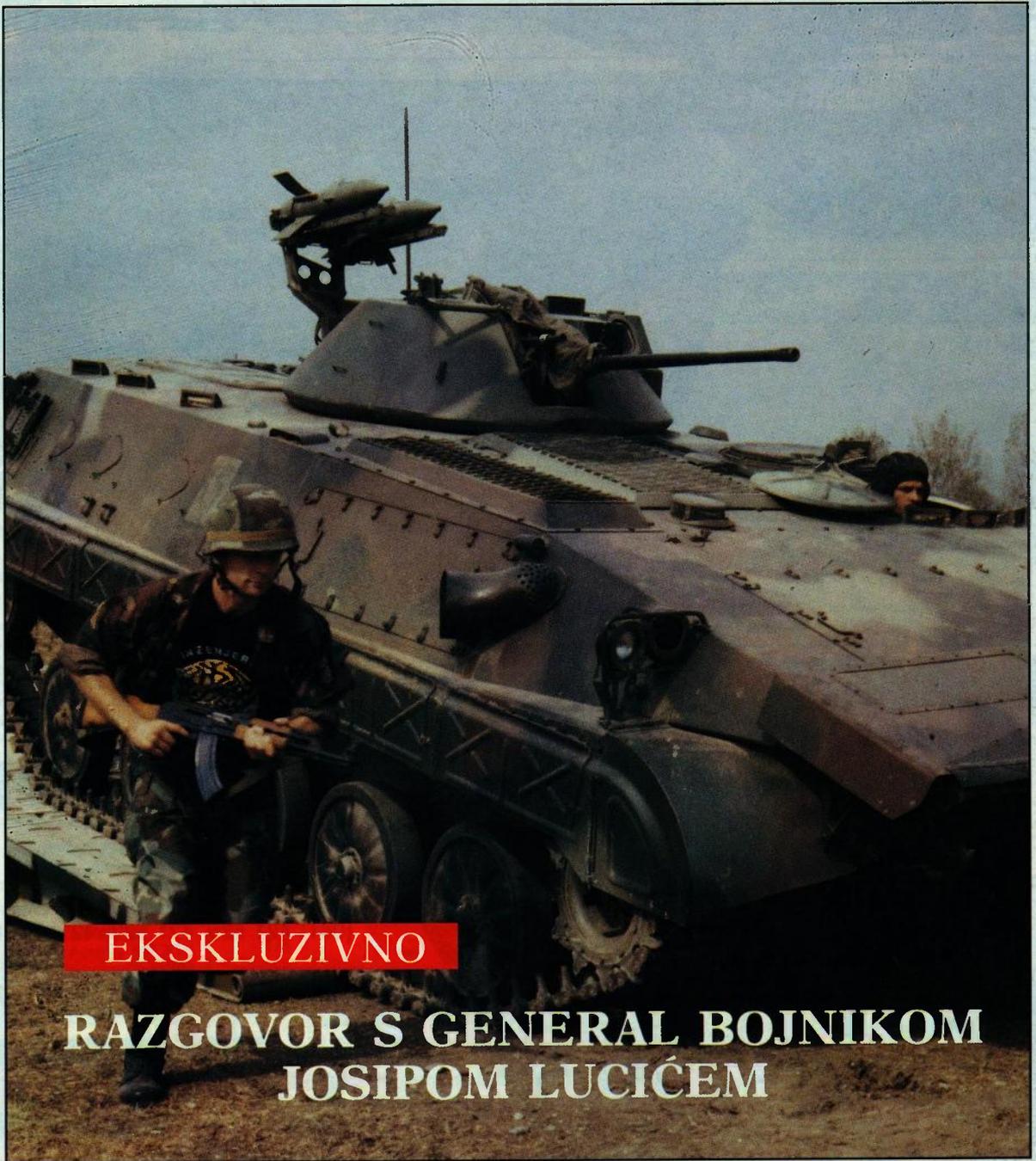

HRVATSKI VOJNIK

EKSKLUZIVNO

**RAZGOVOR S GENERAL BOJNIKOM
JOSIPOM LUCIĆEM**

BROJ 21. GODINA II.

CIJENA 400 HRD

AVTOR: ALOJZ BORSIC

**HRVATSKI
VOJNIK**

OLYMPUS

OLYMPUS OPTICAL CO., LTD. Tokyo, New York, Hamburg, London

ZAGREB, JURJEVSKA 15
(041) 421 535, 421 522, 421 482 Fax: 420 888

FUJI FILM

ZASTUPNIK ZA HRVATSKU:

EQUICOLOR

Zagreb, Kneza Ljudevita Posavskog 14
Tel. 041/442-050, Telefax 041/451-693

GLASILO MINISTARSTVA
OBRANE REPUBLIKE
HRVATSKE

Odgovorni urednik:
brigadir Ivan Tolj

Glavni urednik:
pukovnik Krunoslav Matešić

Izvršni urednik:
Vidmir Raič

Uređuje kolegij uredništva:
Tihomir Bajtek (vojna tehnika),
Željko Hanich ((HRZ), **Dejan
Frigelj** (HRM), **Mirjana Kuretić**
(ustroj Hrvatske vojske), **Bože
Šimleša** (kultura i feljtonistika),
Siniša Halužan, **Tomislav
Lacković**, **Neven Valent-Hribar**,
Alojz Boršić (foto-reporter)

Likovni urednici:
Nenad Martić
Svebor Labura

Marketing:
Gordan Bajtek

Adresa uredništva:
Zvonimirova 12, Zagreb

Brzglas: 468-041, 467-956

Dalekumnoživač (fax):
451-852

Grafičko-tehničko uređenje:
Grafičko-tehnička redakcija
Hrvatska tiskara KTS

Tisak:

Hrvatska tiskara, Zagreb
Godišnja pretplata 10.400 HRD
Polugodišnja pretplata 5.200 HRD
Sve promjene tiraže slati na Vjesnik
Tuzemna prodaja Slavonka avenija 4
brzglas 341-256 ili na MARKETING
Hrvatskog vojnika brzglas 467-291;
brzglas i dalekumnoživač 451-852.

Uplata pretplate na račun TRGO-
ŠTAMPA 30101-601-32111 (s naz-
nakom za »Hrvatski vojnik«)

Inozemna pretplata: Zagrebačka
banka broj deviznog računa: 30101-
620-16-25731-3296911 (s naznakom
za »Hrvatski vojnik«)

Cijena polugodišnje pretplate:

Njemačka 54 DEM, Austrija 360 ATS,
Kanada 42 CAD, (zrakoplovom 82,95),
Australija 48 AUD, (zrakoplovom
106,50), SAD 42 USD, (zrakoplovom
76,45), Švicarska 48 CHF, Nizozem-
ska 60 NLG, Francuska 216 FRF,
Švedska 216 SEK, Belgija 1080 BEF,
Danska 216 DKK, Velika Britanija 20
GBP, Slovenija 1800 SLT, Italija 39600
ITL, Norveška 212 NOK

Rukopise i materijale ne vraćamo

25. rujna 1992.

ustroj hrvatske vojske

Osnovano Vijeće narodne obrane	4
Prava i obveze vojnih obveznika u inozemstvu	5
Iz Lučkog u povijest	6
Srce za Hrvatsku i tvrde mišice	7
Godina služenja domovini	9
Stvaramo vojsku primjerenu Hrvatskoj	11

aktualnosti

Znak vremena	14
Slavonci znaju svoj put	15
Buđenje uz Vivaldija	16
Miloševi jadi	18

dossier:

Planetarni strah od nuklearnog udara	19
Što nakon smrti »velikog brata«	22
Gladno nasljeđe socijalizma	24
Opasnost dolazi s istoka	28

vojna tehnika

Cobra — kraljica helikoptera	28
Kooperacija — rješenje za budućnost	43
Označavanje pješačkog streljiva bojom	44
Debela Berta	48

magazin

Lakirnica u kuhinji	51
Kralj Zvonimir i crkva u Hrvata	52
Zabranjena zbirka	53
Ljudina od duha	59

CJENIK OGLAŠAVANJA

COLOR STRANICA	(HRD)	CRNO-BIJELA	(HRD)
1/1 ZADNJA	200.000	1/1	100.000
1/2	120.000	1/2	70.000
1/3	80.000	1/3	50.000

Štovani čitatelji,
za ovaj primjerak našeg i Vašeg glasila platili ste nešto višu cijenu. Riječ je, naravno, o
neumitnoj gospodarskoj logici novinske proizvodnje. To je nužan korak koji omogućuje da i
dalje zadržimo koncepciju »dva lista u jednom«, tako da i dalje uz svaki broj dvotjednika
»Hrvatski vojnik« izlazi mjesečnik »Hrvatski mornar«, odnosno »Hrvatski zrakoplovac«.

Uredništvo

OSNOVANO VIJEĆE NARODNE OBRANE

Odlukom predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana donijetom 11. rujna ukinuto je Vrhovno državno vijeće a u skladu s Ustavom ustanovljena dva nova savjetodavna vijeća: Predsjedničko vijeće i Vijeće narodne obrane

Vijeće narodne obrane Republike Hrvatske ima četrnaest članova. To su: Josip Manolić, predstojnik Ureda za zaštitu ustavnog poretka, Stjepan Mesić, predsjednik Sabora, Hrvoje Šarinić, predsjednik Vlade, dr. Jure Radić, predstojnik Predsjedničkog ureda, Gojko Sušak, ministar obrane, Ivan Jarnjak, ministar unutarnjih poslova, Zdenko Škrabalo, ministar vanjskih poslova, general zbora Antun Tus, načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske, general zbora Janko Bobetko, savjetnik ministra obrane, admiral Sveto Letica, zapovjednik Hrvatske ratne mornarice, general-pukovnik Ivan Čermak, pomoćnik ministra obrane, general-bojnik Imra Agotić, zapovjednik Hrvatskog ratnog zrakoplovstva, general-bojnik Josip Lucić, pomoćnik ministra obrane i general-bojnik Slobodan Praljak, pomoćnik ministra obrane. Tajnik, koji još nije imenovan, obnašat će dužnost pročelnika Vojnog kabineta predsjednika Republike.

Vijeće narodne obrane je savjetodavno tijelo predsjednika Republike kao vrhovnog zapovjednika oružanih snaga. Kako je na nedavnoj konferenciji za novinare rekao dr. Jure Radić, Vijeće će razmatrati sva bitna pitanja izgradnje i uporabe oružanih snaga i državne sigurnosti, te pripreme zemlje u cjelini za obranu. U tome je i temeljni razlog zašto spomenuta dva vijeća nisu osnovana ranije, odmah po donošenju Ustava 1990. godine, već je njihovu ulogu preuzelo Vrhovno državno vijeće, koordinirajući obje djelatnosti. Naime, da je Vijeće narodne obrane ustanovljeno ranije u njemu bi »po sili funkcije« morali biti i zapovjednici svih bivših vojnih oblasti na području Republike Hrvatske, dakle jugo-generali koji danas zapovijedaju neprijateljskom vojskom, objasnio je dr. Radić.

Isti dan nakon informacije o njegovom osnivanju, Vijeće narodne obrane je održalo prvu sjednicu u Predsjednikovim dvorima. Sjednici je predsjedao predsjednik Republike dr. Franjo Tuđman. Prema priopćenju iz

predsjednikova Ureda, u uvodnoj riječi je dr. Tuđman, uz ostalo, predložio da Ministarstvo obrane što prije podnese Vijeću narodne obrane prijedlog reorganizacije Hrvatske vojske za mirnodopsko stanje, ali istodobno spremnost za uspostavu punog ustavno-pravnog poretka na cjelokupnom teritoriju države Hrvatske, ako se ne ostvare odredbe Vanceova plana.

Vijeće je raspravljalo i o preuzetim međunarodnim obvezama Republike Hrvatske na Londonskoj konferenciji, kao i o poštivanju odluka Vijeća sigurnosti UN, te o pridržavanju embarga na uvoz oružja.

Vijeće narodne obrane je razmatralo i međunarodni položaj Hrvatske, te ocijenilo da je on bitno učvršćen rezultatima prošlih izbora. Također je razmatrana i mogućnost što bržeg i sigurnijeg povratka izbjeglica i prognanika u njihova mjesta, stoji na kraju priopćenja iz Ureda Predsjednika.

ŽELJKO BUKŠA

MINISTARSTVO OBRANE REPUBLIKE HRVATSKE PERSONALNA UPRAVA

POZIV

POZIVAJU SE PRIPADNICI HRVATSKE VOJSKE, ZAINTERESIRANI ZA PRIJEM U PROFESIONALNI SASTAV HRVATSKE VOJSKE, DA SE JAVE U KADROVSKE SLUŽBE:

- 1. »A« BRIGADE ZBORA NARODNE GARDE, ZAGREB
- 2. »A« BRIGADE ZBORA NARODNE GARDE, DUGO-SELO
- 3. »A« BRIGADE ZBORA NARODNE GARDE, OSIJEK
- 4. »A« BRIGADE ZBORA NARODNE GARDE, SPLIT

ILI

- U PERSONALNU UPRAVU MINISTARSTVA OBRANE REPUBLIKE HRVATSKE, ZAGREB, TELEFON BROJ 041/468-050

REPUBLIKA HRVATSKA MINISTARSTVO OBRANE

Personalna uprava

objavljuje

NATJEAČAJ

za prijem kandidata za popunu profesionalnih postrojbi Hrvatske vojske

Natjecati se mogu osobe koje udovoljavaju sljedećim uvjetima:

- muškarci starosne dobi od 19 do 30 godina
- da su odslužili vojni rok
- da su državljani Republike Hrvatske

Izabranim kandidatima Ministarstvo obrane osigurava:

- stimulativnu plaću u odnosu na ostali djelatni sastav;
- staž sa uvećanim trajanjem (beneficirani);
- materijalnu pomoć pri rješavanju stambenog pitanja obitelji;
- ostale pogodnosti.

Molbe za prijem dostavljati u kadrovske službe:

- 1. »A« brigada ZNG, Zagreb, telefon: 041/467-888, 467-883
- 2. »A« brigada ZNG, Dugo Selo, telefon: 041/750-454
- 3. »A« brigada ZNG, Osijek, telefon: 054/126-506
- 4. »A« brigada ZNG, Split, telefon: 058/361-028, 058/210-555, kućni 217

Dodatne informacije mogu se dobiti u Personalnoj upravi Ministarstva obrane, Zagreb, telefon: 041/468-050.

PRAVA I OBVEZE VOJNIH OBVEZNIKA U INOZEMSTVU

Uprava za vojnu obvezu i mobilizaciju dobiva svakodnevno upite o vojnim obveznicima Hrvatske koji se nalaze u inozemstvu. Mnogi od njih žele što prije služiti vojni rok

Ministarstvu obrane učestalo se obraćaju pojedinci, uredi i uprave za obranu te diplomatsko-konzularna predstavništva Republike Hrvatske u svezi uvođenja u vojnu evidenciju hrvatskih državljana koji imaju prebivalište ili boravište u inozemstvu, postupkom uvođenja u vojnu evidenciju osoba koje su stekle hrvatsko državljanstvo, a prije su se vodile u vojnoj evidenciji drugih država; zatim u svezi s davanjem odobrenja za putovanje i boravak u inozemstvu; nadležnosti diplomatsko-konzularnih predstavništava Republike Hrvatske, Ministarstva obrane, te ureda za obranu glede postupka pribavljanja raznih odobrenja, potvrda i slično, postupkom s osobama koje borave u inozemstvu, a u ovoj kalendarskoj godini navršavaju 27. godinu života i drugo.

U svezi toga i poradi ujedinjene primjene odredaba Zakona o obrani, te Pravilnika o izvršavanju vojne obveze i civilne službe ministar obrane donio je više podzakonskih propisa kojima je reguliran status vojnih obveznika.

● UVOĐENJE U VOJNU EVIDENCIJU HRVATSKIH DRŽAVLJANA KOJI IMAJU PREBIVALIŠTE ILI BORAVIŠTE U INOZEMSTVU

Vojnu evidenciju u Republici Hrvatskoj vode uredi i uprave za obranu, zapovjedništva, jedinice i ustanove oružanih snaga. Diplomatsko-konzularna predstavništva vode evidenciju vojnih obveznika Republike Hrvatske koji imaju boravište odnosno prebivalište u inozemstvu, te ustrojavaju kartoteku od evidencijskih kartona dobivenih od općinskih tijela uprave za poslove obrane. Svi hrvatski državljani koji podliježu vojnoj obvezi, a imaju prebivalište odnosno boravište u inozemstvu, također su dužni uvesti se u vojnu evidenciju u uredu za obranu prema određenim kriterijima. Oni koji borave u inozemstvu, a imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, prijavljuju se uredu za obranu na čijem području imaju prebivalište. Osobe koje nemaju prebivalište na području Republike Hrvatske prijavljuju se prema posljednjem prebivalištu svojih roditelja u Republici Hrvatskoj. Vojni obveznici koji borave odnosno imaju prebivalište u inozemstvu, a nisu u mogućnosti prijaviti se poradi udaljenosti u vojnu evidenciju uredu za obranu u Republici Hrvatskoj (veliki putni troškovi, dalek put, prekid školovanja, zaposlenja i sl.) dužni su se prijaviti ovlaštenom diplomat-

sko-konzularnom predstavništvu Republike Hrvatske u inozemstvu.

● UVOĐENJE U VOJNU EVIDENCIJU OSOBA KOJE SU STEKLE HRVATSKO DRŽAVLJANSTVO

Osobi koja je stekla hrvatsko državljanstvo, a prije se vodila u vojnoj evidenciji neke druge države koja je bila u bivšoj SFR Jugoslaviji, u vojnu evidenciju upisuju se podaci iz vojnih dokumenata koje posjeduje. Ukoliko ta osoba ne posjeduje vojne ili neke druge dokumente iz kojih se može utvrditi sposobnost za vojnu službu, vojno-evidencijska specijalnost, vrijeme na služenju vojnog roka, vojna pošta, čin i drugo, općinsko tijelo uprave za poslove obrane obvezno je, po službenoj dužnosti, utvrditi činjenično stanje, te provesti potrebni postupak. U svrhu pribavljanja dokaza može se uzeti izjava vojnog obveznika koja obvezatno mora sadržavati: sposobnost za vojnu službu, vojno evidencijsku specijalnost za koju je naveden, odnosno za koju je osposobljen, vrijeme provedeno na služenju vojnog roka, vojna pošta, čin koji ima, državu i naziv tijela kod kojeg se do tada vodio u vojnoj evidenciji na temelju izjave koja se čuva uz dokumente vojne evidencije. Prilikom uvođenja u vojnu evidenciju ustrojavaju se svi potrebni dokumenti vojne evidencije.

● ODOBRENJE ZA PUTOVANJE I BORAVAK NOVAKA U INOZEMSTVU

Odobrenje za putovanje i boravak novaka u inozemstvu izdaje na zahtjev novaka ovlaštena uprava za obranu sukladno članku 124. zakona o obrani i članku 89. Pravilnika o izvršavanju vojne obveze i civilne službe. Uz zahtjev, kojim se traži odobrenje za putovanje i boravak u inozemstvu, prilaže se odgovarajuća dokumentacija kojom se dokazuju razlozi putovanja i boravka u inozemstvu. Ukoliko novak boravi u inozemstvu i ne može doći u Republiku Hrvatsku poradi pribavljanja odobrenja za boravak, odnosno produljenje boravka u inozemstvu to odobrenje izdaje mu diplomatsko-konzularno predstavništvo sukladno članku 125. stavak 1. Zakona o obrani. To znači da se novaci koji su uvedeni u vojnu evidenciju, a imaju boravište odnosno prebivalište u inozemstvu, mogu obraćati bilo tijelima uprave za poslove obrane u Republici Hrvatskoj, bilo diplomatsko-konzularnim predstavništvima Republike Hrvatske u inozemstvu poradi izdavanja odobrenja za boravak odnosno produljenje boravka, raznih potvrda i slično.

Sukladno odredbi članka 32. Zakona o putnim ispravama hrvatskih državljana, vojni obveznik – novak uz zahtjev za izdavanje putne isprave dužan je priložiti i odobrenje za putovanje. U odobrenju za putovanje i boravak u inozemstvu tijelo uprave za poslove obrane određuje vrijeme važenja odobrenja. Pored roka važenja odobrenja određuje se rok na koji se izdaje putovnica.

● POSTUPAK S NOVACIMA KOJI BORAVE U INOZEMSTVU A U OVOJ KALENDARSKOJ GODINI NAVRŠAVAJU 27 GODINA ŽIVOTA

Novaci koji borave u inozemstvu, a u ovoj kalendarskoj godini navršavaju 27 godina života, bit će upućeni na služenje vojnog roka do konca 1992. godine. Ukoliko pojedine novake nije moguće uputiti na služenje vojnog roka do konca kalendarske godine u kojoj navršavaju 27. godinu, a nisu ostvarili obveze propisane Zakonom o obrani, uprave za obranu utvrđuju okolnosti zbog kojih navedeni novak nije upućen na služenje vojnog roka te donose rješenje o produljenju novačke obveze do konca kalendarske godine u kojoj ta osoba navršava 30 godina. Novaci koji su navršili 30 godina a novačka obveza im je produljenja do konca kalendarske godine u kojoj navršavaju 30 godina, prevode se u pričuvni sastav. Osobe koje nisu obavile liječničke i druge preglede, psihološka ispitivanja i novačenje te im nije utvrđena sposobnost za vojnu službu, također se prevode u pričuvni sastav, a po dolasku u Republiku Hrvatsku uprava za obranu obvezatno ih upućuje na zdravstvenu obradu i novačenje.

● PRIJAVLJIVANJE PROMJENA PODATAKA NOVAKA U INOZEMSTVU

Novak koji je otputovao u inozemstvo na boravak dulji od jedne godine prijavljuje se izravno ovlaštenom diplomatsko-konzularnom predstavništvu Republike Hrvatske i predaje mu evidencijski karton, te prijavljuje ove podatke: ime i prezime, datum i mjesto rođenja, jedinstveni matični broj građana, adresu stana u Republici Hrvatskoj, mjesto zaposlenja u inozemstvu i naziv poslodavca, odnosno mjesto školovanja u inozemstvu, naziv škole i adresu stana u inozemstvu, kada je i odakle je doputovao u dotično mjesto i da li mu je odobren boravak u inozemstvu. Novak je dužan za vrijeme boravka u inozemstvu prijaviti svaku promjenu navedenih podataka.

JUSTINA BAJT

IZ LUČKOG U POVIJEST

ALOJZ BORŠIĆ

Antiteroristička jedinica Lučko prije dvije godine, u vrijeme osnutka, bila je prva oružana postrojba hrvatske države

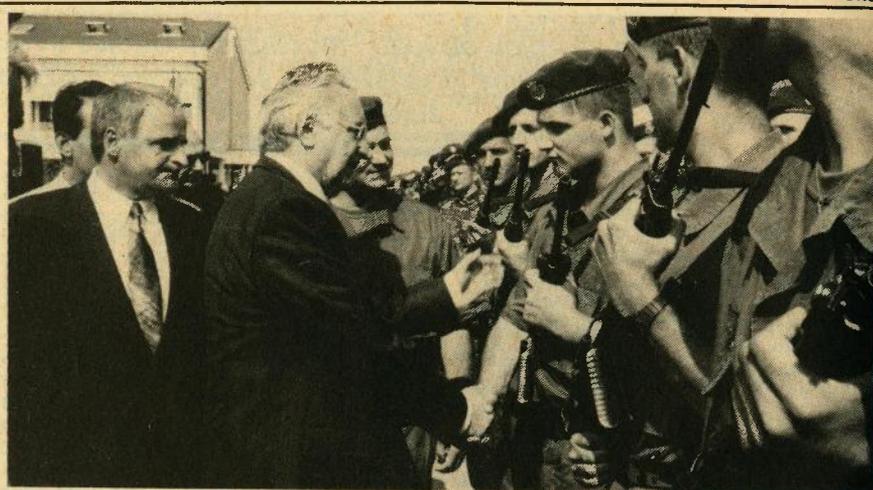
Pripadnici čuvene antiterorističke jedinice MUP-a Hrvatske iz Lučkog svečano su proslavili dvije godine uspješnog rada. Ta jedinica, osnovana 7. rujna 1990. godine, tijekom obrambenog domovinskog rata prošla je sva bojišta diljem hrvatske domovine dajući veliki doprinos u borbi za samostalnost i neovisnost Republike Hrvatske.

Proslava je počela predavanjem prijavka zapovjednika ATJ »Lučko« **Mladena Markača dr. Franji Tuđmanu**, predsjedniku Republike Hrvatske. Nakon toga je dr. Tuđman obišao cijelu jedinicu i porazgovarao s pripadnicima ATJ koji su uz svakodnevne bili postrojeni i u uniformama za noćne, alpinističke, ronilačke i akcije u zimskim uvjetima. Uz njih je bilo izloženo i njihovo naoružanje, od najsuvremenijih pušaka i automata do helikoptera, oklopnih vozila, teških mitraljeza, minobacača, protuoklopnog oružja te ostala najsuvremenija oprema.

Potom je **Ivan Jarnjak**, ministar unutarnjih poslova Hrvatske, pozdravio sve prisutne među kojima su bili i potpredsjednik Vlade **Ivan Milas**, **Gojko Šušak**, ministar obrane, s pomoćnicima i suradnicima, general-zbora **Anton Tus**, načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske, general-zbora **Martin Špegelj**, glavni inspektor Hrvatske vojske, general-bojnik **Imra Agotić**, zapovjednik Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane, brojni saborski zastupnici i ostali dužnosnici.

PROMAKNUTI ČASNICI ATJ

Ministar obrane **Gojko Šušak** pročitao je ukaz predsjednika Republike **dr. Franje Tuđmana** o dodjeli činova, promaknućima i prevođenju u činove pričuvnih časnika oružanih snaga Republike Hrvatske. U čin pričuvnog general-bojnika promaknut je zapovjednik ATJ **Mladen Markač**, a u činove pričuvnih brigadiru **Jakob Bukvić** i **Slavko Butorac**. Nekoliko pripadnika ATJ promaknuto je u činove pričuvnih pukovnika, bojnika i satnika.

Predsjednik Republike dr. Franjo Tuđman izvršio je smotru postrojbe

Svi prisutni su minutom šutnje odali počast jedanaestorici poginulih pripadnika jedinice te svim ostalim junacima koji su položili živote na oltar domovine.

Govoreći o antiterorističkoj jedinici »Lučko« koja je bila temelj za stvaranje Zbora narodne garde, Ivan Jarnjak je između ostalog rekao:

– Nakon prvih višestranačkih izbora jedina legalna oružana snaga koju je mlada hrvatska država posjedovala bila je policija. Iz nepovoljnog nacionalnog sastava, s pojedincima još uvijek orijentiranim protiv hrvatske samostalnosti, vodstvo MUP-a uz potpunu podršku vrhovništva uspjelo je promijeniti kadrovsku strukturu djelatnika i okrenuti se borbi protiv srpskog terorizma. Posebno je mjesto u tim aktivnostima zauzimala Jedinica za posebne zadatke MUP-a, koja je već od kolovoza 1990. uključena u najsloženije zadaće zaštite hrvatske neovisnosti. Ta se jedinica pokušala suprotstaviti četničkim bandama u Kninu i okolici, ali su naše helikoptere presreli zrakoplovi bivše JNA i već tada je bilo jasno da će tzv. JNA biti vrući neprijatelj hrvatskih specijalaca.

Već u rujnu 1990. djelatnici jedinice, nastavio je Jarnjak, prvi u novostvorenoj državi, akcije obavljaju u maskirnim odorama a na kapama nose hrvatski povijesni grb. Oni oštro interveniraju u Petrinji, Dvoru na Uni, Karlovcu i slunjskim Brdima, te izvode uspješne akcije u Pakracu, na Plitvičkim jezerima, u Glini, Kraljevcima, Okučanima i Topuskom. Imali su važnu ulogu i u osvajanju neprijateljskih

vojarni. U tom dvogodišnjem teškom i krvavom putu zbog sigurnosti su bili »bezimeni« pa su u medijima najčešće nazivani »jake snage MUP-a«.

Potom se pripadnicima ATJ obratio dr. Franjo Tuđman.

– Vama pripada čast da ste dali svoj prilog uspostavi slobodne i demokratske Hrvatske. Bili ste jezgra stvaranja novih redarstvenih snaga slobodne i suverene Hrvatske, ali ste bili i više od toga, bili ste začetak stvaranja i Hrvatske vojske. U dane kad smo još bili vezani bivšim jugoslavenskim i socijalističkim ustavom, zakonima i koječim drugim, iz vaših smo redova stvarali i prve jedinice Zbora narodne garde.

Opremljeni ste, nastavio je predsjednik Tuđman, kao najmodernije redarstvene snage u Europi. Domovina neće žaliti sredstava da vas opremi svime što je potrebno modernim redarstvenim snagama. Ali, osim tehnike kojom morate ovladati, ja vam posebno stavljam na srce i dušu da uvijek imate na umu da ste redarstvene snage svoga naroda pod svojim vrhovništvom. Budite svjesni toga, da budete kulturni branitelji mira, svakog građanina i ustavnopravnog poretka svoje domovine. Trebate biti hrabri, odlučni i odvažni, ali i ne dopustiti nikakvu samovolju, ne samo iz vaših redova ili djelatnika MUP-a, nego ni bilo kojeg građanina. Vaša je dužnost časna i ja sam uvjeren da ćete je izvršiti na zadovoljstva i vaše i naroda kojemu pripadate, poručio im je dr. Tuđman.

ŽELJKO BUKŠA

SRCE ZA HRVATSKU I TVRDE MIŠICE

ALOJZ BORŠIĆ

Ustrojena na načelima elitnih postrojbi ATJ Lučko je pripremljena za brze i učinkovite akcije

Neposredno nakon prvih demokratski provedenih izbora, započela je organizirana pobuna dijela, ekstremistički orijentiranog, srpskog stanovništva. Kako se od samih početaka u organizaciju pobune uključio i vrh nekadašnje JNA, pobunjeničke, odnosno terorističke snage vrlo brzo dobivaju i oružanu potporu za ostvarenje svojih zločinačkih ciljeva. Javna je tajna bila da se oružje iz bivših arsenala JNA dijelilo posvuda... onima koji su trebali dobiti ga. Kako je cilj, a ubrzo i način ostvarenja plana velikosrpskih ekstremista već od početka bio jasan, u Hrvatskoj se javlja potreba za stvaranjem vlastitih oružanih formacija u službi uspostavljanja i očuvanja nove, demokratski izabrane vlasti. U to vrijeme monopol nad organizacijom i kontrolom jačih oružanih snaga i dalje je imala JNA, tako da je jedini mogući način bio u okviru republičkih policijskih snaga.

Tada u okviru tek začeto MUP-a RH nastaju prvi korijeni vlastitih, hrvatskih antiterorističkih jedinica, sposobnih u svakom trenutku reagirati na pokušaje neprijateljske pobune. Antiteroristička jedinica Lučko prva je takva jedinica oformljena u zemlji.

SURADNJA S »TIGROVIMA«

Ne potcjenjujući druge, ističe zamjenik zapovjednika jedinice **Krešimir Šulc**, ova je jedinica prošla najduži borbene put.

Prve akcije jedinice bile su vezane još uz poznata žarišta Kostajnice, Dvora, Petrinje... kada su se uglavnom svodile na nešto intenzivnije održavanje javnog reda i mira.

»Tada je to još uvijek bilo ugrožavanje javnog reda i mira.« Iako su neredi vukli ka oružanoj pobuni, uglavnom su se upotrebljavala klasična sredstva poput suzavca, vodenih topova i zaprećavanja kolona. Početkom aktivnog rata i pripadnici jedinice postaju suočeni

s potrebom vatrenog odgovora. No, s ponosom ističu da vatru nikada nisu otvarali prvi, čak niti na tenkove pobunjeničkih snaga. Uvijek su samo odgovarali i zauzeto zadržavali do dolaska redovnih snaga ZNG RH.

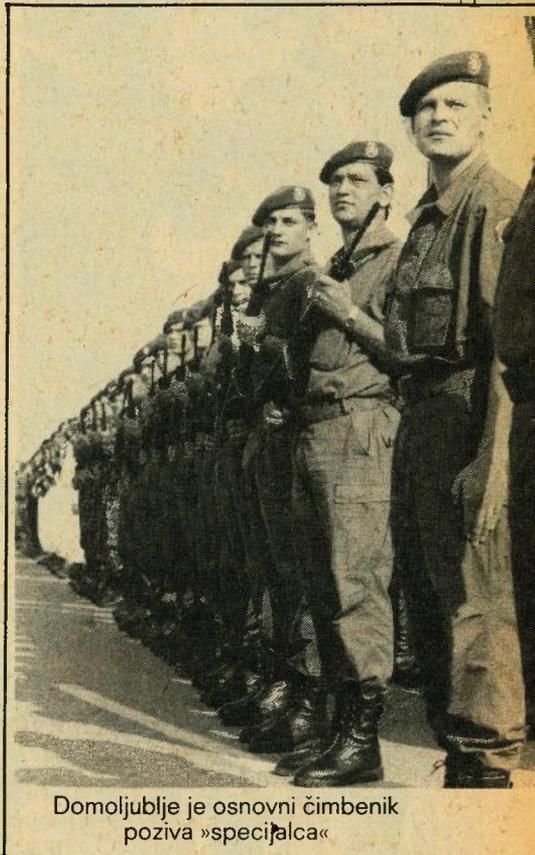
Kako se u javnosti često spominje da je ATJ Lučko početak legendarnih »Tigrova«, važno je razjasniti jednu nedoumicu: »Tigrovi« nastaju od jedinice u Rakitju, no kako je nužnost situacije nalagala usku suradnju, tako su i neki od prvih stručnih kadrova i instruktora jedinice obučavani ili doučavani u Lučkom. Trenutna situacija tada je bila takva da su postave iz Lučkog, te Rakitja tada jedine mogle funkcionalno djelovati.

Kasnije postava Rakitje odlazi u HV, no uska suradnja ostaje do današnjih dana. Tako kao što su prve akcije započeli zajedno, kruna suradnje bilo je nedavno zajedništvo kraj Dubrovnika.

Inače, ATJ Lučko jedina je antiteroristička jedinica na državnoj razini, dok su sve druge jedinice za specijalne namjene vezane uz lokalne policijske uprave. I usprkos čestoj međusobnoj suradnji to je ipak činjenica vrijedna spomena, ponajviše zbog same skromnosti momaka koji čine postrojbu. Pod početne uspjehe ove jedinice spada i privođenje zločinaca poput **Arkana**, **generala Aksentijevića**, predsjednika »SAO Krajine« **Hadića** itd.

Već nakon samog osnutka jedinice na novim osnovama, 7. 9. 1990. godine, počinje prijavljivanje domoljubno orijentiranih kadrova, čiji sustav ulaska u jedinicu, zbog specifičnosti situacije ostaje nepromijenjen do danas. Od tadašnjih 2000 dobrovoljaca odabrano je oko 200. Zašto? Rigoroznim sustavom selekcije, u vidu raznih testova, tada je, figurativno rečeno, odabran »sirovi materijal« za kasniju usku, specijalističku obuku.

Kako sama situacija nalaže nužnost, prijavljeni kandidat odmah će se su-

Domoljublje je osnovni čimbenik poziva »specijalca«

sresti sa nizom testova. Tako odmah počinje testiranje po različitim programima, ustrojjenih na iskustvima modernih europskih principa obuke. Tako se budući »specijalac« (*precizno – pripadnik ATJ*) odmah susreće sa nizom rigoroznih i eliminacijskih testova psihofizičkih sposobnosti. Čitav sustav osnovnih prijemnih testova sastoji se od opsežnih testova koji u sebe uključuju test snage, zatim poznavanje gimnastičkih elemenata, koordinaciju pokreta, eksplozivnost tijela kandidata, poznavanje boričkih vještina i test izdržljivosti. Nakon svih ovih testova kandidata još čeka i marš u dužini od 15 km.

Poslije fizičkih testova počinju testovi intelektualnih sposobnosti, odnosno

ustroj hrvatske vojske

ALOJZ BORŠIĆ

Momci iz Lučkog osposobljeni su za najteže zadatke

moćnosti kandidata prilagodavanju novim, a mogućim situacijama, te brzo donošenju odluka.

»No, najbolju selekciju«, ističe **Goran Žutić**, pomoćnik zapovjednika, »čini jak motiv, te prirodna nadarenost pojedinca.« Tako npr. obuka za vrhunskog snajperistu uključuje nekoliko tisuća ispaljenih metaka godišnje, te sposobnog pojedinca uvijek spremnog odgovoriti potrebi situacije. Samokontrola i odricanje od »potrošnih« životnih radosti, smirenost i postojanost uvjeti su koji se podrazumijevaju. Za ronioce, npr. važi načelo dobrovoljnosti. Da bi kandidat postao pripadnikom ronilačke ekipe treba proći vrlo rigorozne zdravstvene preglede, koji uključuju potpunu zdravstvenu spremu, a obnavljaju se svakih šest mjeseci. Radi neuobičajenih uslova rada traže se potpuno psihofizički stabilni pojedinci. Ronioci koji završe taj, SMAS-ov princip, automatski bivaju uvedeni u svjetski terminal, te im se priznaje međunarodna kategorija. Slično je i sa gorskom službom spašavanja.

Nakon fizičkih testova počinje testiranje osnovnog poznavanja zakonskih odredbi o poslu, testovi poznavanja posla, te osnovni elementi znanje u specijalnim jedinicama.

Kriteriji fizičkog ustroja kandidata obuhvaćaju mladiće između 20 i 25 godina života, te više od 180 centimetara.

Niži kandidati također mogu proći, no nedostatak visine moraju pravdati nekim posebnim vještinama, važnim za struku. Uvjet je srednja stručna sprema, a kandidati sa VSS mogu jednako tako, bez povlastica, računati na mjesto djelatnika.

Poslije testova slijedi kontrola pravne službe, odnosno provjera legitimnosti kandidata pred krivičnim zakonom.

ŠPORTSKI DUH OBUKE

Kako sami pripadnici jedinice ističu, rigoroznost obuke nije ovdje zbog sužete njih samih, već zbog samog kandidata, čiji uspjeh u jedinici garantiraju jedino njegove predispozicije i ništa drugo. U jedinici očekuju priliv kvalitetnog kadra iz redova pripadnika HV, iako ističu da i dalje najradije primaju kandidate iz redova službe, tj. »obične« policije. Primaju se i civilni kandidati, ali uglavnom oni sa znanjem posebnih vještina, jer ostali civilni kandidati uz obuku trebaju i doškolovanje iz znanja službe.

Testiranje u normalnim uvjetima trajalo bi dva do tri dana, no kako vrijeme nalaže hitnost, ono je danas svedeno na 5–6 sati, te je zbog toga prilikom testiranja ipak prisutna tolerancija.

Prosjeck primljenih izgleda ovako: od 25 prijavljenih, jedan do dva primljena zadovoljavaju.

Jedan dan obuke počinje raznolikim športskim aktivnostima, te obaveznim streljaštvom. Kako je u samoj ideji obuke izuzetno važan taj športski duh, razumljivo je da su mnogi pripadnici jedinice ranije bili sportaši, priznati na mnogim natjecanjima širom Europe.

Nakon općih elemenata obuke kreće se na usavršavanje specijalističkih vještina, odnosno stvaraju se specijalistički timovi. Počinje obuka na poligonima, simuliranje situacije na aerodromima, kolodvorima, pripadnici se ATJ obučavaju za gorsku službu, ronilaštvo, snajperiste... Ubrzani program obuke traje šest mjeseci, a za postiza-

nje vrhunske spreme potrebne su bar tri do četiri godine rada.

Obuka sadrži niz općih elemenata poput uvježbavanja rješavanja talačkih situacija, otmica, većih narušavanja javnog reda i mira. Specijalizacija se provodi u MUP-u RH, ali i u suradnji sa civilnim institucijama slične namjene (gorska služba, ronionci). I usprkos ratnoj situaciji u kojoj je jedinica stasala, s ponosom njeni članovi ističu profesionalno i po svim međunarodnim konvencijama propisano djelovanje.

U ovom se trenutku jedinica ne nalazi na terenu i u fazi je priprema za »mirnodopsko« djelovanje. O sadašnjoj jedinici, te planovima razvoja govore nam zapovjednik **Bukvić Jakob** i pomoćnik zapovjednika **Rašić Marko**.

»Trenutačno obavljamo redovne poslove jedne AT jedinice, poput priprema za rješavanje otmica, talačkih situacija i sl. No, u slučaju ponovnog eskaliranja ratnih sukoba nama je potrebno vrlo kratko vrijeme za transformaciju u oružanu jedinicu.«

Sve sadašnje specijalnosti u policijskoj jedinici čine od momčadi ATJ vrhunsku vojsku.

Prisjećaju se rješavanja prve talačke situacije, kod Slavonske Požege. Izvedena je uspješno i svi su taoci spašeni.

Tu je i tamna legenda narodnih strasti **Vinko Pintarić**, također jedna od »mušterija« ATJ. Sudjelovali su (gorska služba) i na čišćenju jame dubine 90 metara, pune lešina životinja i otrovnih plinova izazvanih raspadanjem. I u poslu i za stručnjake opasnom, na dnu jame pronašli su živog psa. U budućnosti planiraju intenzivirati kontakte sa sličnim jedinicama na Zapadu. Kažu da između njih nema odstupanja u stručnosti, iako su stranci mnogo sofisticiraniji u tehničkim sredstvima, no ATJ Lučko zasigurno je jedinica takve namjene sa najbogatijim radnim iskustvom. Silom prilika dovedeni su u situaciju u kojoj su imali manje obuke i mnogo više terenskog rada, no sami kažu da je testiranje kroz ovaj rat bilo najbolje iskustvo. Svjesni da će za njih i nakon završetka ratnih operacija biti mnogo posla, za koji kažu da bi više voljeli da ga nema, dodaju: »Kad je Hrvatska napadnuta, ova jedinica je bila prva spremna. Na nama je da i završimo rat!«

IGOR ČUMANDRA

GODIŠNJICA 101. - PRVE ZAGREBAČKE BRIGADE

»Gdje god su se nalazile postrojbe 101. brigade ni jedan centimetar hrvatske zemlje nije pao u ruke neprijatelja, stalno smo bili u prvim borbenim linijama direktno u dodiru s agresorom, nikad u pričuvi i u potpunosti izvršavajući zapovijed: da spriječimo okruženje Osijeka s južne strane, da onemogućimo izbijanje neprijatelja na magistralu Osijek - Đakovo i njeno zauzimanje, te daljnja njegova djelovanja na pravcu preko Našica ka Virovitici«. Dio je to govora zapovjednika 101. brigade pukovnika **Joze Petraševića** sa konferencije za tisak održane 17. rujna, povodom godišnjice aktivnog sudjelovanja brigade na braniku domovine.

Brigada je osnovana 11. lipnja '91. i njene prve bojne angažirane su u obrani podsusedskog i jadranskog mosta još za rata u Sloveniji.

Mobilizacija svih postrojbi 101. brigade izvršena je na području općine Susedgrad u ranim jutarnjim satima 18. rujna, te počinje djelovati u Novskoj, Lasinji, Kravarskom i Velikoj Buni. U punom sastavu brigada se našla na pokupskom pravcu krajem listopada i početkom studenog, gdje bilježi i prve uspjehe, posebno 1. i 3. bojna, potiskujući neprijatelja 5 km u dubinu. Sredinom studenog brigada kreće u borbu za ravnu Slavoniju. Odupirući se svakodnevnim topničkim i tenkov-

skim napadima, 505. oklopno-mehanižirane brigade Novosadskog korpusa i unatoč neiskustvu, linija obrane je održana i učvršćena. Nakon dvadeset dana uspješnog djelovanja brigada se vraća u Zagreb na popunu i odmor, ali je već 19. prosinca ponovno na starim položajima koje drži sve do kraja lipnja '92.

Slijedi povratak u Zagreb gdje se po zapovijedi Ministarstva obrane prevodi u pričuvi i popunjavanje, kako bi sutra, ukoliko snage UNPROFOR-a ne obave zadaću, bila širom bojišta Lijepe Naše kao i do sada, naglasio je pukovnik **Petrašević**.

VESNA PULJAK

GODINA SLUŽENJA DOMOVINI

Ivanečki bojovnici II. bataljuna 104. brigade obilježili prvu godišnjicu

Navršila se prva godina kako je osnovan II. ivanečki bataljun u sastavu 104. varaždinske brigade. Tim povodom održana je svečanost koja je prvenstveno bila spomen palim gardistima ivanečkog kraja. Nazočnici su bili mnogi ugledni gosti, među njima zamjenik načelnika Uprave za IPD Ministarstva obrane brigadir **Ivan Tolj**, pukovnik **Vjekoslav Križanec**, zapovjednik II. operativne zone Bjeļovar brigadir **Miroslav Jerzečić**, zapovjednik 104. brigade HV pukovnik **Ivan Rukljčić**, predsjednik Skupštine općine **Ivanec Šimun Kujavec**, predsjednik Izvršnog vijeća SO **Ivanec Valent Držaić** i saborski zastupnik dipl. inž. **Slavko Canjuga**.

Na početku održana je svečana sveta misa u kapelici podno trakošćanskog dvorca na kojoj se molilo za

mnoge žrtve rata, žive i poginule ratnike Hrvatske vojske, mnoge dragovoljce koji svakodnevno krvare i polažu živote za slobodu, mir, blagostanje i dobro svim ljudima. Nastavak svečanosti je uslijedio u podnožju dvorca Trakošćan gdje se prisutnima obratio brigadir **Ivan Tolj** koji je istakao jedinstvo hrvatskog naroda, posebice iskazano u domovinskom ratu. I danas 104. brigada brani hrvatsku Posavinu, odakle stižu vijesti o svakodnevnom isticanju njezinih pripadnika. O borbenim uspjesima II. ivanečkog bataljuna 104. briga-

Predsjednik IV SO Ivanec Valent Držaić podijelio priznanja najboljim borcima

de HV i njezinim uspjesima tijekom protekle godine, govorio je njihov zapovjednik bojnik **Mirko Druško**. Govoreći o poginulima, naglasio je da se ratnike ivanečkog kraja ne smije nikad zaboraviti, jer zahvaljujući i tim momcima hrvatski narod je stigao pred kraj svog križnog puta. Općinski čelnici Ivanca su najboljim ivanečkim bojovnicima podijelili priznanja za postignute uspjehe tijekom domovinskog rata. Pročitan je ukaz predsjednika Republike Hrvatske **dr. Franje Tuđmana** o dodjeli činova, prevođenju u činove djelat-

nih i pričuvnih časnika oružanih snaga Republike Hrvatske i promaknuća u viši čin. Zatim je uslijedila i promocija novih časnika koji su tijekom domovinskog rata pokazali da su spremni i sposobni braniti i obraniti domovinu. Na svečanosti je odana počast svim žrtvama velikosrpske agresije i svim poginulim borcima Hrvatske vojske i II. ivanečkog bataljuna.

Na kraju je zasvirala li-mena glazba Lepoglave te premijerno izvela marš ivanečkog bataljuna a nastupili su i ivanečki tamburaši.

GORDAN LAUŠIĆ

Bivši pitomci Domobranske zastavničke škole, obilježavajući pedesetu obljetnicu utemeljenja, odali su počast žrtvama; Bleiburško polje, rujna 1992.

Pod pokroviteljstvom Ministarstva obrane Republike Hrvatske svečano je proslavljena 50. obljetnica Domobranske zastavničke škole Hrvatskih oružanih snaga. Škola je utemeljena 10. rujna 1942. godine u zagrebačkoj vojarni u llici 242.

Proslava je počela u krugu njihove bivše vojarnje koja se u vrijeme osnivanja škole zvala vojarna »Kralj Tomislav«. Preživjeli pitomci, od kojih su neki za tu priliku doputovali iz Australije, Južne Amerike i Kanade, su se postrojili u dvorištu baš kao nekada, prije 50 godina, a njihov zapovjednik je predao prijavak **Gojku Šušku**, ministru obrane Republike Hrvatske. Potom je proslavu službeno otvorio predsjednik Organizacijskog odbora i bivši pitomac **dr. Mirko Relac**.

U ime nekadašnjih daka govorio je **dr. Petar Gugić**. Rekao je da su on i njegovi vršnjaci 1941. godine pristupili domobranstvu nošeni domoljubljem i odanošću hrvatskoj državi, a ne ustaškom režimu. Domobranstvo je, dodao je, bilo regularna vojska međunarodno priznate države, ali usprkos tome Ženevska konvencija nije primijenjena prema njima, nego je većina domobranaca brutalno masakrirana i mučena. Bleiburg i križni putevi samo su neka od brojnih stratišta domobranaca, nastavio je dr. Gugić, a preživjeli su ostali stalno obilježeni partijskim pečatom nepodobnosti i, kao takvi, građani drugog reda. Zbog toga, u ime povijesne istine domobranstvo treba rehabilitirati, naglasio je dr. Gugić.

Oкупljene pitomce bivše Zastavničke škole u ime Sabora pozdravio je zastupnik **Vice Vukojević**. Zajamčio im je da će Sabor

novim zakonom izjednačiti sve Hrvate, i žive i mrtve. Dodao je da će se saznati povijesna istina o pobijenoj hrvatskoj vojsci. Doduše, pobijeni hrvatski vojnici u »povijesti« bivše Jugoslavije nisu ni postojali, ali postoje hrvatski grobovi, od Macelja do Bjelovara, istaknuo je Vukojević.

Kao izaslanik predsjednika **Tudmana**, bivše je domobrane pozdravio i ministar obrane **Gojko Šušak**. Naglasio je da su i prisutni bivši pitomci bili oni koji su se borili za hrvatsku suverenost te da su i oni davali živote za Hrvatsku. Nadovezujući se na riječi svog prethodnika, poručio je: »Otkopat ćemo jame i grobove, ali ne da se nekom svetimo, već da svijetu pokažemo zločin učinjen nad našim narodom, a ne nad onima koji su zločine činili«.

Otkrivene su i dvije spomen-ploče u vojarni: prvu, na pročelju vojarnje, gdje na poticaj bivših polaznika Domobranske zastavničke škole ponovo piše vojarna »Kralj Tomislav«, otkrio je general-bojnik **Josip Lucić**, pomoćnik ministra obrane. On je tom prilikom istaknuo da su oni koji su ginuli u ovom domovinskom ratu bili djeca i unuci generacije polaznika Domobranske škole, koji su ih nadahnuli domoljubljem. Drugu je ploču u stubištu vojarnje u spomen na Domobransku zastavničku školu i Domobransku vojnu akademiju otkrio njen bivši nastavnik prof. **Zvonimir Mustapić**. U vojarni je otvorena i izložba izvornih eksponata o radu Domobranske zastavničke škole.

Nakon toga su bivši pitomci i njihovi gosti otišli na svetu misu u Crkvu Sv. Antuna na Sv. Duhu, koju je za preminule polaznike škole služio **Lovro Globan**, nekadašnji dak te škole, a poslijepodne su položili vijence na

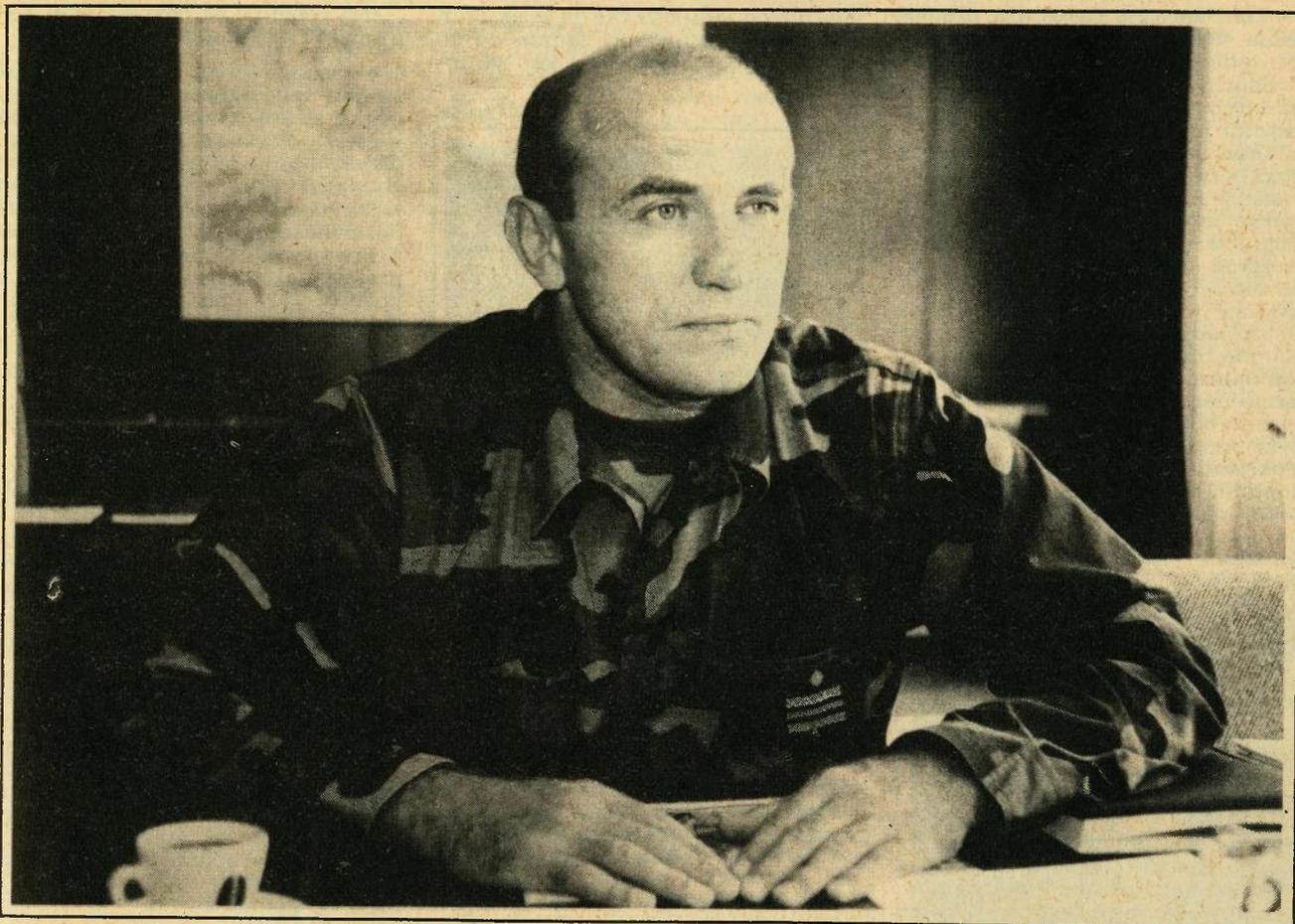
DOMOBRANSTVO - IZRAZ DOMOLJUBLJA I ODANOSTI

Mirogoju. Trodnevna proslava pedesetogodišnjice Domobranske škole, prve četverogodišnje hrvatske časničke škole, završila je u petak odlaskom bivših pitomaca u Bleiburg. Stiglo ih je više od 120, među njima i 17 iz dijaspore, kako bi odali počast svojim prijateljima, pripadnicima Hrvatske vojske i civilima stradalim u svibnju 1945. godine. Položili su vijence na spomen-obilježje ubijenim kolegama, a **fra Lovro Globan** je služio svetu misu. U ime domaćina, iseljenih Hrvata iz tog dijela Austrije, okupljene domobrane pozdravio je inž. **Josip Dakić**.

Prvog dana proslave održana je i svečana akademija u dvorani »Zvonimir« Ministarstva obrane. Voditelj **Vlado Štefancić** je naglasio da je u tri generacije tu školu završilo 719 pitomaca. Mnogi od njih više nisu živi, a dosta ih je stradalo i na blajburškom križnom putu pa ih je u Hrvatskoj još samo 196, a i oni su nakon rata prošli svašta. Većina ih je bila na akademiji, kojoj su prisustvovali i brojni ugledni gosti, među njima i generali **Zvonimir Červenko** i **Božo Budimir** te saborski zastupnik **Vice Vukojević**. Bivši pitomci su se nakon polustoljetnog progonstva po prvi puta sastali u slobodnoj Hrvatskoj tako da su brojne lijepe i ružne uspomene navirale same od sebe. Zanimljivo je da su se međusobno godinama morali prepoznavati lozinkom: »Jesi li nekada bio u llici 242«, jer su samo oni znali što to znači.

Njihovu proslavu i ponovni susret svojim nastupom uljepšali su: Orkestar hrvatske vojske, te recitacije i gluma **Vanje Dracha** i **Ivana Gregurevića**, prvaka zagrebačkog Hrvatskog narodnog kazališta i ostalih izvođača.

ŽELJKO BUKŠA

ALOJZ BORŠIĆ

STVARAMO VOJSKU PRIMJERENU HRVATSKOJ

Pomoćnik ministra obrane general bojnik Josip Lucić najmlađi je general Hrvatske vojske. Od mirnodopskog zanimanja profesora tjelesnog odgoja — asistenta na Fakultetu fizičke kulture postao je u vremenu od nešto više od dvije godine visoki časnik Hrvatske vojske. Početak njegove ratne biografije označava dragovoljno javljanje u postrojbu specijalne policije a dalje je, kako sam naglašava, išlo samo od sebe: zapovijedanje posebnom postrojbom policije Rakitje, I. brigade ZNG-a — »Tigrovima«, operativnom zonom Osijek, mjesto zamjenika

O profesionalizaciji Hrvatske vojske, najvažnijim poslovima Personalne uprave i prvoj antiterorističkoj postrojb MUP-a razgovarali smo s pomoćnikom ministra obrane general bojnikom Josipom Lucićem

načelnika Glavnog stožera za kopnenu vojsku, te obnašanje visoke dužnosti pomoćnika ministra obrane. Svoju sudbinu, kaže, dijeli sa sudbinom Hrvatske, dajući sve od sebe, a sa 35 godina, koliko ih ima general Lucić, zaista se može mnogo dati za domovinu.

HV: Nedavno je objavljeno da će dio oružanih snaga u mirnodopskom ustroju biti profesionalni dio Hrvatske vojske. Koji su bili razlozi za ovo opredjeljenje i kako će se ta odluka sprovesti u Personalnoj upravi, čiji ste Vi načelnik, uz dužnost pomoćnika ministra koju obnašate?

— Zbor narodne garde, kao profesionalna vojska ustrojen je sredinom 1991. godine i to u onom trenutku kada se zaključilo da Hrvatsku predstoje zadaci koji prelaze opsege i mogućnosti redovitih i specijalnih policijskih snaga. Tada su ustrojene četiri brigade Zbora narodne garde koje su, kao što se kasnije dokazalo, na svojim leđima ponijele teret prvog udara agresora, omogućile mobilizaciju cjelokupnog hrvatskog stanovništva i organizaciju svih ostalih pričuvnih brigada, te postavljanje linije obrane Hrvatske. Velik broj pripadnika tih postrojbi je poginuo i bio ranjen, ali ne stoga što su ih činili dobrovoljci koji su stradali iz neznanja, nego stoga što su ratovali na najtežim bojištima u Hrvatskoj a i danas se tamo nalaze.

Pokrenuli smo popunjavanje profesionalnih postrojbi unutar Hrvatske vojske stoga što su te četiri brigade, uslijed izuzetno teških uvjeta ratovanja i neprekidne izloženosti neprijatelju, znatno smanjile svoje potencijale.

Polazeći od pretpostavke da će se na području Hrvatske uspostaviti definitivni prestanak rata, što dokazuju i svjetski procesi, moramo ipak znati da je Hrvatska u izuzetno složenom okruženju, da postoje i dalje različiti interesi za postojanje profesionalnih postrojbi. To je opravdano i nužno kao garancija i preventiva protiv prvog udara u slučaju budućeg rata. Postojanje ovih postrojbi je garancija da će na prostora, na kojima su sada Mirovne snage Ujedinjenih naroda, biti uspostavljena hrvatska vlast, čega i neprijatelj mora biti svjestan. Ukoliko to neće ići mirnim putem, kako je utvrđeno Vanceovim planom, imat ćemo postrojbe koje će moći uspostaviti suverenitet hrvatske države na cijelom njenom prostoru.

HV: Koje zadaće će imati ove postrojbe u mirnodopsko vrijeme?

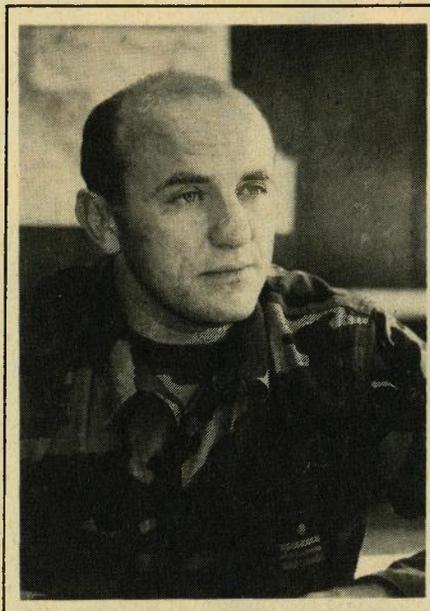
— U vrijeme mira ove postrojbe će imati svoje zadaće još niz godina i to u osiguravanju granica i pograničnih prostora i da onemogućavaju terorističke djelatnosti koje bi se mogle javljati na ovim, danas kriznim prostorima Hrvatske. Te će zadaće biti, nažalost, potrebne duže razdoblje.

HV: Kriteriji za odabir kadrova u ove postrojbe bit će vjerojatno vrlo visoki. Kako će se obavljati selekcija?

— Očekujemo da će se za Zbor narodne garde javiti najveći broj vojnika iz već postojećih postrojbi Hrvatske vojske. Očekujemo da nam se jave ljudi između 18 i 30 godina, koju dobru granicu smo odredili, da su odslužili vojni rok, poželjno je da nemaju obitelji, kako bi mogli lakše podnositi odvojenost od doma, iako to nije obveza.

Polazim od pretpostavke da će se u tim postrojbama pripadnici zadržavati do četrdeset godina starosti a kao zapov-

ALOJZ BORŠIĆ

jednici do 45 godina, zbog specifičnosti života i rada. Nakon toga bi i vojnici i časnici ZNG-a prelazili u djelatni sastav Hrvatske vojske i radili u nastavnim centrima i drugim postrojbama. Treba usput reći da ove četiri profesionalne brigade, I., II., III. i IV., čine redovni sastav Hrvatske vojske, uz djelatni sastav koji je također profesionalni ali obavlja poslove drugačijeg karaktera, poput onih u nastavnim centrima, u centrima za školovanje časnika i dočasnika i dr.

Svi koji su zainteresirani mogu se javiti u neku od ove četiri brigade, gdje će nakon selekcije biti organizirani u bojne, u kojima će proći obuku. Obuka će biti intenzivna, radit će se na podizanju psihomotornih sposobnosti, obnavljanju znanja o oružju i djelovanju, taktička obuka itd. Želimo u kratkom vremenu da od mladih ljudi, prvenstveno onih koji su već bili u vojsci i koji mogu podnijeti veće napore i trpljenja, stvoriti postrojbe koje će biti na zadovoljavajućem profesionalnom nivou.

HV: Da li je uvjet za pristupanje u ove postrojbe hrvatsko državljanstvo i da li će se primati žene?

— Hrvatsko državljanstvo jest uvjet a što se tiče žena, i one će se primati na ona mjesta za koja se smatra da će moći zadovoljiti s obzirom na svoje fizičke karakteristike.

HV: Kako će se odvijati život i rad pripadnika ovih postrojbi?

— Osnova života i rada u profesionalnim postrojbama je konstantna obuka, neprestano kretanje po cijelom prostoru Hrvatske i spremnost da se djeluje svuda gdje se brane interesi Hrvatske. Njihova najvažnija značajka je čvrsta određenost da se izvršavaju postavljene zadaće u interesu hrvatske državne politike. Ta zadaća zahtijeva profesionalni pristup, izvršavanje zapovijedi točno i na vrijeme, održavanje vlastitih sposobnosti, psihičkih i fizičkih, uredan način života i sve ono što se podrazumijeva pod pojmom poziva profesionalnog vojnika.

Hrvatska država ima ograničene potencijale u izgradnji svoje vojske, pa nam je stoga cilj da ta vojska bude mala ali profesionalna, vrhunski uvježbana i spremna izvršavati zadaće u svakom dijelu Hrvatske. To znači da je postrojba iz Dalmacije spremna djelovati na području Slavonije i obrnuto. Njeni pripadnici moraju biti psihološki pripremljeni za izvršavanje svake zadaće u svim uvjetima, po danu i noći. Naši vojnici su već dokazali da imaju takve sposobnosti i motive. Iako je nacionalni osjećaj kao motiv sigurno najvažniji, ne želimo zanemariti ni sigurnosnu komponentu, pa će stoga oni biti bolje stimulirani nego ostali djelatnici Hrvatske vojske, imat će beneficirani radni staž i bit će, općenito, zaštićeniji jer su i poslovi koje će obavljati biti teži i takvi koje mogu obavljati ljudi do četrdesetak godina života.

HV: Kakva je mogućnost napredovanja u profesionalnim postrojbama?

— Sastav Zbora narodne garde zamišljen je tako da u dvadesetak godina aktivnosti profesionalnog vojnika postoji mogućnost napredovanja. Pripadnike tih postrojbi upućivat ćemo na školovanje, omogućavati im da dolaze na zapovjedne dužnosti i da napreduju.

Sposoban vojnik može u postrojbama ući kao vojnik a izaći kao general. Nama je u interesu da iz te populacije izvučemo one najsposobnije i najkvalitetnije kadrove koji će kasnije preuzimati obveze iz djelatnog sastava Hrvatske vojske. Treba naglasiti da će svaki vojnik biti raspoređen ovisno o svojem znanju i sposobnostima.

Posao vojnika je da, iznad svega, bude pripremljen za zadaće koje se od njega zahtijevaju. Stoga mora sudjelovati u kolektivnoj obuci ali mora istovremeno i raditi na svojim vlastitim sposobnostima i unapređivati svoja znanja. To treba raditi zbog dva cilja: prvo, da kvalitetno obavlja zadaće koje mu se zadaju a drugo je njegov osobni cilj koji zavisi od njegovih osobnih sposob-

nosti i znanja, koji mu omogućava da prođe neozlijeđen u akcijama. Od časnika se zahtijeva, s obzirom na njihovo vojničko iskustvo, da mogu sagledavati sve unutrašnje probleme koji se javljaju u postrojbama tijekom obuke ali i u tijeku borbenog djelovanja, da mogu predviđati sve negativne reakcije kako bi ih mogli unaprijed sprečavati. Oni moraju imati visoke organizacijske sposobnosti za provođenje obuke i izvršavanje postavljenih zadaća.

HV: Kakva mora biti unutrašnja povezanost pripadnika postrojbi?

— Pobjedu u domovinskom ratu iznijele su mnoge postrojbe koje su svoje uspjehe bazirale na prijateljstvu, naglašenom osjećaju pripadnosti hrvatskom narodu i izuzetnoj požrtvornosti, što je ponekad rezultiralo i većim žrtvama nego što je objektivno trebalo. Kako bismo spriječili žrtve i stvorili vojsku koja je profesionalna i koja će zadatke obavljati uz što manje stradanja, polazimo od tog da svatko mora izvršavati svoj posao za koji mora biti pripremljen, mora biti profesionalan. U procesu obuke prijateljstvo dolazi u drugi plan. Prijateljstvo i povjerenje dolazi u prvi plan u neposrednim borbenim akcijama, kada su svi na visokom nivou motoričkih sposobnosti pripremljeni, što daje sigurnost da će prijatelj pomoći prijatelju. Drugim riječima, u ovom trenutku, kada se inzistira na selekciji i profesionalnom pristupu, moramo se odvojiti od dosadašnjeg načina razmišljanja. U vojsci nema samoupravljanja, grubo rečeno, nego postoji samo izvršavanje zapovijedi i onaj tko je spreman to slijediti taj je poželjan u Hrvatskoj vojsci.

HV: Da li su postojali i koji su uzori po kojima se ustrojava Zbor narodne garde?

— Sve svjetske vojske su se izgradivale na svojim iskustvima. Domovinski rat je i Hrvatskoj donio neka iskustva. Naša vojska je djelomično organizirana po nekim modelima koje smo imali u bivšoj JNA ali nama je cilj da vojsku izgrađujemo po zapadnom modelu. To znači da polazimo od profesionalnosti i kreativnosti, posebice zapovjednik struktura. U tome dolazi do izražaja pojedinačna sposobnost svakog čovjeka. Upravo po dobijenom zadatku ocjenjujemo kako će ga pojedinac ostvariti pa onda vidimo koji ljudi imaju visoke organizacijske sposobnosti i tu je razlika od onih modela u kojima je sve dirgirano i gdje su zapovjedne strukture samo izvršio. Mi želimo naše časnike i dočasnike osposobiti da budu kreativni, odgovorni i da znaju do kuda smiju ići u izvršavanju postavljenih zadaća.

HV: Kako vidite mirnodopski ustroj cijele Hrvatske vojske?

— Hrvatska je tako brzo stvorila vojsku da mnogi ne vjeruju da je ona stvarna u ratu nego polaze od pretpostavke da smo vojsku stvarali unatrag nekoliko godina. Hrvatska vojska je nastala spontano ali uz pomoć ljudi koji su u nju unijeli sva svoja znanja. Držim da je izuzetna vrijednost odluke Vlade na početku rata da se pozovu svi dje-latnici bivše jugovojске na obranu domovine Hrvatske i da upotrijebe sva svoja znanja u izgradnji Hrvatske vojske. Nacionalno pomirenje je u tome odigralo presudnu ulogu jer je dokazano da u obrambenom radu koji smo vodili nisu do izražaja dolazile stranačke i druge razlike — onih koji su branili domovinu. Nakon što smo postigli cilj da je domovina obranjena, sada vojsku moramo reorganizirati i postaviti je kao modernu organizaciju koja će zadovoljavati sve zahtjeve i okruženja u kojima se nalazi Hrvatska i s obzirom na naše financijske i materijalne mogućnosti. Stoga ne možemo ustroj Hrvatske vojske donijeti trenutačno. Sada obavljamo reorganizaciju i poboljšanje Zbora narodne garde. Poboljšavat ćemo jedan po jedan dio vojske, tražeći najbolja rješenja. Vojska je prevelika da bi se jednom odlukom mogla temeljito promijeniti. Svaki sustav koji postavimo podložan je promjenama, a sve s ciljem da se mijenjamo nabolje.

HV: Koji problemi su sada u fokusu pažnje i rješavanja Personalne uprave Ministarstva obrane?

Veliki je posao pred nama. Moramo donijeti mnogo novih zakona, izgraditi službu unutra, sistematizirati sva radna mjesta za kopneru vojsku, mornaricu i zrakoplovstvo, točno odrediti nadležnosti da ne dolazi do međusobnih ukrštanja i nesporazuma među službama, treba riješiti status i sve druge probleme koji se javljaju pri zbrinjavanju invalida domovinskog rata. Držim da smo u ovom posljednjem postigli pozitivne rezultate i da ćemo do kraja godine sve probleme ovih ljudi u cijelosti riješiti. Moramo zbrinuti i trajno pratiti obitelji poginulih i posebnu pažnju posvetiti njihovoj djeci.

Slijedeći posao su stanovi, naslijedeni od bivše vojske i ta problematika zahtijeva temeljiti pristup i posebnu proceduru koja nije kratka niti jednostavna.

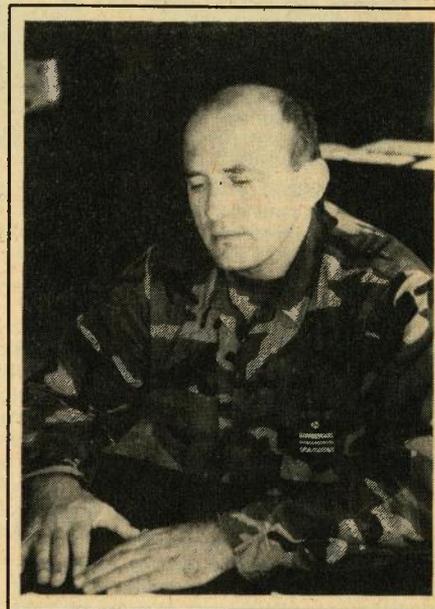
Prvenstveno nastojimo zbrinuti udovice s djecom i najteže ranjenike, a nakon toga ćemo rješavati pitanja djelatnog sastava Hrvatske vojske.

HV: Prije nekoliko dana svečano su obilježene dvije godine od formiranja prve antiterorističke postrojbe MUP-a, koja je prva krenula u obranu Hrvatske. I vi ste bili pripadnik jedne od takvih postrojbi posebne jedinice policije

Rakitje, pa nam recite nešto više o tim počecima građenja sustava obrane Hrvatske?

— Antiteroristička postrojba Lučko je jedna od postrojbi koja je dala izuzetan doprinos u stvaranju hrvatske države i sigurno je da je bila jedan od prvih zaštitnika njezinog suvereniteta u onom trenutku kada je Hrvatska postala državom. U ono vrijeme kada je na našim prostorima još uvijek bila razmještena jugoslavenska vojska ovo je prva postrojba koja je bila ne samo pripremljena za izvršavanje zadataka, nego i postrojba koja je doživjela svoju unutrašnju transformaciju dobivši hrvatskog zapovjednika. Akcije: Dvor na Uni, Petrinja, Pakrac, Plitvice i još mnoge druge koje se ne znaju, obavila je ova postrojba. Osim nje postojalo je još nekoliko postrojbi specijalne namjene, među kojima su bili bataljuni

ALOJZ BORŠIĆ

Rakitje, Kumrovec, Dubrava i Tuškanac od kojih su se neki polako razvijali po uzoru na antiterorističku postrojbu Lučko.

Antiteroristička postrojba MUP-a je danas vrhunska postrojba koja po obučeniosti ne zaostaje za onima u svijetu.

Možemo reći da nam je u Hrvatskoj vojsci cilj da dio profesionalnosti i stručnosti ove postrojbe prenesemo i na Zbor narodne garde. Držim da je ona, uz Hrvatsku vojsku, jedan od elemenata sigurnosti i stabilnosti hrvatske države.

MIRJANA KURETIĆ

ZNAK VREMENA

Hrvatska vojska je u boj za
oslobođenje domovine
ponijela sa sobom i krunicu
— ne samo kao znak
prepoznavanja

Veliki događaji, pokreti i ljudi uvijek se navješćuju, jer je to u prirodi njihove velikosti, jer su od prirode koja ih čini takvima. Recimo, protiv **Konstantina I.** išlo je mnogo toga životnoga, a ipak je prozvan i bio Veliki. Kao nezakoniti sin rimskog cara **Konstancija I** imao je vrlo malo izgleda za prijestolje, i poslije u suparništvu s pretendentima, još manje da ga zadrži. A u Rimskome Carstvu postao je, kao što znamo, imperator koji se uspješno suprotstavio Republikanskim tradicijama Rima i u istočnom dijelu Carstva, s novog prijestolja, razvio moć i političku dogmu po kojoj je car, kao **Kristov** namjesnik, državni i crkveni poglavar, što će u potonjim stoljećima, kao koncepcija države i vlasti, biti i temelj bizantskog carstva.

No, prema legendi, Konstantina I je na povijesni korak usmjerio san. Uoči bitke za Rim kod Mulvijeve mosta (Pons Mulvius) 312. godine usnio je oblake i na njima grčkim jezikom ispisan Kristov monogram, što je, kao govor neba, značilo: U ovom ćeš znaku pobijediti! Razumio je poruku i ujutro, prije bitke, zamolio svoje vojnike da, uz ko-plja i štiti, ponesu križ. I pobijedio je **Maksencija**, svog vjerojatno najvećeg (tada i ja-čeg) neprijatelja. Naredne je godine ediktom u Milanu kršćansku vjeru proglasio ravnopravnom staroj rimskoj državnoj vjeri a u ostatku svoga života privilegirao je u Rimskom Carstvu, na čemu su mu se kršćani zahvalili i odužili prozvavši ga Velikim.

Križem obilježeni

Do našega vremena, još je samo jedna vojska nosila sa sobom križ, i to u ratovima zapadnoevropskih kršćana

— križem obilježenih (lat. cruce signati) — protiv islamskog Istoka.

I sad je, treći put u povijesti kršćanstva, vojska — hrvatska — prihvatila križ kao znak svoga prepoznavanja, čime je obrana Hrvatske i njenih građana dobila i oznake duhovnog pokreta. U najstravičnijem ratu, koji može smisliti, povesti i voditi mržnja, hrvatski se branitelji i mole i nose o vratu krunicu s medaljonom **Majke Božje**, što je velika Božja milost, tvrde teolozi, priznajući istodobno da je taj fenomen iznenadno pomalo Katoličku crkvu, to više što među hrvatskim vojnicima ima i ateista i onih koji ne znaju moliti krunicu.

Dakako, nije lako i jednostavno proniknuti u razloge tog pojavi. Prema mišljenju **dr Adalberta Rebića**, prof. Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, mnoge su hrvatske vojnike ispratila u rat s krunicom majke, vjerujući da će im krunica na bojnopolju izmoliti spasenje, tj. spasiti život.

Osim toga, krunica je u našem narodu predmet s vjerskim konotacijama, gotovo da ima značenje sakralnog predmeta, i hrvatskog vojnika, poniklog iz takve tradicije, podsjeća na Krista, na otajstva iz njegova života, na njegovu smrt i uskrsnuće i potiče ga da se pomoću nje pokuša spasiti u teškim situacijama, kakve su ratne. Tako, zapravo, krunica spaja borca s crkvenom zajednicom, ali i s njegovima koji su ostali kod kuće. Za sve njih krunica ima jedno simbolično značenje, ulijeva im pouzdanje u pobjedu, pojačava sigurnost i vjeru da mogu oboružani jednim oružjem, nadnaravnim, doći do slobode.

Sjeme budućnosti

Krunica s medaljonom Majke Božje na hrvatskim bojištima može se tumačiti i kao znak vremena, koji možda govori i o krahu jedne ideologije koja je u nas doživjela vrhu-

nac svoje okrutnosti, napominje **dr. Tonči Trstenjak**, također prof. zagrebačkog Katoličkog bogoslovnog fakulteta. Naime, hrvatski je borac shvatio da je borac protiv ateističkog svijeta i zato je, misli dr. Trstenjak, morao izabrati simbol koji je izravno sučeljen zvijezdi. U tom je slučaju krunica, koja je kroz Međugorje doživjela u nas svoju revalorizaciju, postala simbol hrvatskog vojnika u borbi protiv umirućeg ateističkog režima.

— Takvi znakovi su uvijek Božji govor čovjeku — pojašnjava dr. Trstenjak. — Kao teolozi možemo razmišljati da je križ taj simbol pripreme novog doba domovine i Europe, u vremenu kad je srušen jedan sistem a drugi nije sagrađen. Europa je bila središte svijeta: u njoj je nastala zapadna civilizacija temeljena na kršćanstvu. No, u 18. stoljeću, a prosvjetiteljstvom i liberalizmima, koji su svršili u ateizmu, Europa je izgubila kršćanske oznake, što se vidi u umjetnosti, koja više nije inspirirana evanđeljem, u filozofiji, politici i u drugim ljudskim dimenzijama. I to je Europu od središta svijeta gurnulo na periferiju. Slika takve Europe može se najbolje vidjeti na primjeru Hrvatske, prema kojoj se dugo ponašala kao da u njoj nema rata.

A ponašala se tako jer nema srca, tvrdi dr. Trstenjak. Sagrađila je kult bogatstva, ljepote, mladosti, zdravlja... i, tkogod nije takav, u njoj nema mjesta. Europa je zapravo poganska, prihvatila je poganske starogrčke principe i starogrčki filozofski pogled na svijet. Ona je tijelo s pameću, ali bez srca, i u Hrvatskoj je pokazala koliki joj je moralni pad.

Ne interesiraju je naši mrtvi, ranjenici, naše nesreće... Zagolicao ju je malo Dubrovnik, opstojnost kamene ljepote. Međutim, na ovome svijetu imaju pravo živjeti i siromašni, i mali, i nemoćni...

— Po evanđelju, onaj tko je slab, taj je najvažniji — upozorava dr. Trstenjak. — Toga u Europi nema. Ona se bavi bogatima. I zato mislim da se upravo u Hrvatskoj rada jedna nova Europa, jer se ništa veliko ne rađa bez velike boli. Stvaranje novog društva i nove Europe bit će dug proces. Trebat će graditi etičko društvo, u kojem će se i slabijima priznavati snaga i ljudsko dostojanstvo.

Međugorje i krunica su naznake tog novog društva, bez kojeg nema ljudske sreće, naglašavaju teolozi. Naime, kažu, nije bez razloga Gospa u Međugorju obećala da će oni koji nose krunicu baštiniti mir. Jer, krunica je znak pravde i pobjede. Zato je danas u hrvatskom narodu toliko prisutna. No, u svojoj se borbi hrvatski vojnik ne smije inspirirati mržnjom, već ljubavlju prema domovini, upozorava dr. Trstenjak. Odnosno, ako daje svoj život, mora ga dati iz ljubavi, a ne zbog mržnje. Tek tada će, kako misli dr. Trstenjak, njegova žrtva biti sjeme iz kojeg će niknuti budućnost.

ANDELKA MUSTAPIĆ

SLAVONCI ZNAJU SVOJ PUT

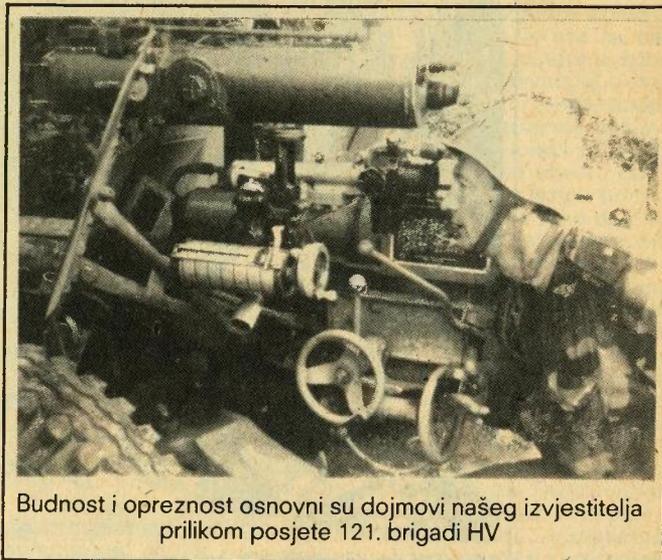
Nakon teških ratnih okršaja pripadnici 121. brigade Hrvatske vojske budno motre osamdeset kilometara nemirne granice

Od proljeća prošle godine žiteljima općina zapadne Slavonije postalo je jasno što će se u bliskoj budućnosti dogoditi na ovim prostorima. Srpsko pučanstvo sve je otvorenije iskazivalo svoje namjere i pretenzije. Otvoreno naoružavanje iz skladišta tadašnje JNA podstaklo je kod zapadnih Slavonaca osjećaj za realnu procjenu daljeg toka zbivanja. Sve učestalije oružane provokacije dojučerašnjih susjeda primorale su Hrvate da se organiziraju za obranu. Velikoserpska se strategija izuzetno usmjerila na to područje i zauzimanje cestovnog pravca Novska – okučani postalo je njihovim glavnim ciljem.

Započelo je ustrojavanje samostalnih postrojbi, satnija i bojni, koje su u prvim danima rata uz pripadnike MUP-a i ZNG-a pružile žestok otpor neprijatelju. Te samostalne postrojbe bile su i začetak utemeljenja i 121. novogradiške brigade.

S vremenom, a prvenstveno prema količini naoružanja,

stvoreni su svi uvjeti ustrojavanja moderne brigade sa svim njenim elementima kao što su: zapovjedništvo, stožerske jedinice, PZO, ABKO, opskrba i druge prateće postrojbe. O prvim danima rata i borbi na području Nove Gradiške pobliže saznajemo od gospodina **Josipa Mikšića**, zapovjednika 121. brigade. Ključno pitanje koje se tada nametalo bilo je kako najuspješnije organizirati obranu. Pripadnici banjalučkog korpusa posjedovali su silno naoružanje i trebalo im se suprotstaviti na učinkovit način. Početak listopada bio je presudan za branitelje. Zapovjednik Mikšić naglašava značaj 3. listopada kada je izvršen tenkovski napad koji završava desecima poginulih neprijateljskih vojnika. Borbe za oslobađanje sela Medari i Dragalić urodile su plodom. Neprijatelj je 5. i 6. listopada potisnut iz Medara, nakon čega su po prvi puta stvoreni svi elementi obrane na ovom prostoru. Pripadnici Hrvatske vojske zauzeli su i ukopali položaje duž cijele stokilometarske linije bojišnice. Od tada više nije izgubljen ni pedalj teritorija a

Budnost i opreznost osnovni su dojmovi našeg izvijestitelja prilikom posjete 121. brigadi HV

neprijatelj je morao mijenjati taktiku. kako je raspolagao velikim količinama streljiva i oruđa velikog kalibra svoj je bijes usmjerio na bombardiranje položaja hrvatskih branitelja kao i uništavanje civilnih ciljeva. Veliki su uspjesi branitelja ostvareni u akciji oslobađanja teritorija pod četničkom okupacijom prilikom koje je »očišćeno«
sedam sela: Snjegovići kao glavna četnička baza, Golobrdac, Sinlije, Čečavac, Vučjak, Ruševac i Jeminovac. Oslobađanje tih sela imalo je direktan utjecaj na dalje akcije koje su vođene prema Pakracu i jakom četničkom uporištu u Bučju. Uzdrmani pretrpljenim porazom četnici se povlače prema Bučju iz kojeg su preko Pšunja imali prije ovih akcija direktnu vezu sa bazom u Snjegoviću. Gospodin Mikšić naglašava izuzetnu suradnju sa 108. slavonskobrodskom i 123. požeškom brigadom čijim je velikim angažmanom osvojeno Bučje.

Danas, nakon dolaska mirovnih snaga UN-a pripadnici 121. brigade drže položaje uz grani-

cu na lijevoj obali Save. Pokriveno je cijelo područje Nove Gradiške osim UNPA zone kao i dijelovi slavonskobrodske općine koja počinje od sela Pričec. Sve zajedno brigada kontrolira 80 kilometara granice. Bez obzira na česte provokacije uz pripadnike policije i domobranstva to je dovoljna snaga. Kratak posjet vojnicima 4. bojne na jednom od položaja potvrđuje sliku i predodžbu sa prijašnjih posjeta tim položajima. Neprekidna budnost i oprez dominiraju u ponašanju boraca. Na ponekim mjestima provokacije su vrlo česte ali srećom bez žrtava.

Tokom svog borbenog puta brigada je pretrpjela vrlo male gubitke s obzirom na intenzitet borbi.

Uspostavljanjem UNPA zone i zadaci brigade su ponešto izmijenjeni. Brigada stoji na svom položaju i u slučaju da propadnu mirovni planovi spremna je ponovo u borbu.

SINIŠA HALUŽAN
fotografije: KURLOT MATIJA

Hrvatsko topništvo miruje, navlaka je na topovskoj cijevi. No ako ponovo ustreba...

BUĐENJE UZ VIVALDIJA

Hrvatski vojnik mora biti vrstan strijelac

MATE ĆURIC

Kako se domovina brani i obukom iskusio je naš izvijestitelj u Centru za obuku i odgoj Hrvatske vojske Muzil u Puli

U Centru za obuku i odgoj Hrvatske vojske, na Muzilu, u Puli vrlo je živo. Ljetu još nije kraj, a i jesen nagovještava ugodne trenutke. Ovdje je danas već treća generacija redovnih novaka HV koja prolazi prve dvije faze obuke hrvatske vojske. Ovih dana vratili su se i s taborovanja gdje su prošli drugu fazu specijalističke obuke. Za Muzil se kaže da je čuvar Pule, a oni koji su nas čuvali od nas samih, i koji su otišli zauvijek 15. na 16. prosinca '91. od njega su napravili utvrdu. Ostavili su Hrvatskoj vojsci u osnivanju pakao; strvine životinja koje su bile izmasakrirane, uništeno i poplavljeno sve što se dalo uništiti, a što se nije dalo odnijeti zapalili su i devastirali. Ni to nije moglo spriječiti da se po zapovijedi generala Zbora HV i načelnika Stožera, Antuna Tusa 31. prosinca '91. osnuje intervi-dovski centar, među kojima, dakako, i mornarice.

Mnogo je toga novog i neobičnog u stasanju Hrvatske vojske, pa i sam njen izgled koji često »čuva« osobnost svakog od vojaka. Osobnost ovog centra je i u tome što novaci odlaze na počinak i rano jutrom se bude uz zvuke Vivaldija. Od nedavna Muzil ima svoj radio program, kojega su osnovali uz pomoć brodogradilišta »Uljanik«, iznad kojega se nadvisuje Muzil. Uz muziku i vlastiti program lakše se stupa, a planiraju da se uskoro uključe i u redovan program Radio – Pule. Za prepoznatljivost ovog Centra brinu vojnici i na taj način što sami kreiraju svoje simbole, oznake, a upravo je u toku izrada oznake Centra. No, o svemu tome više saznajem od kapetana bojnog broda i zapovjednika Muzila Vjekoslava Sekušeka. Ovaj mornar iz Požege godinama je na moru, u mornarici, od Splita do Pule, gdje se konačno usidrio u onoj vojsci koju je potajno i želio – svojoj hrvatskoj – u koju je prešao još u kolovozu prošle godine.

Vratili smo se s taborovanja zado-

voljni učinjenim i onim što su vojnici pokazali. Njima ne treba svijest o potrebi da uče i da izvršavaju naredjenja. Oni su rat osjetili na svojoj koži, sudbini svojih domova. No, obuka je nešto drugo. Uz pomoć pješadije, tenkova, samohotki, oklopnih transportera, sve iz sastava oklopno-mehanizirane bojne, spoznali su bit vojske i rata. Po završetku obuke vratit će se u operativne zone iz kojih su i ovamo poslani, a toplo se nadam da neće morati, kao njihove kolege iz predhodne dvije generacije, s obuke na ratište. No, ako treba znat će se čuvati i braniti, i sebe i svoju domovinu – govori zapovjednik Sekušak.

NEKA DRUGA GLAZBA

Vojska koja se budi uz zvuke Vivaldija ne misli na rat – nastavljam s upoznavanjem Muzila. – Rat je oko nas, dio države još je u ratnim uvjetima, na koje treba biti uvijek spreman – nastavlja zapovjednik. – No, mi smo ovdje da spremamo novake, da

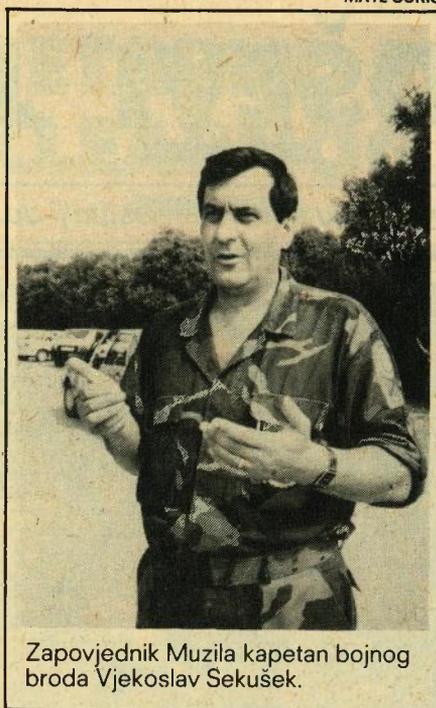
postrojbe hrvatske vojske

odgajamo i naučimo mladiće kako se postaje borac i čovjek. Danas je to lakše nego na početku kada nismo ovdje imali kadra. Najveći dio onih iz bivše JNA otišao je s njom, dio se ovdje pasivizirao i prebacio u druga zanimanja, a manji dio nas se odmah uključio u stvaranje HV. Uz oformljenje 119. brigade za Pulu, Rovinj i Labin, koja je ovih dana obilježila godišnjicu osnutka, i 154. brigade za Pazin, Buzet, Buje, te dolaskom kadrova iz drugih sredina, u prilici smo posljednja dva mjeseca da imamo sto posto popunjen kadar časnicima i dočasnicima. Danas možemo vršiti i selekciju po strukama i tako profilirati kvalitetan časnički kadar. Vrlo je poticajno i to što dio novaka želi ostati u službi HV, a imamo i kurseve za njih. Njihov je motiv u tome što su neki prošli ratišta i stekli iskustva koja žele produbljiti, a imaju mladost, domoljublje i želju da se domovina potpuno oslobodi i stane na noge. Baš na takvom kadru hrvatska vojska niče u pravu vojsku, čime je zadivila i svijet.

Po ugodno toplom danu promatram obuku novaka. Da se pravilno zalegne, ukopa, postavi mina... ne treba puno objašnjavanja. Sve to znanje, danas čuva život svakog od njih i njihovih najdražih. Muzilom prolaze jednako civili i vojnici. Nema nepotrebne strogosti i nepovjerenja. Primjećujem to zapovjedniku Sekušeku.

I VOJNICI SU GRAĐANI

Naš centar želi odista biti upućen na građane, da se zna da smo mi također

Zapovjednik Muzila kapetan bojnog broda Vjekoslav Sekušek.

građani koji radimo svoj posao, živimo i dijelimo iste nedaće i iste uspjehe. Ne postoje različiti interesi nas vojaka i građana, pa tako se i suradnja s radnim organizacijama, općinskim strukturama, političkim strankama, odvija građansko-demokratski. Evo, dolazi vrijeme berbe grožđa, gdje želimo pomoći pučanima, nakon toga trebat će pošumljavati, obnavljati... Držim da je

Pješačka obuka je najnaporniji dio obuke u Centru

MATE ČURIĆ

vrlo zanimljivo i to što nastojimo preko specijaliziranih poduzeća, kao »Arenaturist«, uspostaviti uzajamne odnose i poslove. Zašto ponovo stvarati državu u državi, kada nam oni mogu davati usluge za prehranu, održavanje, pranje, a ne da sve to ponovo paralelno otvaramo kod nas. Kada je nedavno zatrebalo, pomogli smo i posudili gradskom saobraćaju gorivo, da ne bi građani osjetili zastoj autobusa. Naši vojnici su dali preko tisuću doza krvi, a ovog ljeta smo išli čak daleko u Čičariju vježbati kako ne bi uz more uznemiravali turiste. Vidite, to je sve za nas normalno, jer mi nismo sistem u državi, već građani države Hrvatske u svojoj vojsci. Krizu dijelimo podjednako, pa ove jednoobrazne uniforme nosimo u svim prilikama. Naši vojnici su izlazili u grad čitavo ljeto isključivo u civilnom odijelu, da ne bi građane i turiste podsjećali na rat koji nije jako daleko. Moram reći da je bilo i zlonamjernih tumačenja tog našeg »civilnog« izlaska u grad, pa nam se dobacivalo da smo špijuni, a svaki malo veći eksces naših mladića, od kojih su neki i bili skloni porocima, znalo se naglašavati da su ga napravili pripadnici Hrvatske vojske. To nas je malo boljelo, jer svijest ljudi da su građani i vojska dva suprotna svijeta, ovdje je još prisutna. A da uistinu nije tako, potvrđuje niz detalja. Ovi novaci su od Dubrovnika, Dalmatinske zagore, otoka, Primorci i Gorani, Ličani, Istrani... različitih mentaliteta, ali jednog srca i uniforme, koje kuca za Hrvatsku. Upravo su napravili idealno rješenje amblema za ovaj centar, koji će nositi simbole hrvatske zastave i grba, grba grada Pule i Istre, s naznakom da se radi o Centru za obuku hrvatske vojske u Puli.

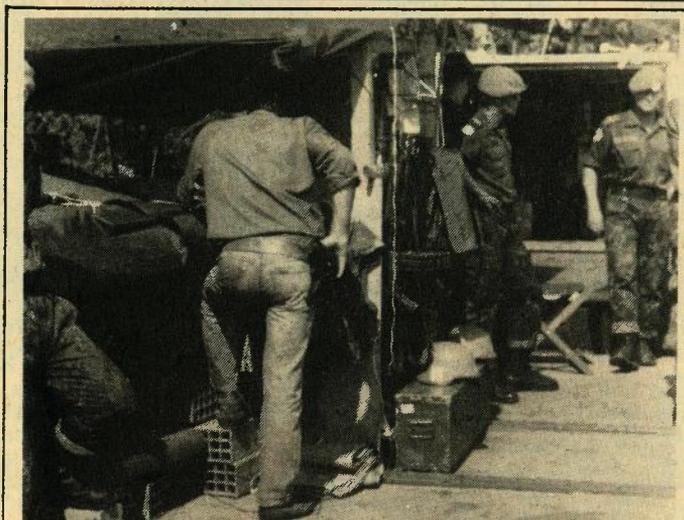
Za kraj reportaže s Muzila ostavio sam one civilne utiske, ono odista novo što stasa s rađanjem hrvatske vojske. Pulski skladatelj i zborovoda Nello Milotti sam je došao na Muzil s idejom da napravi s novacima pjevački zbor. Još malo pa će pred građane izaći s pjesmom na usnama. A o gostovanjima Tereze, Olivera, Matka, Dina, istarskih sastava i solista na Muzilu, da se ne govori. Upravo se otvara i reprezentativan restoran u krugu Muzila, gdje će biti dobre hrane, pića, sve popraćeno izložbama, književnim susretima, koncertima i predstavama u obližnjem amfiteatru. Bit će to budući program – subota na Muzilu – za sve građane i civile u domaćinstvu hrvatskih vojaka. S razlikom u tome što će građani, gosti – civili, nakon programa otići svojim kućama, a vojnici u svoje spavaonice. Uz taktove Vivaldija i s morem ispod nogu odlaze na spavanje i novo ustajanje.

Od Pule do Dubrovnika jedno je more, jedna domovina – Hrvatska.

MATE ČURIĆ

MILOŠEVI JADI

Obilazeći ovih dana legendarnu Sunju naši su izvjestitelji doživjeli jedan neobičan susret

Miloš, fotografiran s leđa, tipičan je primjerak izumiruće četni kolike vrste paravojnika: neuredan je, smrdi, obučen je u dronjke, kruli mu želudac i žica cigarete

Sunja, pitomo mjesto u Posavini, jugoistočno od Siska, bilježi u svoj ratni dnevnik već trinaesti mjesec. Do Sunje se u ona mirnija vremena stizalo cestom, no danas jedini koliko toliko siguran put je preko skele u Kratečkom. Napuštajući sigurnost Siska, pa preko Prelošćice, Lukavca, Čigoća, ostavljajući ziva seoska dvorišta stižemo do skele. Natpis na kontrolnoj kućici upozorava nas da ulazimo na opasno područje: *«Civilnim osobama zabranjen ulazak u ratnu zonu...»*

Prelazimo Savu i uskom zavojitom cestom upućujemo se prema zapovjedništvu Sunje, postajući svjesni nekih novih pravila. Neprikladnom brzinom, jer ona je ovdje uvijek opstanka, uočavamo ploču s natpisom *«Sunjsko setalište»*. Kakve li ironije, vozili smo se brzinom od 130 km.

U zapovjedništvu dočekao nas je zapovjednik *Darko Domazetović*, koji se nalazi ovdje još od prošlog ljeta kad je pala prva granata na Sunju. Ukratko nas upoznaje sa situacijom koja je trenutno mirna, vjerojatno iz razloga što se nekoliko kilometara dalje nalazi jedan od kontrolnih punktova *«plavih kaciga»*. Uspijeva nam dogovoriti se za kratak susret s unproforcima kod hotela *«Propuh»* čiju je prijašnju funkciju neupučenima nemoguće odgonetnuti, jer je gotovo potpuno uništen granatama. Dočekuju nas dva pripadnika UNPROFOR-a iz Danske, još dječakčkog izraza lica, i pristaju da nas odvedu do svog kontrolnog punkta, nekoliko metara dalje od legendarne željezničke stanice. Smješteni su, kažu, tu prema selu Drljača, u

Hrvatskoj Kostajnici i Kostajničkom Majuru. Ostavljajući iza nas tenkovske zapreke i srušena stabla približavamo se izmišljenoj granici s tzv. Krajinom od koje nas dijeli nekoliko stotina metara *«ničije»* zemlje.

Trudeći se da ne zaostajemo ni koraka iza Danaca raspitujemo se koliko je uopće sigurno ovo područje, pa iako potvrđuju da nema opasnosti teško je u to povjerovati. Ovdje se nalaze već nekoliko mjeseci i ne mogu vjerovati da susjed može ubiti susjeda. Da li bi vjerovali da imaju ovakve susjede?

Stižemo do kontrolnog punkta zatičuci *«unproforce»* kako se upravo odmaraju nakon ručka u improviziranim šatorima od cigle i zaštitne cerade. Nakon kratkog upoznavanja i dozvole da ih fotografiramo raspitujemo se za mogućnost kontakta sa suprotnom stranom. Zapanjuje nas njihova susretljivost, jer je jedan od časnika odmah telefonirao *«onima tamo preko»* i dogovorio susret. Nestrpljivo iščekujemo, često pogledavajući preko na neprijateljski teritorij, fantomsku krajinu od koje nas dijeli samo željeznička pruga. Nakon desetak minuta do kontrolnog punkta dolazi tzv. milicajac krajine, raskopčane vojničke košulje, u izlizanim trapericama, tenisicama... Uredno se predstavljamo pokazujući želju za obilaskom njihova sela. *«Krajišnik»*, vidljivo šokiran našom pojavom i drskošću, pristaje, telefonom tražeći dozvolu od svog zapovjednika. No tada je počelo zapinjati. S četničke strane stiže stroga zapovijed za prekidom razgovora s nama, na što se Miloš, kako nam se predstavio kasnije, i nije baš previše

obazirao. Čudeći se što smo stigli nenajavljeni, što smo još uvijek živi, ljutito promatrajući plavce, sjeda s nama pod šator. *«Imali ste sreću što je vrijeme ručka pa vam se nije ništa dogodilo»*. Ne odbija cigaretu jer *«krajiska Morava»* i *«Jugoslavija»* rijetko stižu, a na našu opasku kako Jugoslavija ne valja jer brzo gori samo odgovara: *«Ma, Jugoslavija je već izgorila»*. Iz razgovora saznajemo i kako im je loša opskrba, kako pomoć iz Srbije ne dolazi, da nema kruha, cigareta... Da nisu baš previše siti govori i to što se četnici sve češće noću prikradaju kompoziciji sa 17 vagona pšenice na sunjskoj stanici. Ispričao bi on još štošta, no morao se već javiti u svoje zapovjedništvo.

Još jednom upućujemo pogled na granicu s nepostojećom državom stvorenom u bolesnim glavama pozdravljamo se s nezainteresiranim *«plavcima»* i krećemo natrag.

Vraćajući se središtem Sunje postajemo svjesni jedne nove stvarnosti. Srećemo ljude, djecu, život se polako počeo vraćati u Sunju; trgovine gotovo jedva zamjetljive zbog debelih dasaka kojima su zaštićene, punih su polica. Iako su mnoga dvorišta još pusta i kuće srušene, oni malobrojni pokušavaju pokrpati rupe od granata, izbrisati tragove. Praznina u duši je velika, no umanjiti će je svaki novi Sunjanin koji se vrati u Sunju.

Ponovno smo na skeli prelazeći Savu, a do ušiju nam dopiru riječi poznate melodije *«Sjećam se davno je bilo...»* Da barem nikad nije bilo...

V. P.

PLANETARNI STRAH OD NUKLEARNOG UDARA

Narušavanjem bipolarne strukture svjetskih nuklearnih potencijala otvoreni su mnogi problemi u svezi s nuklearnim nasljedom

Raspored nuklearnih snaga na prostoru bivših sovjetskih republika

Bivši Sovjetski Savez je u čitavom razdoblju nakon drugog svjetskog rata održavao izuzetno jake oružane snage, koje su prelazile potrebe odvratanja ili obrane zemlje od napada i služile su ponajprije za potporu vanjske politike i glo-

balne strategije zemlje. Sve do vojnog puča u bivšem Sovjetskom Savezu prošle godine, bez obzira na ukidanje Varšavskog pakta, ova zemlja je bila značajnim čimbenikom u međunarodnim odnosima, što se pokazalo i u ratu u Zaljevu. Tada su Rusi, da su htjeli, mogli zaustaviti zajedničku akciju save-

znika. U dobivanju njihove suglasnosti da se **Sadam Husein** silom izbaci iz Kuvajta, SAD i zemlje Zapada uložile su mnogo diplomatskog napora. Glavna ruska snaga nalazila se u ogromnim količinama nuklearnog oružja, koje je raspadom bivšeg SSSR-a postalo svekolikom opasnošću za čitav svijet.

Raspad središnje vlasti i nedovoljna izgrađenost novih vojnih vlasti u bivšim sovjetskim republikama, sada samostalnim državama, još uvijek može poslužiti određenim vojnim krugovima, koji operativno kontroliraju nuklearno oružje da ga iskoriste za ucjenu međunarodnih činbenika i da im posluži u međusobnim oružanim sukobima. To se posebno odnosi na taktičko nuklearno oružje.

Bez obzira na to što se SSSR raspao, države nastale na ovom prostoru, posebno Ruska Federacija i Ukrajina još uvijek predstavljaju vojnički moćne svjetske sile, prije svega na kopnu, ali i na moru, u zraku i u svemiru. Na to ukazuje veliki broj pokazatelja, koji utječu da se SAD i zapadnoeuropske države izuzetno obzirno ponašaju prema ovim državama. Među tim pokazateljima nuklearne snage svakako zauzimaju središnje mjesto.

PRIJETNJA »PRITISKA NA DUGME«

Strategijske nuklearne snage bivšeg SSSR-a koje su naslijedile neke od država nastalih njegovim raspadom, izgrađene su na pretpostavci konfrontacije sa SAD-om zbog čega su one i najzainteresiranije za njihovu sadašnju kontrolu. Te snage čine 1. interkontinentalne balističke rakete koje se lansiraju sa zemlje, 2. podmornice na nuklearni pogon s balističkim raketama velikog dometa, 3. bombarderi velikog doleta.

Prema službenim podacima NATO-a, države nastale na prostoru bivšeg SSSR-a raspolažu s **1.398 lansera** interkontinentalnih balističkih raketa, s oko **6.000 samostalno vođenih nuklearnih bojnih glava** na raketama. Pri tome se procjenjuje da imaju oko **360**

lansera najmodernijeg tipa (**SS-19**) i **308 lansera** isto tako moćnih ali nešto manje modernih raketa tipa **SS-18**. Ostali modeli (**SS-11**, **SS-13**, i **SS-17**) tehnički su zastarjeli, zbog čega su zamijenjeni sustavima tipa **SS-24** i **SS-25**.

Šezdeset i dvije podmornice na nuklearni pogon s raketama **Tajfun**, **Delta** i **Jenki** čine drugu po veličini i ubojitoj moći strategije sastavnicu nuklearnih snaga donedavno prije svega usmjerenu protiv SAD-a. Svaka podmornica nosi 12–20 balističkih raketa vrlo velikog dometa. Kada se sve uzme u obzir, riječ je o snazi od oko 930 raketa od kojih svaka ima po tri nezavisno vođene nuklearne glave.

Tréću sastavnicu nuklearne moći čine avioni interkontinentalnog akcijskog polja djelovanja tipa **Bear**, **Bizon** i **TU-92** koji u borbenom kompletu imaju dalekometne rakete s nuklearnim bojivim glavama i nuklearne avio-bombe.

Države što su nastale na prostoru bivšeg SSSR-a raspolažu na kopnu, moru i zraku s ukupno **2.480 nosača nuklearnih ubojitih sredstava strategijske namjene** i s oko **10.000 nuklearnih bojnih glava**. Najveći dio strategijskog i taktičkog nuklearnog arsenala koncentriran je na području Ruske Federacije. Taktičko nuklearno oružje postavljeno je u većini republika ali ponajprije u Ukrajini, Kazahstanu i Bjelorusiji, koje pored toga posjeduju i određenu količinu interkontinentalnih nuklearnih raketa.

Uz nuklearne snage, države nastale na prostoru bivšeg SSSR-a naslijedile su i velike konvencionalne snage čije je značenje za svjetsku zajednicu u drugom planu. Ipak, ne treba zaboraviti da oružane snage država nastalih na prostoru bivše SSSR-a danas broje oko

4.258.000 vojnika. Ovakve snage mogu utjecati na intenziviranje oružanih sukoba koji se trenutno vode u nekoliko područja bivšeg SSSR-a ili doprinosti pojavi novih, čak i između Ukrajine i Rusije.

Ono što najviše zanima svijet na prostoru bivšeg SSSR-a, nuklearno je oružje i njegova kontrola. Pri tome se najviše postavlja pitanje da li se i na koji način može iskoristiti ovo, za svijet katastrofalno oružje? Dok su optimisti polagali nade u detant, osnažen činjeničnim demontiranjem i uništavanjem godinama gomilanih nuklearnih arsenala krajem 80-ih, pesimisti sve više dolaze »na svoje«: tvrde (ne samo oni) da svijet nikad nije bio bliže neslućenoj nuklearnoj katastrofi.

Poklopac s »atomske kutije« podignut je dezintegracijom bivšeg SSSR-a. Sovjetsko nuklearno naoružanje izgubilo je državu, ne samo kao simbol već i kao činjenicu da se o njegovoj (n)ejupotrebi odlučuje u jednom centru. Prijetnja »pritiska na dugme«, koja je desetljećima uspješno održavala ravnotežu straha između Washingtona i Moskve, na moskovskoj se strani naglo umnožila, s tendencijom prema daljnjem nekontroliranom umnožavanju. Ovaj proces koji se odvija na prostoru bivšeg SSSR-a, najviše zabrinjava američku javnost koja je desetljećima živjela u strahu od sovjetskog nuklearnog oružja. Na strah dodatno utječe i sve slabija kontrola i zaštita ruskih nuklearnih elektrana. Koliku pozornost Amerikanci poklanjaju nuklearnom oružju pokazuje primjer iz zaljevskog rata.

Kada je predsjednik Bush posjetio američke vojnike u Zaljevu, 25. studenog 1990. godine, prenio im je da rat mora završiti vrlo brzo, jer je samo pitanje dana kada će Irak uspjeti stvoriti svoju atomsku bombu. Nasu-

RAZDIJELA SOVJETSkih VOJNIH POTENCJALA

Vrsta naoružanja		Ukupno			Neraspoređeno			SVE							
		Rusija	Ukrajina	za p.4.2	Rusija	Ukrajina	Bjelorus	Rusija	Ukrajina	Moldovija	Gruzija	Armenija	Azerbejdžan	UKUPNO	
Ten kovi	Djelatni	4975	3130	8650	4275	2850	1525	1850	700	280	210	220	220	220	10500
	pričuva	1425	950	1650	825	550	275	1000	600	400	0	0	0	0	2650
		6400	4080	10300	5100	3400	1800	2850	1300	680	210	220	220	220	13150
Okli. Bor. Voz.	Djelatni	10525	4350	16120	9945	4000	2175	1800	580	350	210	220	220	220	17920
	pričuva	955	700	1280	155	700	425	800	800	0	0	0	0	0	2080
	ukupno	11480	5050	17400	10100	4700	2600	2600	1380	350	210	220	220	220	20000
	OBVP	7030	3095	-	-	-	1590	-	-	-	130	135	135	135	12250
		253	253	-	-	-	130	-	-	-	10	11	11	11	1000
T o p.	Djelatno	5105	3240	8050	3825	2850	1375	2775	1280	890	250	285	285	285	10825
	pričuva	1310	800	1450	910	300	240	900	400	500	0	0	0	0	2350
		6415	4040	9500	4735	3150	1615	3675	1680	890	250	285	285	285	13175
Borb. Jur.	zrakoplovi	3450	1090	-	-	-	260	-	-	-	50	100	100	100	5150
	helikopteri	890	330	-	-	-	80	-	-	-	50	50	50	50	1500

prot njemu, ljudi zaduženi da prate sva svjetska zbivanja vezana za proizvodnju takva oružja, tvrdili su da pouzdano znaju kako Iraku treba još najmanje 5 do 10 godina da u normalnim uvjetima proizvede N-bombu. Tada nisu pretpostavljali mogućnost brzog raspada SSSR-a i transfere nuklearnih stručnjaka iz te bivše države u Irak. Samo 5 dana prije predsjednikova govora vojnicima, »New York Times« je proveo zanimljivu anketu. Prema rezultatima ankete, od tri moguća razloga za rat u Zaljevu, za prosječnog Amerikanca najvažnije je spriječiti Irak u proizvodnji svoje atomske bombe. Druga dva, oslobađanje Kuvajta i očuvanje bogatih izvora nafte, prema anketi, nisu dovoljni razlozi za rat. Cijela priča o mogućem nuklearnom naoružanju Iraka je postala važan politički adut, zadužen za dodatnu nervozu. U svemu tome, sigurno je bilo utvrđeno postojanje 20 kilograma urana, koje je Irak dobio još prije dvadesetak godina od Francuske i Sovjetskog Saveza, za istraživanja u području nuklearnih goriva. Otad pa da studenog 1990., svjetska agencija za atomsku energiju (IAEA) je obilazila i utvrđivala postojanje te količine urana. Ona je bila dovoljna za proizvodnju samo jedne atomske bombe i to sumljive kvalitete.

Strah od nuklearnih oružja, iako u ovom slučaju nije bio stvaran, korisno je poslužio u političke svrhe da se u javnom mnijenju dobije potpora za rat u Zaljevu. U današnjoj situaciji predizborne kampanje u SAD-u, može se očekivati da će predsjednički kandidati koristiti i argument straha Amerikanaca od nekontrolirane upotrebe nuklearnog oružja. Da li je ovaj strah danas stvaran?

KOMPJUTOR – ČIMBENIK PLANETARNOG MIRA

Dakle, kolika je danas mogućnost nekontrolirane upotrebe nuklearnog oružja? SAD, Rusija, Ukrajina, Bjelorusija, Kazahstan i, uz njih, Francuska, V. Britanija i Kina članovi su svjetskog nuklearnog kluba, prema tome i moguću uzročnici takva rata. U posljednje vrijeme Indija, Pakistan i Izrael pojačano rade na razvoju svog nuklearnog programa, tako da sigurno nisu daleko od posjedovanja balističkih projektila s nuklearnim bojovim glavama. Nuklearno oružje žele u što skorije vrijeme dobiti i Iran, Libija i Irak. Politička stabilnost nekih spomenutih zemalja vrlo je upitna, pa se sve češće sumnja u fizičku i proceduralnu sigurnost njihova oružja. Velike su i razlike koje pojedine zemlje primjenjuju u kontroli takvog oružja.

Dvije vodeće nuklearne sile, SAD i Rusija, zato se trude da mogućnost neželjene upotrebe nuklearnog oružja svedu na najmanju moguću mjeru. Ipak, veliki je problem u tome što se najveći dio kontrole povjerava kompjutorima, koji pored svih dobrih strana mogu imati i određenih slabosti. Pored toga, u posljednje vrijeme socijalni i politički problemi u državama nastalim na prostoru bivšeg SSSR-a povećavaju strah od nenamjernog nuklearnog rata. Civilna netrpeljivost može biti povod ekstremnim etničkim skupinama da pokušaju doći u posjed ovog oružja. Istodobno, takvo stanje može biti razlogom smanjenoj kontroli i ozbiljno narušiti sustav nuklearnog zapovjednog lanca. U Americi nasuprot njima, postoje razvijeni kriminalni i razne skupine kriminalaca koje bi rado željele posjedovati tako moćno oružje. Svojim djelovanjem oni mogu izazvati prekid u zapovjednom lancu koji u ekstremnim slučajevima može dovesti do

nekontroliranog nuklearnog napada, ali i vrlo kontroliranog odgovora druge strane. Ako bi se tako nešto dogodilo na teritoriji država nastalih na području bivšeg SSSR-a, minimum lansiranih projektila kretao bi se između 6 i 30 raketa s po deset nuklearnih bojovih glava u svakoj od njih. U najgorem slučaju, gruškom napadnuta zemlja može računati na 300 nuklearnih eksplozija! Od SAD-a bi se broj lansiranih projektila kretao od 10 do 50 s ukupno 500 nuklearnih eksplozija, svaka 25 puta jača od one bačene na Hirošimu! Čak i da druga strana ne odgovori na napad, razmjeri razaranja bili bi nemjerljivi.

Sa željom da spriječe takve posljedice, ruski i američki vojni zapovjednici našli su se pred velikom dvojnom: kako pojačati kontrolu i spriječiti moguće zloporabe, a istodobno sačuvati borbenu spremnost? Zbog toga su obje zemlje razvile vrlo složenu proceduru za dozvolu uporabe nuklearnog oružja, ali ipak ne toliko savršenu da joj se uvijek može vjerovati. Primjer s eksplozijom space shuttlea *Challenger* ili dobro poznati nuklearni incident na elektrani u Černobilu pokazuju da i najsavršenije studije o mjerama sigurnosti nisu dovoljne da se spriječi neželjeni razvoj događaja.

POLITIČKA KONTROLA N-ORUŽJA

Nasuprot američkim kolegama, nijedan ruski zapovjednik nema ovlasti da samostalno pripremi nuklearno oružje za uporabu. Sudjelovanje političkih struktura u Rusiji i drugim zemljama na prostoru bivšeg SSSR-a u pripremama nuklearnog napada još je uvijek vrlo izraženo. Pri tome, važnu ulogu imaju postrojbe tajne policije koje vrše stalni nadzor nad nuklearnim oružjem i raspodjeljuju kodirane šifre za lansiranje, tako da se time postiže potpuna politička kontrola. Međutim, mogućnost greške – ispaljivanje nekog projektila – time se povećava, posebno ako se uzmu u obzir narastajući politički problemi između država ZND-a, posebno između Rusije i Ukrajine. U bivšem SSSR-u bio je čak objavljen podatak da je svojedobno, prilikom jedne rutinske vježbe, slučajno aktiviran nuklearni projektil srednje snage: Na svu sreću, srušio se ubrzo poslije ispaljivanja u sibirskim prostranstvima i pri tom nije napravio veću štetu.

Bez obzira na sve tehničke sustave zaštite, čovjek sa svojim slabostima, lošim danima i emotivnim kolapsom i dalje je najodgovorniji za uporabu nuklearnog oružja. Neuroze odgovornih za nuklearno oružje, zbog monotona posla, povećavaju se poslije višegodišnje izolacije iz vanjskog svijeta. Ozbiljni psihički problemi mogu se pojaviti kod emotivno labilnih osoba, a najgori izlaz iz toga su – alkohol i droga. Samo 1989. godine, od 75.000 ljudi koji su na različite načine bili vezani za nuklearnu obranu Amerike, gotovo je 2.400 uklonjeno sa svojih mjesta. Od tog broja 730 ih je imalo teže bolesti ovisnosti o drogi i alkoholu, dok su ostali postali ozbiljno psihički poremećeni! Zbog toga, **Herbert Abrams** sa Sveučilišta Stenford već se dugo zalaže za strogu kontrolu psihičkog stanja vojnika koji rukuju nuklearnim oružjem, s posebnim osvrtom na mnogobrojne poroke. Pojedini svjetski državnici su imali sličnih problema koji su završavali stresom. Na primjer, **Winston Churchill**, **Anthony Eden** ili **Richard Nixon**, koji je toliko bio potresen »Aferom Watergate« da nije bio u

stanju sudjelovati u razgovoru o velikoj nuklearnoj uzbuni 1973. godine. Poznato je da je i **Staljin** za vrijeme svoje diktature imao dosta kriznih psihičkih trenutaka, ali tada nije bilo današnjeg oružja. Da jest, tko zna da li bismo imali prilike da to saznamo. Takva stanja mogu izazvati ozbiljne promjene ponašanja, netočne procjene i izmišljanje nepostojećeg neprijatelja.

Trenutno najveća opasnost prijeli od razornog potencijala i skladišta »opakog« materijala na prostoru bivšeg SSSR-a. S vrha piramide, na kojem stoje ruski lider **Jeljcin** i njegov ukrajinski partner **Kravčuk**, prema njeno širokom podnožju vodi neslućeno mnogo krakova. Na bilo kome od njih, tko zna zbog čega sve ne, nešto može otkazati. Zbog takva otkazivanja, već se pojavljuju ovakve (do jučer nezamislive) ponude: »Dajte mi milijun dolara i nabavit ću vam nuklearnu raketu, ukradenu posebno za vas i dostaviti vam na bilo koje mjesto koje odaberete«. Nervoja Zapada pred nepredvidljivim promjenama na Istoku, temeljena na (stvarnom?) strahu, sve je opsesivnija. Jer, nekontrolirana istočna matica nudi bezbroj varijacija na neugodnu temu – šta bi bilo, kad bi bilo...

Na američku zabrinutost za sudbinu nuklearnog oružja na prostoru bivšeg Sovjetskog saveza utječe i čitava vojska znanstvenika, inženjera i tehničara, koji su u bivšoj jedinstvenoj državi bili angažirani na istraživačkom i praktičnom poslu kreiranja i proizvodnje nuklearnog oružja. Po vjerojatno točnim zapadnim procjenama, riječ je o sto tisuća ljudi, među kojima je najmanje 3.000 eksperata za najpovjerljivije zadatke. Raspad sovjetskog imperija lišio ih je perspektivnog posla, a njihov doskora prestižni društveni status sveo na očajničku borbu za opstanak s prosječnom plaćom od 15 dolara mjesečno!!!

Zainteresiranih za njihov »transfer« ima mnogo, a sigurno je i to da u vrbovanju ne škrtare. Iako, zasad nema pouzdanih podataka o otvaranju procesa nevjerovatnog transfera »sovjetskih nuklearnih mozgova«, CIA je već registrirala neke zemlje, poput Irana, Libije i Iraka, koje su, navodno, pokušale doći do tih ljudi. Prema procjenama vojnih obavještajaca, transfer stručnjaka je opasniji od neke druge, hipotetičke situacije, u kojoj bi neka teroristička grupa ili organizacija izravno posjedovala razorno nuklearno oružje.

Pored živih ljudi, na nesvakidašnjoj bi se crnoj burzi mogli naći i neki dijelovi opreme, instrumenti ili visoko cijenjeni software. Iako je nuklearna tehnologija dosad bila pod rigoroznom međunarodnom kontrolom, stručnjaci kažu da je u tom razrađenom sustavu kolektivne zaštite dovoljna samo jedna slaba karika, pa da sustav otkaze. U bivšem SSSR-u našlo bi ih se i više od jedne. Veliki opasni transport koji je put Rusije krenuo iz Bjelorusije, Kazahstana i Ukrajine (dok iz Ukrajine nije obustavljen), tvrde upućeni, samo je jedna od slabih karika u lancu zaštite.

Raspad bivšeg SSSR-a, a sada već i rastakanje Ruske Federacije, što umnožava kompetencije kontrole nad nuklearnim postrojenjima i naoružanjem može biti izvorom dodatnih komplikacija. Poluilegalna distribucija materijala i tehnologije za proizvodnju atomske bombe kao unosni »državni posao«, za osiromašene blagajne novostvorenih država, može biti izazovom kojem će teško odoljeti.

SINIŠA TATALOVIĆ

ŠTO NAKON SMRTI "VELIKOG BRATA"

Da li su aktualni lokalni ratovi na području raspadlog SSSR-a tek uvertira u širi (svjetski) sukob?

Simboli su odmah uklonjeni; rušenje spomenika Feliksa Dzeržinskog, utemeljitelja tajne policije, ispred zgrade KGB-a

Relativna stabilnost svijeta stvorena nakon drugog svjetskog rata održavala se većim dijelom na ravnoteži straha. Uspostavljena bipolarnost smatrana je formulom za stabilnost. Gomilanje oružja predstavljalo je temelj sigurnosti svake države. Nitko u međunarodnoj zajednici nije govorio previše o poštivanju ljudskih prava, poštivanju prava nacionalnih manjina itd. Smatrano je da se za stabilnost i »mir« mora platiti neka cijena. No, rušenjem komunističkih poređaka u Istočnoj Europi otvorena su neka nova pitanja, koja su dugo godina predstavljala zabranjene teme. Temelji novog svjetskog poretka postaju ljudska prava, razvoj demokratskih sustava itd.

Rušenje komunizma nije ostalo bez posljedica ni u jednoj zemlji koja je imala totalitarni sustav. Te posljedice imaju većeg ili manjeg utjecaja na svjetski mir i stabilnost. To se posebno osjeća i vidi u Europi, gdje su zapravo i počele ideološke i vojne podjele poslije drugog svjetskog rata.

Prva komunistička zemlja zauzima posebno mjesto u raščlambi propasti komunizma. Taj proces doveo je do velikih poremećaja u društvenom i političkom životu u državama bivšeg SSSR-a. Novostvorena zajednica ZND nije u posljednjih godinu dana riješila mnoga pitanja koja su se pojavila kao

sporna u odnosima novih država. Forum u kojem sjede predsjednici svih država bivšeg SSSR-a predstavlja mjesto svađa i ultimatumata, a ne mjesto dogovora i kompromisa kako je prvobitno zamišljeno, i kako je to od njih zahtijevala međunarodna zajednica.

NOVE NUKLEARNE DRŽAVE

U ZND su danas na sceni burne i radikalne društvene promjene, kroz koje se nastoje (i moraju) pronaći suštinski nove osnove društvenog razvitka. Taj proces ne prolazi bez velikih problema, potresa i prepreka na društvenoj i političkoj sceni. Prvo, godinama stvarana vojna sila pojavljuje se kao velika prepreka. Prve svađe među novim državama krenule su od vojnih pitanja. Drugo, tri države su odlučile da odmah po proglašenju neovisnosti pristupe formiranju vlastitih oružanih snaga na temeljima oružanih postrojbi i infrastrukture dosadašnje sovjetske Crvene armije. Ostalih osam država namjeravaju to učiniti u slijedeće dvije godine. Pod zajedničkim zapovjedništvom trebale su ostati samo strategijske nuklearne snage. Međutim, pokazalo se da novostvorene države ozbiljno računaju na to oružje u stvaranju i naoružavanju vlastitih vojnih postrojbi. Treće, Rusija je, kao nasljednica SSSR-a predložila nove mjere razoružavanja, puno većih razmjera nego je to bilo do sada. One predviđaju radi-

kalno smanjivanje strategijsko-ofenzivnog, taktičkog, konvencionalnog, kemijskog i biološkog oružja, te smanjivanje vojnog budžeta, obustavu vojne proizvodnje velikog dijela ofenzivnog naoružanja, prestanak nuklearnih proba, sprečavanje proliferacije nuklearnih i raketnih sredstava i široku konverziju vojne industrije. Četvrto, pokazalo se da je opasnost od proliferacije velika. Osim činjenice da je svijet dobio tri nove nuklearne države (Ukrajina, Kazahstan, Bjelorusija), javljaju se veliki problemi s ljudstvom koje je radilo na nuklearnim programima bivšeg SSSR-a. Na taj problem ukazivali su mnogi zapadni vojni znalci, tako da su na brzinu osnovani posebni programi za zbrinjavanje tih stručnjaka unutar SSSR-a. Međutim, danas je poznato da su mnogi od njih potražili nove poslodavce, koji su zainteresirani za istraživanje i proizvodnju nuklearnog oružja.

Prilikom razgovora o zajedničkim oružanim snagama zemlje članice ZND dogovorile su obrambenu strategiju koja se temeljila na »dovoljnosti« snaga. Ona je predviđala radikalno smanjivanje naoružanja i vojnih postrojbi. Pošto su tri države odlučile formirati vlastite oružane snage, a preostale države to isto najavile za dvije godine, teško je vjerovati u radikalno smanjivanje naoružanja i vojnih postrojbi. Pored toga, unutar novih država

javljaju se krizna područja, na kojima se već duže ili kraće vrijeme vode oružani sukobi i pravi ratovi u koje su uključene novostvorene države ZND i neke susjedne države.

STARE NETRPELJIVOSTI

Ne treba zaboraviti činjenicu da je osamostaljanje država bivšeg SSSR-a otvorilo mnoge, potisnute silom ujedinenja, probleme, koji se sada pojavljuju na sceni. Prema tome, nisu isključeni ni novi oružani sukobi između država na tome prostoru, kao ni stvaranje novih država u okvirima postojećih, koje će to nastojati postići silom i oružjem, držeći se pri tome stare ruske poslovice: **u borbi se oružje ne bira**. Takav proces je već otpočeo na nekoliko mjesta u ZND. Posebno u »teškom« položaju je Ukrajina, koja potencijalno ima teritorijalne sporove sa šest država. U ostvarivanju ciljeva ni jedna od država ne bi se odrekla ni jednog dijela naoružanja koje je naslijedila od bivše Crvene armije. Za vjerovati je da bi se u mogućim sukobima upotrebljavalo i nuklearno oružje taktičke namjene, što bi predstavljalo opasnost za cijelu Europu i svijet.

Upravo zbog toga se kontrola nuklearnog naoružanja pojavila kao temeljno pitanje kod stvaranja ZND. Zapadne zemlje su inzistirale da se nadzor provodi u organima Zajednice, što se pokazalo kao pogrešna formula. Do-

duše, novostvorene države jesu prihvatile i potpisale dogovor o zajedničkom nadzoru nad nuklearnim potencijalima, ali su pri tome držale figu u džepu, što noviji događaji u bivšem SSSR-u potvrđuju.

Upravo nemogućnost svijeta da pronade model mirnog dogovaranja i života u ZND, pokazuje da još uvijek ne postoji način kojim bi se to ostvarilo. Najgora stvar je u tome što se ne zna tko je odgovoran za najrazornije naoružanje na prostorima bivšeg SSSR i što postoji velika opasnost da ono dođe u ruke onih koji su ga spremni upotrijebiti ne razmišljajući o posljedicama.

Mnogi se danas prisjećaju, ne tako davno, »nestalih« formula za mir i stabilnost u svijetu. U njima pokušavaju pronaći model za rješavanje današnjih konflikata. Dok je postojao Varšavski ugovor kontrola nad nuklearnim potencijalima je bila sigurna i potpuna. No, nije samo to bila njegova funkcija u odnosima dviju sila u svijetu. Uopće, značaj blokova ne može se samo promatrati s vojne perspektive. Oni su imali, pored vojnog značaja i druge značajne zadaće. Tako je nestankom Varšavskog ugovora, otvoren proces društvenog i političkog preuređenja svijeta na novim osnovama. To se posebice odnosi na Europu koja je u svom srcu imala zemlje s komunističkim poretom, koje su predstavljale u punom smislu riječi drugi svijet. Vojni i politički blok istočnih zemalja predstavljao je jaki centar moći koji je upravljao svim procesima na tome području, rješavajući sve probleme prijetnjom silom. Formula »novog poretka« pretpostavlja rješavanje konflikata i spornih pitanja kompromisima i dogovaranjem. No te principe teško je ostvarivati tamo gdje nisu riješena temeljna pitanja opstanka nekih zajednica i naroda. Upravo suprotno, u ZND traženjem kompromisa u političkim procesima otvoreni su mnogi stari problemi. A ni jedan od sada nije riješen u potpunosti. Traženje nekih političkih i vojnih stručnjaka iz zapadnih zemalja i pokušaj da se pomoću vojske bivših komunističkih država stvori jaki centar moći koji će »kontrolirati« procese promjena i pokušati stabilizirati situaciju, pokazalo se kao pogrešno. U dvije države (bivša Jugoslavija i bivši SSSR) gdje je to zahtijevano, došlo je do sukoba s tom i takvom vojskom, koja je godinama bila oslonac i čuvar režima koji je nestajao s političke scene. Te vojne organizacije ostale su i dalje uporište onima koji taj poredak žele vratiti na povijesnu pozornicu.

NESIGURNE PROCJENE NATO-a

Pored svega, postoji jedan proces koji je utjecao na velike promjene u si-

gurnosnom ustroju Europe i NATO-pakta. Naime, raspadom Varšavskog ugovora Europa se počela osjećati sigurnijom. Tome su pridonijele i procjene NATO-struktura, prema kojima ne postoji više opasnost od oružanog napada s Istoka. No, to ne znači da su oružane prijetnje u potpunosti nestale. Ako su isključeni oružani napadi, nikako nisu isključene moguće vojne i oružane prijetnje, pa i ucjene nuklearnim oružjem, kako od strane državnih struktura, tako i od strane terorista koji se u općoj nesigurnosti i nestabilnosti koja vlada u novostvorenim državama, mogu dokopati takvog oružja. Propašću puča u SSSR-a prošle godine, nisu poražene snage koje nastoje vratiti sjaj bivšoj državi i njezinom vojnom potencijalu. Posebice su nezadovoljni vojnici koji su izgubili sve bitke bez upotrebe oružja. Kod njih je prilično izražena želja za vraćanjem snage nekakvoj novoj centralističkoj vlasti uz upotrebu svih sredstava kojima raspolaze.

Kako se to odrazilo u Europi? Cijeli ustroj NATO-a počeo se prilagodavati rješavanju lokalnih konflikata, računajući vjerojatno da će to morati raditi i na teritoriju bivšeg SSSR-a a pod okriljem KESS. To je potaklo i otvorilo rasprave o budućnosti sigurnosnog ustroja Europe, u kojima je došlo do sukoba između »starog« (NATO-oslonac na SAD) koncepta sigurnosti i »novog«, u kojem bi punu odgovornost za vlastitu sigurnost preuzele isključivo europske države.

Razdoblje hladnog rata i »bipolarizma« bilo je i razdoblje stabilnosti na kontinentu i to iz najmanje tri razloga: prvo, svi potezi dviju strana bili su predvidljivi, drugo, sistematski su »disciplinirale« članove svojih saveza i treće, potiskivale su silom moguće etničke, pogrančne i druge sporove u Europi. Raspadom Varšavskog ugovora otklonjena je opasnost sukoba dvaju blokova, ali je otvoren veliki »vakuum« moći na istoku kontinenta, čime su otvoreni novi (stari) problemi s velikim utjecajem na sadašnja i buduća događanja u Europi i svijetu. Čini se da kreatori novog svjetskog poretka nemaju u ovome trenutku rješenja za prekid i prevladavanje sukoba otvorenih padom komunističkih poredaka. Promatrajući primjer ZND čini se da se cijeli svijet sve više udaljava od rješavanja sukoba dogovorima, a približava se posezanju za silom i oružjem. Brzina kojom se žele neki problemi riješiti tomu dodatno pogoduje.

Procesi i eksperimenti na teritoriju bivšeg SSSR-a imaju veliki utjecaj na europsku i svjetsku sigurnost i stabilnost. Može se slobodno reći da o situaciji u ZND ovisi i budućnost novog svjetskog poretka.

VLATKO CVRILA

GLADNO NASLJEDE SOCIJALIZMA

Nakon sedamdeset godina centralno-planskog i neučinkovitog gospodarstva zemlje bivšeg SSSR-a pokušavaju rekonstruirati vlastita gospodarstva na tržišnim načelima

Raspad sovjetskog socijalističkog carstva pokazao je svu dubinu teškoća što ih je stvorio sustav centralno-planskog gospodarstva. Bez obzira na zamjetne prirodne potencijale i na gotovo jednostoljetno golemo investiranje u proizvodne kapacitete na vidjelo je došla sva bijeda ekonomskog života na tom prostoru. Rusija, Ukrajina, Kazahstan i ostale bivše republike SSSR-a pate od istih »bolesti«: predimenzioniranog sektora teške industrije, prevelikih i birokratiziranih državnih poduzeća, oskudnog sektora usluga, potpuno uništene poljoprivrede koja nije u stanju proizvesti dovoljno hrane da se prehrani stanovništvo, odsustva tržišnih institucija, teške financijske krize.

30 MILIJARDI DOLARA POMOĆI

Inflacija, koja se godinama javlja u preobraženom obliku repova i nestašica, svom se silinom pojavila na površini. Oslobođanje cijena državne kontrole pokazalo je dubinu ponora između ponude i potražnje. Iako je nakon početnog divljanja cijena došlo do određenog smirivanja, izvor inflacije nije uklonjen. Vodeći zapadni savjetnik ruske vlade, **Jeffrey Sachs**, zauzeo se stoga da se uz pomoć u hrani i lijekovima zemljama ZND-a, pomogne i u ozbiljnim ekonomskim reformama. Prema njegovim procjenama ukupna bi pomoć u 1992. godini, uključujući pomoć u hrani, trebala iznositi oko 30 milijar-

di dolara. Od toga bi se pola sume donosilo na Rusiju a pola na ostale zemlje. Otprilike ista suma novca bila bi, prema njegovom mišljenju, potrebna za isključivo makro-ekonomske reforme stabiliziranja fondova, investicija i državnih proračuna tijekom naredne tri do četiri godine. Izvori pomoći raspodijelili bi se na slijedeći način: 5 milijardi dolara od Međunarodnog monetarnog fonda, 4 milijarde od Svjetske banke, 3 milijarde od Evropske banke za restrukturiranje i razvoj, 18 milijardi od vlada zapadnih zemalja, od čega bi 10 milijardi dale evropske zemlje, 3 milijarde SAD i Japan, a 2 milijarde zemlje kao što su Koreja i Saudijska Arabija.

Takva pomoć ne bi sama po sebi donijela momentalne pozitivne učinke. Iskustva sa stabilizacijama gospodarstva u zemljama kao što su Čile ili Meksiko, nedvosmisleno su pokazala da se pozitivni učinci mogu očekivati nakon otprilike pet godina postojanih reformi. Tijekom prve godine stabilizacije trebalo bi zaustaviti hiperinflaciju, podstaknuti razvoj malih i srednjih privatnih poduzeća i uspostaviti osnovu za brzi rast izvoza zasnovanog na konvertibilnom plaćanju. Dublje probleme kao što su smanjivanje enormnih troškova i restrukturiranje u industrijskoj proizvodnji, i općenito, privatizaciju gospodarstva, valjat će rješavati desetljećima.

Ostavi li se po strani rasprava o pitanjima što će ih valjati rješavati dese-

tlječima, preostaju problemi koji se mogu tretirati kao kratkoročni ekonomski ciljevi. Vanjska trgovina bivšeg SSSR-a predstavlja pri tome posebno zanimljivo područje. Bivši Sovjetski Savez redovito je predstavljao drugu zemlju u svijetu po veličini društvenog bruto-proizvoda. Za razliku od toga, vrijednost proizvodnje koju je ta zemlja izvozila bila je nesrazmjerno manja (vidi tabelu 1). Pri tome se udio u svjetskom izvozu posljednjih godina dodatno pogoršavao. Rusija, Ukrajina, Bjelorus, Armenija, Kazahstan i ostale, sada neovisne države, tu su negativnu strukturu naslijedile. Prostor za veći izvoz ZND će morati pronaći u pregovorima sa svojim glavnim partnerima: prije svega Njemačkom, zatim Italijom, Češkom i Slovačkom, Poljskom, Nizozemskom, Velikom Britanijom, Francuskom i Japanom, a u nešto manjoj mjeri i s Finskom, Mađarskom, te ostalim zemljama. Na strani uvoza, bez čega nije moguće poboljšanje tehnološke razvijenosti gospodarstva i strukture potrošnje stanovništva, najznačajniji partner opet je Njemačka, a zatim slijede SAD, Italija, Japan, Češka i Slovačka, Bugarska, Kanada, Poljska, Francuska i Mađarska. Snažna autarkičnost gospodarstva svakako nije dobra osnova za razvoj njegove učinkovitosti i podizanje blagostanja u društvu, i stoga to predstavlja prvi veliki problem koji će se morati rješavati unutar »ruskog Commonwealtha«.

Značajnijem povezivanju sa svjetskom privredom u velikoj bi mjeri trebalo pomoći nedavno primanje zemalja bivšeg SSSR-a (bez Azerbejdžana) u Međunarodni monetarni fond. Naime, na redovnom proljetnom zasjedanju MMF-a, jedanaest članica ZND-a, kao i Litva, Letonija i Estonija koje su izvan te konfederacije, primljeno je u članstvo te značajne međunarodne financijske organizacije. Za pristupanje MMF-u sve su se zemlje obavezale na uplaćivanje članskih uloga, visina kojih nedvosmisleno govori o njihovoj gospodarskoj snazi (tabela 2). Navedene uloge nove članice podmirit će tako da 22,7% iznosa uplate u konvertibilnoj valuti, a ostatak od 77,3% u vlastitoj valuti.

Primanjem u Međunarodni monetarni fond članice Zajednice nezavisnih država obavezale su se na otvaranje svojih gospodarstava svjetskom tržištu, liberalizaciju cijena, radikalnije uvođenje privatnog vlasništva i vođenje politike uravnoteženog državnog proračuna. MMF će se odužiti prikupljanjem oko 10 milijardi \$ pomoći, te će na taj način postupno rješavati drugi veliki problem gospodarstva tih zemalja – prikupljanje međunarodne financijske pomoći.

NEDOSTATAK HRANE – KOMUNISTIČKA ZAKONITOST

Nedovoljna proizvodnja hrane i psvemašnija uništenost poljoprivrede predstavlja možda i najveći problem bivšeg SSSR-a. Počevši od nasilne kolektivizacije za vrijeme **Staljina** poljoprivreda je na tom prostoru sustavno uništavana. Nekad poznata žitnica, po-

staje uvoznik hrane. Na konferenciji predstavnika ZND-a i Svjetske banke održanom ove godine razmotren je problem nedovoljnih količina hrane u tim zemljama. Računa se da je za podmirenje potreba još uvijek potreban uvoz hrane u vrijednosti od 14 do 18 milijardi \$ na godinu. Pri tome međunarodna zajednica osigurava pomoć u hrani u vrijednosti od 5 milijardi \$. Osim niske učinkovitosti u proizvodnji hrane, zbog čega se planira međunarodna pomoć u poljoprivrednoj mehanizaciji, mineralnim gnojivima, pesticidima i agrokemikalijama, veliki problem za poljoprivrednu proizvodnju predstavljaju čisto ekonomski problemi. Nakon liberalizacije cijena poljoprivrednih proizvoda i ukidanja subvencija na potrošnju stanovništva, došlo je do značajnog smanjivanja potražnje na tržištu poljoprivrednih proizvoda. Za ilustraciju, cijena poljoprivrednih proizvoda su nakon ukidanja subvencija povećane 4.565 puta. Rješavanje problema u poljoprivredi i smanjivanje opasnosti od prijeteće gladi stoga je treći veliki gospodarski problem zemalja ZND-a.

Naredni problem, na kome posebno inzistira Jeffrey Sachs, odnosi se na smanjivanje inflacije, zapravo, hiperinflacije. U 1991. godini u Rusiji je inflacija iznosila 480 posto, dok su se zarade povećale za samo 200 posto. U cilju smanjivanja inflacije vlada je poduzela mjere za smanjivanje deficita državnog proračuna. Ukinut je veliki dio subvencija i smanjeni su ostali troškovi, a da se zbog toga ne bi zakočila proizvodnja značajno su smanjeni porezi. Porez na dodatnu vrijednost, koji predstavlja gotovo pola državnog proraču-

na, smanjen je za vrijednost u iznosu dva do tri posto društvenog proizvoda. Ruska vlada smatra da je samo uz politiku uravnoteženog proračuna, stroge kreditne politike i slobodnog formiranja tečaja rublje moguće uspostaviti jasne okvire antiinflacijske politike.

Pored problema vanjske trgovine, međunarodne financijske pomoći, poljoprivredne proizvodnje i antiinflacijske politike, čini se da su strana ulaganja naredni veliki problem zemalja Zajednice nezavisnih država. Ipak, na tom području ima već dosta značajnih uspjeha. Vlada Kazahstana i poznata multinacionalna naftna kompanija **«Chevron»** iz San Franciska potpisali su ove godine sporazum o eksploataciji nafte u Tengizu u vrijednosti od 20 milijardi \$, po principu svaka strana 50 posto. Prema odredbama sporazuma stvorila bi se zajednička kompanija **«Tengizchevoil»** koja bi trebala omogućiti da se sadašnja proizvodnja nafte na tom području od 60.000 barela na dan podigne na zamjetnih 700.000 barela. Prema nalogima Fondacije za istraživanja u naftnoj industriji na tom se području nalaze naftne rezerve od 9 milijardi barela. Potpredsjednik kazahstanske vlade **Kalik Abdulajev** je komentirajući sporazum istakao da je on vrlo povoljan za njegovu zemlju, budući da bi njoj trebalo ostati čak 80 posto ostvarenog profita. **«Chevron»** je već investirao 400 milijuna \$ koji se ne računaju u spomenuto ulaganje, a investirat će još toliko nepovratnih sredstava, dok će preostalih 10 milijardi \$ uložiti u razdoblju od 25 godina.

Ovaj, kao i niz drugih primjera koje smo mogli navesti, zorno prikazuju, da je područje bivšeg SSSR-a iznimno atraktivno za strane vlasnike kapitala. Ukoliko se sadašnja politika gospodarskih reformi nasilno ne prekine može se očekivati još veći ulaz stranih investicija. A stranih investicija neće biti nikad dovoljno da bi se riješili gospodarski problemi Gruzije, Kirgistanu ili Moldove. Centralno-planski sustav bio je na djelu praktički čitavo jedno stoljeće i nije ga lako zamijeniti tržišnim sustavom. O koliko se velikom problemu radi svjedoči i podatak da je u toj bivšoj multinacionalnoj državi postojalo oko 50 «zatvorenih gradova» sa oko 40.000 stanovnika, koji su proizvodili isključivo za vojni sektor. Prevođenje takvih aglomeracija na mirnodopsku tržišnu proizvodnju (koja će uvažavati signale potrošača) nije nimalo lako.

ZDRAVKO PETAK

TABELA 1 — MJESTO BIVŠEG SSSR-A U SVJETSKOJ TRGOVINI 1991.

Izvoz (u mld. \$)		Uvoz (u mld. \$)	
SAD	422	SAD	509
Njemačka	403	Njemačka	390
Japan	315	Japan	236
Francuska	217	Francuska	232
Velika Britanija	185	V. Britanija	210
Italija	169	Italija	183
Nizozemska	133	Nizozemska	124
Kanada	129	Kanada	124
Belgija—Luxemburg	127	Belgija—Luxemburg	120
Honkong	98	Honkong	100
SSSR (1990. — 10.)	80	Španjolska	93
		Republika Koreja	82
		SSSR (1990. — 9.)	70

OPASNOST DOLAZI S ISTOKA

Povijest rusifikacije pokazuje da je Sovjetski Savez kroz svoju povijest ipak bio nastavak ruskog imperija

Prva ruska država nastala je u dolini Dnjepra, a glavnoj joj je grad bio Kijev, sagrađen na području između sjevernih šuma i južnih stepa. Narod je na tome prostoru govorio narječjem iz kojega je kasnije nastalo tri jezika - ruski, ukrajinski i bjeloruski. Država i njen glavni grad ležali su na važnome trgovačkom putu toga vremena, onome koji je povezivao Švedsku sa Bizantom. Među osnivačima države bilo je i Skandinavaca, ali je među stanovništvom prevladavalo slavensko pučanstvo, a i vladari su prihvatili slavenski govor svojih podanika.

Kršćanstvo je u Kijev stiglo iz Bugarske, potkraj IX. stoljeća. Stoljeće kasnije veliki knez **Vladimir** katoličanstvo je proglasio zvaničnom državnom vjedom, uz blagoslov bizantskoga cara i carigradskog partijarha. Crkvenoslavenski jezik, plod rada **Ćirilova** i **Metodova**, koji se stabilizirao u Bugarskoj crkvi, postao je jezik ruske crkve, a Rusija dijelom Bizantske zajednice, njezina snažna poluga utjecaja prema prostoru Heartlanda. Nova je država ubrzo širila svoj utjecaj i autoritet na sjever i sjeverozapad, daleko u šumovita područja i tako dolazila u dodir sa različitim narodima ugro-finskoga govora, i protezala se od Estonaca na Baltiku do Udmurta u dolini srednje Volge.

Kijevska država nije dugo ostala jedinstvena. Južne su pokrajine uvijek bile izložene napadajima nomadskih naroda turske jezičke pripadnosti. Steppe sjeverno od Crnoga mora bile su izrazito rijetko naseljene, a u njima nije bilo izrazitoga zemljoposjedništva. Neprestano su se pojavljivale konjaničke bande koje su harale i pljačkale a, velika su područja bila jednostavno ničija zemlja. Prihodi kijevskoga vladara pretežno su upotrebljavani za borbu protiv tih stepskih razbojnika, ali i za gušenje pobuna vladarovih podanika. Kijev ubrzo gubi središnje mjesto u državi, a veće značenje dobiva Novgorod. U ovome razdoblju počinje i snažno asimiliranje neslavenskih naroda u nacionalni korpus. Najprije su tome procesu bili izloženi pripadnici ugrofinskih skupina, koji najprije prihvaćaju pravoslavno kršćanstvo, a zatim i jezik i utapaju se u velikoruskoj etničkoj masi. Slično procesima

asimilacije ugrofinskih naroda na sjeveru, na jugu se stvara konglomerat slavenskih i turskih plemena. Ovdje se začinje i jezička podjela na velikoruski i maloruski. Naziv Mala Rusija u 14. stoljeću javlja se u bizantskim izvještajima s ovoga prostora, a u općenitijoj je uporabi od 17. stoljeća. Njime se zapravo označava narod koji sam sebe naziva Ukrajincima.

U 13. stoljeću dolazi do velikih mongolskih osvajanja, kojima se znatno mijenja etnička slika tog područja. Između Ruskih i Ukrajinskih povjesničara ni danas ne postoji suglasnost o tome da li se pred mongolskim najezdama sav narod juga preselio prema središtu Azije, na sjever, ili su Ukrajinci ostali u svome životnom prostoru. Činjenica je, međutim, da je ovaj povijesni tijek učvrstio podjelu i povećao distancu među Rusima i Ukrajincima. Sigurno je da se ruski metropolit preselio na sjever potkraj stoljeća, a vjerovatno ga je slijedio i dio stanovništva, ali je isto tako sigurno da su u Galiciji

nastavile živjeti nezavisne ruske kneževine. Galicija je nedvojbeno bila najrazvijeniji ruski kulturni centar koji se uspio održati. U četrnaestome stoljeću Poljska dobiva Zapadnu Galiciju, a Istočna je pod vlašću litvanske države. Litvanskom državom od njena osnivanja vladaju nepokršteni vladari koji su govorili jezikom indoevropskoga kruga, ali koji nije bio ni slavenske ni germanske skupine. Većina stanovništva, međutim, pripadala je slavenskoj zajednici i bila pravoslavne vjere.

Drugi nasljednik kijevske države objavio se u središnjoj Rusiji. Moskovska kneževina u razdoblju dva stoljeća nakon mongolskog osvajanja stekla je primat među kneževinama, a od 14. stoljeća metropolit pravoslavne crkve podržavao je moskovske knezove.

TREĆE RIMSKO CARSTVO

Za vrijeme vladavine **Ivana III Velikog** Novgorod i Tver silom su pripojeni Moskvi. Ivan III upustio se i u sukob

sa Zlatnom hordom, koja se u sukobu s njime raspala na pojedinačne kanate -- Kazan, Astrahan i Krim. Moskovski je vladar uspješno iskorištavao sukobe kanata.

Uspostavljanje suverenosti Moskve nad sjevernom i središnjom Rusijom bilo je praćeno jačanjem vlasti velikog kneza nad podanicima, uključujući i plemstvo. I u tome je knez uživao podršku crkve. Razvoj ruskoga samodržavlja značajnu je razinu dosegao za vladavine **Ivana IV Groznog**. Tri su glavna razloga za razvoj takovog tipa vladavine, kakva je obilježavala praktički cjelokupnu povijest ovoga prostora, od Ivana Groznog, do raspada komunističkoga sustava (a pitanje je da li se i danas otvaraju uvjeti za konstituiranje drugačijega tipa zajednice). Prvi se razlog temelji na fizičkoj prirodnoj ruskoj teritoriji. Ruska je zemlja, naime, bila područje golemih nizina, nedovoljno zaštićenih gustim šumama, planinskim lancima i rijekama, a okružena neprijateljski nastrojenim plemenima na zapadu, jugu i jugoistoku. Da bi se oduprlo tim opasnostima, jačana je centralna vlast, a cjelokupna zajednica i svekoliki društveni život bitno su militarizirani. Kao drugo, osnovica kulturnoga identiteta postala je pravoslavna crkva, a ona je širila tradiciju bizantske autokratske doktrine. I na kraju, ruski su vladari kao uzor nalazili u tatarskoj državi.

Povezivanje autokracije kakvu nalazimo u ruskih vladara sa pravoslavnim tradicijom često se utemeljuje u činjenici da je Moskva bila jedina suverena država kojom su vladali pravoslavni vladari. Pravoslavni narodi Balkana bili su pod turskom okupacijom (a kada su se oslobodili od Turaka nisu iskazivali pretjerane demokratske »performanse«). Povećavanje ruske države na račun susjeda svo je vrijeme imalo i karakter križarske vojne. To posebice vrijedi za odnos prema Tatarima, Muslimanima i Poljacima katolicima. Ekstremnu formulu ove »doktrine« izrekao je monah **Filotej** iz Pskova u pismu **Vasiliju III**. Moskva je po njemu nasljednik Rimskog carstva: »*Dva su Rima pala, treći stoji, a četvrtoga neće biti*«. To, doduše, nikada nije bila eksplicitna doktrina ruskoga pravoslavlja, ali ta je politika upletena u osnovnu potku crkvene strategije, a i proširena u političkim krugovima Moskve, dugim povijesnim tijekom.

Od ostatka ruske povijesti donekle je odudaralo razdoblje **Petra Velikoga**, jer njegovo je razdoblje bilo obilježeno usvajanjem zapadnih navika i tehnika, ali i neposrednim učešćem Zapadnih Evropljana u organizaciji državne vlasti. Aneksija Baltičkih pokrajina omogućila je karijeru relativno dobro školovanim njemačkim plemićima i gradanima tih zemalja. Ipak, već do

Petrova razdoblja institucija samodržavlja postala je snažnija od same osobe vladara. Osim toga, rusko plemstvo nije poput svojih evropskih klanovih sudrugova vladaru pružalo otpor, a zahtjeva za podjelom vlasti između vladara i plemstva bilo je vrlo malo. Jedan od rijetkih takvih pokušaja, za dolaska **kraljice Ane** na vlast, ugušili su gardijski časnici. I oni sami su pripadali plemstvu, i od takve reforme bi dakle nešto profitirali, ali njihova je lojalnost nepodijeljena bila na strani samodržavlja. Godine 1762. vlast u Rusiji preuzela je nakon što je umoren **Petar III** njegova žena, Njemica. Kao **Katarina II Velika** i pokazala se dosljednim autokratom, kao da je ruske krvi.

AZIJATSKI TIP BIROKRACIJE

Tijekom osamnaestoga stoljeća u Rusiji ipak raste utjecaj zapadne kulture, ali ipak ograničeno, samo na više socijalne slojeve. To je i razdoblje početka kodificiranja nacionalnoga jezika i stvaranja nacionalne akademije. Svijest o nacionalnom jeziku koja se širila među višim slojevima (dakle onima koji su sačinjavali i časnički kor) poistovjetila se i sa sviješću o ruskim vojnim uspjesima, koji su kulminirali u porazu **Napoleona** na ruskome tlu.

Konac 19. stoljeća obilježen je razvojem carske birokracije koja nije obilježena onime što podrazumijeva evropski (veberijanski) pojam birokracije – dakle kompetentnošću i učinkovitošću, već proizlazi iz »kodificiranja« postojecih odnosa socijalnih snaga. **Rudolf Barhor**, poznati njemački sociolog, stoga rusku birokraciju, i onu carsku, i onu kasniju komunističku, naziva azijskom. Razvoj carske birokracije vezan je uz ime **Aleksandra III**. Njegov otac **Nikola I** započeo je u vladavini respektirati »nacionalno pitanje«. Naime, to je vrijeme u kome je ukinuto kmetstvo (nakon poraza u krimskome ratu), a u kojemu se počinje postavljati i zahtjev da zapadni dijelovi carstva budu naseljeni ruskim stanovništvom lojalnim caru, kako bi se kontrolirali »nepouzdan« narodi Baltika i kavkaskog područja. To su i vremena zabrane unijatske crkve i nasilnoga prevodjenja na pravoslavlje muslimana i katolika.

Obilježje »tamnice naroda« u punome smislu rusko carstvo dobiva **Aleksandrovom** vladavinom, kada počinje posve otvorena politika »rusifikacije« koja podrazumijeva da se svi podanici carstva moraju osjećati Rusima – dakle da ne duguju lojalnost samo monarhu, nego i naciji. Najžešćem pritijsku rusifikacije bili su izloženi upravo oni narodi na koje se do tada svaka vlast, pogotovo ako se željela bar donekle modernizirati, najvećma oslanjala. Poglavitno se to odnosilo na baltičke Nijemce i na Armence.

Tako je 1887. godine ruski jezik postao jedinim dozvoljenim u školama, a sveučilište u Revelu je zatvoreno, iako je bilo vjerojatno najbolje u Rusiji, ali na njemu se predavalo na njemačkom jeziku. Te su mjere strahovito ogorčile Nijemce, koji su tvorili zemljoposjednički i trgovački sloj, a pogodile su i Litvance i Estonce. Za Litvance i Estonce ruski je bio strani jezik, doduše kao i njemački, ali on im nije otvarao perspektive izvan Ruskoga carstva, dok im je učenje njemačkoga omogućavalo kontakte s razvijenijim područjima Zapadne Europe.

Armenci su bili najlojalniji carevi podanici, jer im je ruska vojna sila davala nade da će osloboditi svoje sunarodnjake koji su još uvijek živjeli pod otomanskom vlašću. Armenci su bili vrlo napredan i kulturno kršćanski narod, koji je svoju kulturu i školstvo organizirao u okrilju svoje kršćanske monofizičke crkve. Godine 1896. Crkvi je oduzeta nadležnost nad školama, koje su stavljene pod upravu Ministarstva prosvjete, a troškovi škola pokriveni su konfiskacijom dijela crkvene imovine. Narod se pobunio protiv toga, a odgovor carskoga gubernatora bila je zapljena cjelokupnih crkvenih fondova. Nakon toga Armenci su u permanentnom pasivnom otporu ruskim institucijama, od škola do sudova, a ovaj sukob nikada nije zaliječen.

Rusifikacija kojoj su nemilice bili izloženi i Finci nije bila samo politika uskoga kruga plemstva i carskoga činovničkog aparata, već je kao nacionalna ideologija zahvatila sve socijalne slojeve. Kratki prijelom dogodio se nakon prevrata 1917. i Oktobarske revolucije, ali ubrzo su i unutar boljševičke partije »internacionalisti« zamišljeni odanim velikorusima. Konceptijski sukob **Staljina** i **Trckoga**, koji je završio pobjedom Staljinove koncepcije »revolucije u jednoj zemlji« predstavljao je prelomnicu kojom je komunizam doveden u funkciju ruskoga velikodržavlja. Naime, ta je koncepcija implicitno govorila o tome da je »širenje revolucije« moguće samo intervencijom »revolucionarne Crvene armije« pa da je, stoga teritorijalno širenje »Sovjetskoga Saveza« put širenja »revolucionarnoga i naprednog poretka«. Dakle ekspanzija velikorusa (koji su potpuno dominirali »Sovjetskim Savezom«) poželjna je sa stanovišta »nacionalne« revolucionarne ideologije. Raspadom Sovjetskoga Saveza i komunističkog poretka ova je krinka velikodržavlja nestala. Ipak, ono nije nestalo zajedno sa krinkom. A vrijeme će pokazati hoće li se novi ruski vladari okrenuti demokratskim uzorima Zapada, ili će slijediti snažne nacionalne tradicije.

DAVOR GJENERO

COBRA - KRALJICA HELIKOPTERA

*Trijumfirajući veteran
vijetnamskog rata, prvi
američki helikopter s
oznakom AH (Attack
Helicopter) u čijim
»nosnicama« se još osjeća
miris napalma*

Zahvaljujući hrabroj odluci kompanije Bell da vlastitim sredstvima pokrene projekt razvoja letjelice koja će stupanjem na svjetsku scenu borbenih zrakoplova utrti put čitavom nizu jurišnih helikoptera (AH-64, Mi-24, Mi-28, Mangusta...), američki vojnici su u helikopteru Bell AH-1 Cobra našli vjernog suborca koji je u borbama u jugoistočnoj Aziji mnogo puta jezičac vage prenio na njihovu stranu. Iako je 1975. godine rat okončan bez američkog trijumfa, kompanija Bell je iz vijetnamskog rata izašla visoko uzdignute glave, kao što pobjedniku i priliči. Prošavši vatreno krštenje tokom vijetnamskog rata Cobra je postala prekaljeni borac čije su posade krvavo stjecale borbena iskustva u prevreloj atmosferi zasićenoj vlagom i mirisom napalma. Dvadeset sedam godina kasnije jurišni helikopter Bell AH-1 Cobra, prvi američki vojni helikopter s oznakom AH (Attack Helicopter), još uvijek silazi s proizvodnih linija kompanije Bell, približivši se impresivnom broju od gotovo 2000 proizvedenih primjeraka. Iskazana svestranost i veliki razvojni potencijal osigurali su kompaniji Bell i helikopteru AH-1 Cobra dugovječnost, čak i u današnje vrijeme izražene krize svjetskog tržišta oružja.

Od samog početka je KoV SAD u helikopteru vidjela potencijalnu leteću platformu, kako za obrambeno tako i za ofanzivno naoružanje, te je već 1942. god. u tu svrhu testiran helikopter Sikorsky (prototip) XR-4, ali se odustalo od ostvarenja tog projekta zbog inherentne nestabilnosti letjelice, što bi u potpunosti onemogućilo precizno vatreno djelovanje po ciljevima na tlu. Tako je realizacija ideje o naoružanom borbenom helikopteru odgođena do 1950. god. kada je kompanija Bell Helicopters u suradnji s KoV SAD ispitivala mogućnost ugradnje oružja različitih kalibara na helikopter Bell OH-13 Sioux. Na žalost, nije moguće sa sigurnošću ustanoviti kome pripada primat uvođenja helikoptera kao borbene letjelice u operativnu upotrebu i borbenog djelovanja. Neki izvori tvrde da su u korejskom ratu korišteni helikopteri OH-13 naoružani bazukama (protuoklopno oružje), drugi pak spominju da je Francuska vojska tokom angažmana u

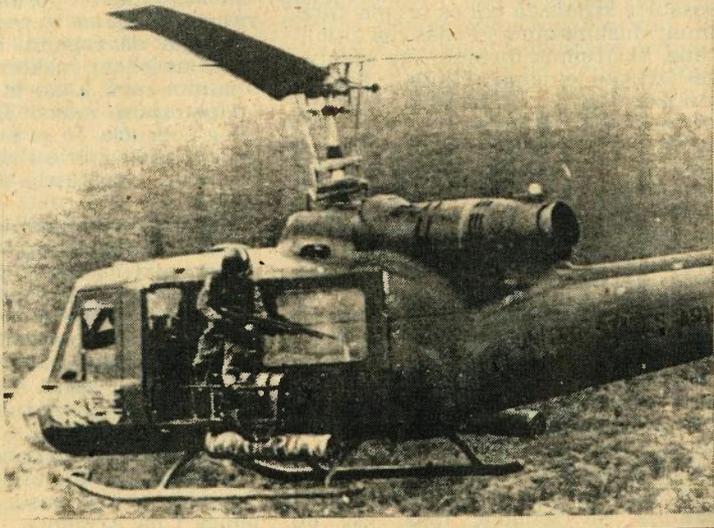
Bell UH-1 Huey »Slick« transportni helikopter provizorno naoružan s dva bočno smještena mitraljeza M60

Alžiru (1954 – 1958) koristila helikoptere OH-13 Sioux i H-21 Shawnee naoružane mitraljezima i topovima 20 mm provizorno učvršćenim na konstrukciju letjelice. Daljnja ispitivanja borbenog potencijala helikoptera OH-13 je tokom 1956. god. provodila KoV SAD opremajući ga s teškim mitraljezima 12,7 mm i nevodnim raketama zrak – zemlja, što je konačno rezultiralo formiranjem prve postrojbe borbenih helikoptera u ožujku 1957. godine, namijenjene vrednovanju i razvijanju taktike upotrebe novog borbenog stroja. Sljedila su ispitivanja drugih tipova helikoptera veće nosivosti (Sikorsky H-19 Chickasaw, H-34 Choctaw, Vertol H-21 Shawnee...) naoružanih raznovrsnijim, težim naoružanjem veće ubojne moći (mitraljezi 7,62 mm, 12,7 mm, topovi 20 mm, rakete zrak – zemlja 68 mm i 127 mm, pa čak i vodeni projektil zrak – zemlja Bullpup). Krajem 1962. godine je helikopterska postrojba jačine čete, sastavljena od helikoptera Sikorsky H-34 Choctaw, dodatno naoružanih, poslana na područje jugoistočne Azije, i nakon par tjedana u vijetnamskom ratu doživjela va-

treno krštenje. U međuvremenu se kao glavni kandidat za konverziju u jurišni helikopter nametnuo sredinom 50-ih razvijen Bell HU-1 (kasnije označen kao UH-1 »utility helicopter«), klasificiran kao laki helikopter opće namjene (transport, evakuacija) sa šestoročlanom posadom. Kada je njegov prototip HX-40 izvršio 22. listopada 1956. god. prvi probni let, njegovi konstruktori nisu ni slutili da će se UH-1 Huey proizvoditi čitavih 30 godina, te uspješno prodati na tržištu preko 10.000 primjeraka u čak 66 zemalja, te poslužiti kao jezgra za stvaranje prvog »čisto-krvnog« jurišnog helikoptera Bell AH-1 Cobra.

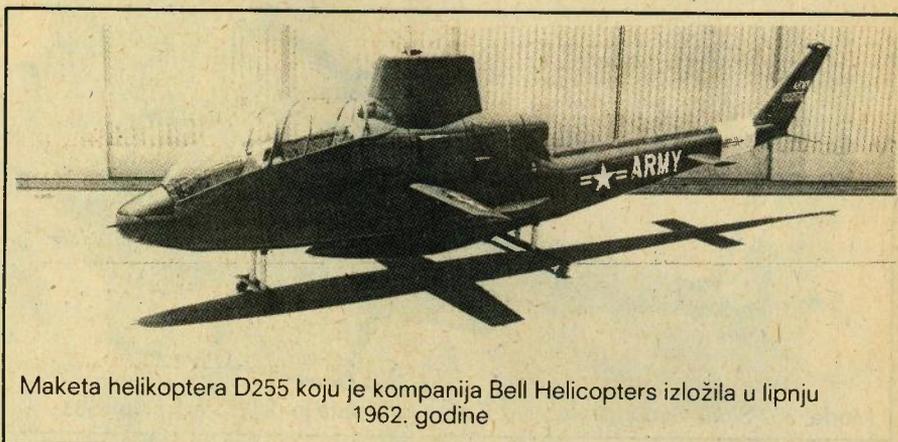
Serijska proizvodnja helikoptera UH-1A pokretanog nejakim motorom Lycoming T53 L-1 (700 KS) je započela 1959. god., a tokom 1960. god. započela je proizvodnja usavršenog modela UH-1B, prvo s motorom Lycoming T53 L-5 (960 KS), a ubrzo zatim s još snažnijim motorom T53 L-11 (1100 KS). Kompanija Bell je 1961. god. započela proizvodnju najznačajni-

Kaskaderska
poza člana
posade
Hueya u
toku
borbene
akcije

zrakoplovi

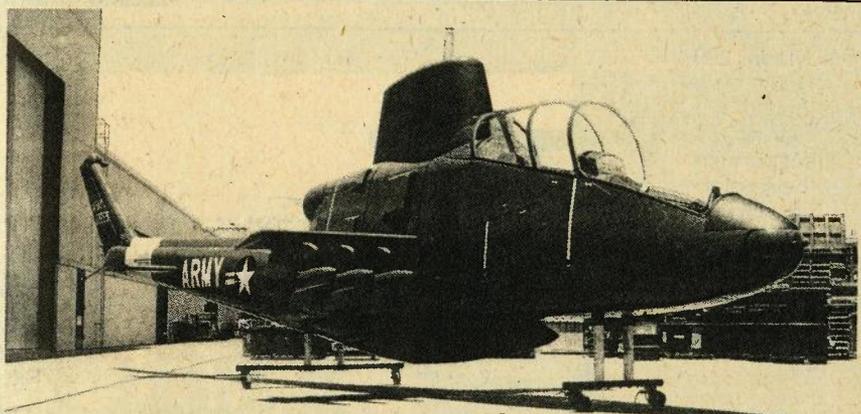
je verzije UH-1D pokretane motorom T53 L-11, s dužim trupom i kokpitom, većim kapacitetom pogonskog goriva i nosivošću od 1815 kg. Uz kasniju modificiranu verziju UH-1H (motor Lycoming T53 L-13, 1400 KS), UH-1D je predstavljao najzastupljeniju verziju Huey helikoptera u toku vijetnamskog rata, kuda su prvi UH-1A Huey helikopteri upućeni u travnju 1962. godine, da bi se koncepcija helikoptera kao leteće topovnjače ispitala u praksi, u stvarnim uvjetima primjene. Naoružani improvizirano učvršćenim mitraljezima i raketnim lanserima UH-1A su u početku pružali zaštitu transportnim helikopterima Vertol CH-21 Shawnee. Tokom studenog 1962. god. su u Vijetnamu počeli borbeno djelovati još teže naoružani helikopteri UH-1B, čije su posade relativno uspješno vršile zaštitu, u ulozi oružane pratnje, no tako koncipirani helikopteri predstavljali su izrazito kompromisno rješenje. Dalekovidni projektanti kompanije Bell Helicopters su sa puno više smisla za realnost, no odgovorne osobe najvišeg ranga u redovima KoV SAD, u potpunosti predvidjeli puni potencijal i taktičku vrijednost tada nove kategorije jurišnog helikoptera, i to u vrijeme kada su vojni planeri KoV SAD davali izričitu prednost razvoju višenamjenskih

Maketa helikoptera D255 koju je kompanija Bell Helicopters izložila u lipnju 1962. godine

ju jurišnog helikoptera koji bi posjedovao velike manevarske sposobnosti, brzinu i znatnu vatrenu moć što bi omogućilo da učinkovito zaštiti transportne helikoptere, kao i da samostalno borbeno djeluje u ofanzivnim akcijama. Stoga je u lipnju 1962. god.

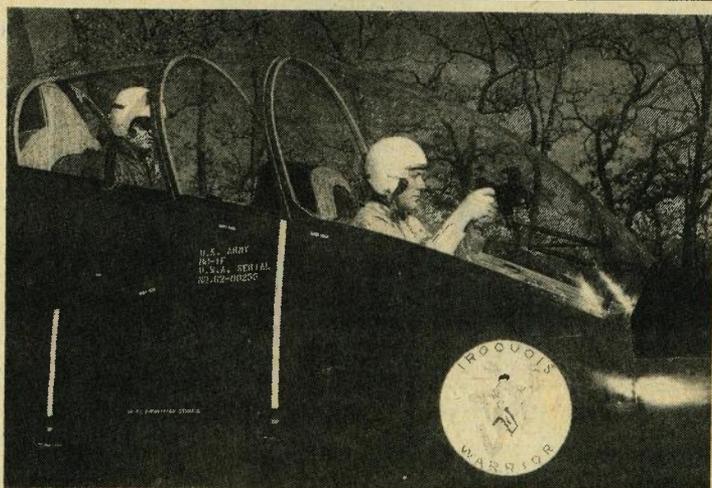
kompanija Bell izložila maketu helikoptera D255 Iroquois Warrior u prirodnoj veličini. Prikazana konfiguracija u cijelosti uskok trupa, sa sjedištima u kokpitu postavljenim u tandem raspored (pilot straga na povišenom sjedištu, kopilot-topnik na prednjem), kao i bočno postavljena krilca s podvjesnim nosačima za različite tipove naoružanja, te na »nosu« ugrađena rotirajuća mitraljeska turela s promjenjivim azimutom i elevacijom, u potpunosti je odudarala od svega do tada viđenog. Budućnost će uskoro pokazati koliko su Bellovi konstruktori snažno utjecali na daljnji razvoj borbenih helikoptera, jer će se opisana konfiguracija kasnije odražavati u brojnim varijacijama osnovne ideje pri projektiranju ruskih, talijanskih, njemačkih, francuskih jurišnih »skakavaca«. Pojava makete helikoptera D225 Iroquois Warrior privukla je znatnu pažnju visokih časnika KoV SAD, te je kompaniji Bell dodijeljeno 4 miliona USD za realizaciju prototipa i vrednovanje nove koncepcije. Radi smanjenja troškova korištene su konstrukcijske komponente postojećih helikoptera. Od OH-13 Sioux korišteni su motor Lycoming TVO 435B1A, stražnji dio trupa i skije (kao stajni trap), a rotor i mehanika transmisije su »posuđeni« od civilnog helikoptera Bell 47J-2 Ranger. Sve je to usklađeno s novokonstruiranim dvosjedim tandem

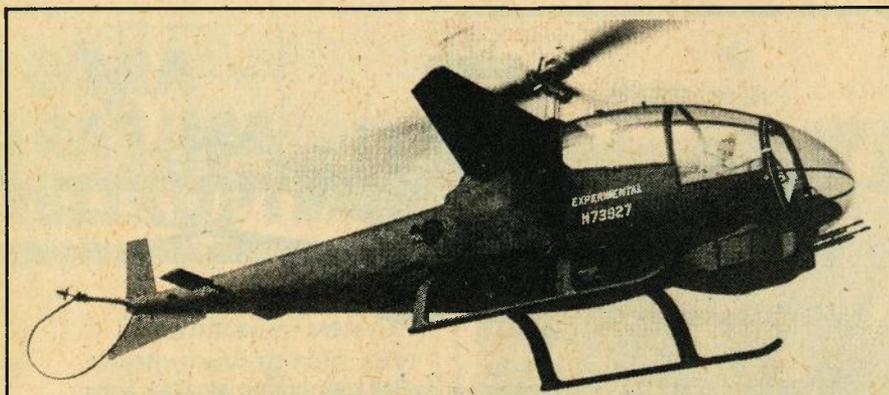
U konfiguraciji D255 se već raspoznaju linije jurišnog helikoptera AH-1 Cobra

helikoptera koji bi svojom »svestranošću« omogućili uspješno izvršenje više različitih zadataka. Daljnji tok događanja na području Vijetnama, eskalacije sukoba i angažiranje sve većih američkih vojnih efektiva potvrdili su u praksi teoretske postavke kompanije Bell. Od samog početka sukoba je upotreba transportnih helikoptera, preinačenih u borbene helikoptere provizornim »vješanjem« različitog naoružanja, postala rutinom. Transportne helikoptere Bell UH-1 Huey (službeni naziv »Iroquois«, nikad prihvaćen među helikopterskim posadama) su nazivali »Slick«, a zaštitu su im osiguravali isti tipovi helikoptera UH-1 u konfiguraciji »leteće topovnjače«. Naoružane sa po četiri teška mitraljeza M60 i nevodnim raketama su nazivali »Cobra«, a samo raketama »Hog«. Uskoro se pokazalo da tokom borbenih akcija naoružanjem opterećeni modeli »Cobra« i »Hog« nisu sposobni držati korak s transportnim helikopterima, te je čitava helikopterska formacija znatno više vremena provodila u zoni borbenih djelovanja izlažući se opasnosti. Kompanija Bell je već tada u potpunosti razradila novu koncepciju

Tandem smještaj posade prvi puta predstavljen kod Modela D255 Iroquois Warrior postao je zaštitni znak modernih jurišnih helikoptera

zrakoplovi

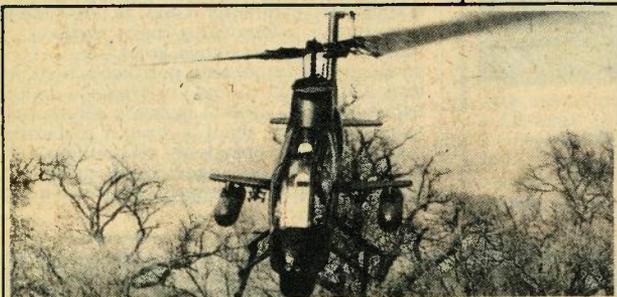
Model 207 Sioux Scout, prethodnik Cobre, prvi puta je poletio u srpnju 1963.

kokpitom u posebno oblikovanom prednjem dijelu trupa i krilcima s podvjesnim nosačima. Nazvan Model 207 Sioux Scout, daleki predak današnjih jurišnih helikoptera je poletio prvi put u srpnju 1963. godine. Iako pokretan preslabim pogonskim motorom Sioux Scout je bitno pridonosio stvaranju predodžbe o prednostima nove konfiguracije helikopterske konstrukcije. Led je konačno probijen, ali će proći još tri godine prije nego kompanija Bell doživi punu afirmaciju svoje pionirske zamisli.

z činjenice da snage Varšavskog pakta posjeduju znatnu prednost u broju oklopno-mehaniziranih divizija kvalitetno zaštićenih mobilnim protuzrakoplovnim sustavima, proizašla je krajem 1964. god. ideja da se razvije jurišni helikopter visokih performansi, dalekog

protipova AH-56 i S-66, realizacija projekata novog jurišnog helikoptera je izuzetno sporo napredovala (tek je 1972. godine ušla u završnu fazu), a zaostavanje sukoba u Vijetnamu je iziskivalo hitno »privremeno rješenje«. Projektni tim kompanije Bell Helicopters je, na čelu s inženjerom J. R. Dupstadtom bio spreman na takav razvoj okolnosti, te su od 1965. god. razvijali novi

Bell Model 209 Hueycobra (naprijed) u društvu s transportnim helikopterima UH-1B (sredina) i UH-1D (straga)

Vrlo mala površina prednje projekcije čini Cobru teško uočljivim ciljem

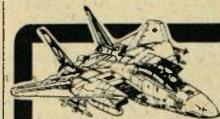
doleta i izvanredne ubojne moći, dobro oklopljen, što bi mu omogućilo da uspješno zastavi napredovanje protivničkih oklopno-mehaniziranih postrojbi, a uz minimalne vlastite gubitke. Tako je u kolovozu 1964. god. izdan RFP (zahtjev za ponudom) na koji su se između ostalih odazvali Lockheed (AH-56 Cheyene), Sikorsky (S-66 Blackhawk) i Bell (D-262). Visoki zahtjevi postavljeni pred konstruktorske timove dali su naslutiti da će razvoj projekta novog jurišnog helikoptera biti dugotrajan i skup, povezan s nizom teškoća. Iako je Bellov projekt D-262 uskoro ispao iz konkurencije, kompanija je nastavila rad na započetoj helikopterskoj konstrukciji pravilno predviđajući daljnji tok događanja. Zbog učestalih problema primjene najnovijih tehnoloških dostignuća kod

projekt Model 209 starog naziva Iroquois Warrior, koristeći se provjerenom tehnologijom primijenjenom na transportnom helikopteru UH-1 Huey. Tako su smanjili troškove razvoja i bili u znatnoj prednosti pred drugim kompanijama kada je KoV SAD tražila hitan razvoj novog, manje ambicioznog projekta jurišnog helikoptera čija bi realizacija bila moguća u iduće dvije godine. Uz kompaniju Bell (Model 209) natječaju su pristupile još četiri kompanije Boeing-Vertol, Kaman, Sikorsky i Piasecki, te su ponudile svoje projekte u kolovozu 1965. godine. Prototip Bellovog Modela 209 je prikazan prvi put 3. rujna 1965. god., a krajem mjeseca je izvršen i prvi probni let tokom kojeg

je Model 209 postigao brzinu od 315 km/h. U finale »Fly-off« su ušli Bell, Kaman i Sikorsky, a odluka je donesena nakon simultanog vrednovanja sva tri prototipa u bazi Edwards AFB od 13. studenoga do 1. prosinca 1965. god. Upornost kompanije Bell je konačno okrunjena uspjehom, te je za pobjednika službeno 7. travnja 1966. god. proglašen Model 209 kompanije Bell Helicopters, koji će uskoro stasati u AH-1 Cobra jurišni helikopter. Potpisan je s KoV SAD ugovor o izradi još dva prototipa namijenjena vrednovanju i konačnom usklađivanju pogonskog, borbenog i ostalih sustava, te ugovor o početnoj serijskoj proizvodnji prvih 110 jurišnih helikoptera. Ti ugovori vrijedni ukupno 23 miliona (tadašnjih) USD, predstavljali su tek blagi nagovještaj stvarnih dimenzija poslovnog uspjeha pred kojim se nalazila kompanija Bell Helicopters. Opis kobre kao grmljavca, zmije koja najčešće obitava u vlažnim podnebljima Dalekog istoka, otkriva neprijatelja – žrtvu vizuelno ili registrirajući toplinski odraz žrtvinog tijela te napada munjevitom ubrizgavajući otrov sa smrtonosnom preciznošću, idealno pristaje Bellovom helikopterskom jurišniku, vjerno oslikavajući njegovu ubojitu narav.

(Nastavlja se)

ŽELJKO HANICH

AIR

Dokumentarni profesionalni filmovi o modernom borbenom zrakoplovstvu. Autentični prikaz razorne moći F-14, F-16, A-10, F-111, B-1, F-117, Su-27, MiG-29 i drugih.

Tel: 041/675-434

BELL AH-1 **COBRA**

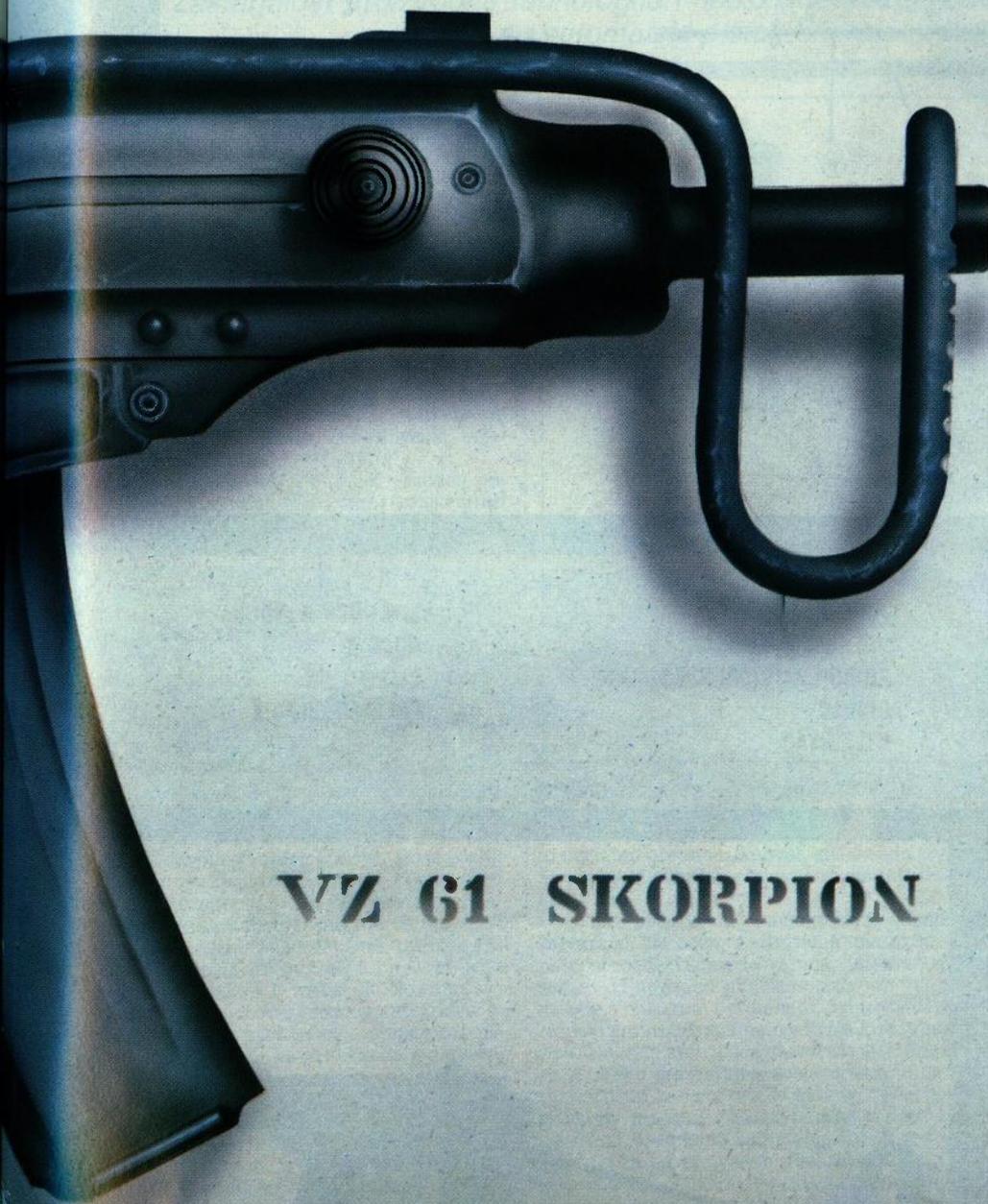
HUGHES

Dug i nesiguran bio je put do potpune afirmacije helikoptera kao punovrijednog ratnog stroja, sposobnog da učinkovito izvršava složene borbene zadatke.

Era »čistokrvnih« jurišnih helikoptera počinj pojavom Cobre AH-1 (Bell), čija je specifična konfiguracija snažno odražava u desecima tipova najmodernijih jurišnih helikoptera.

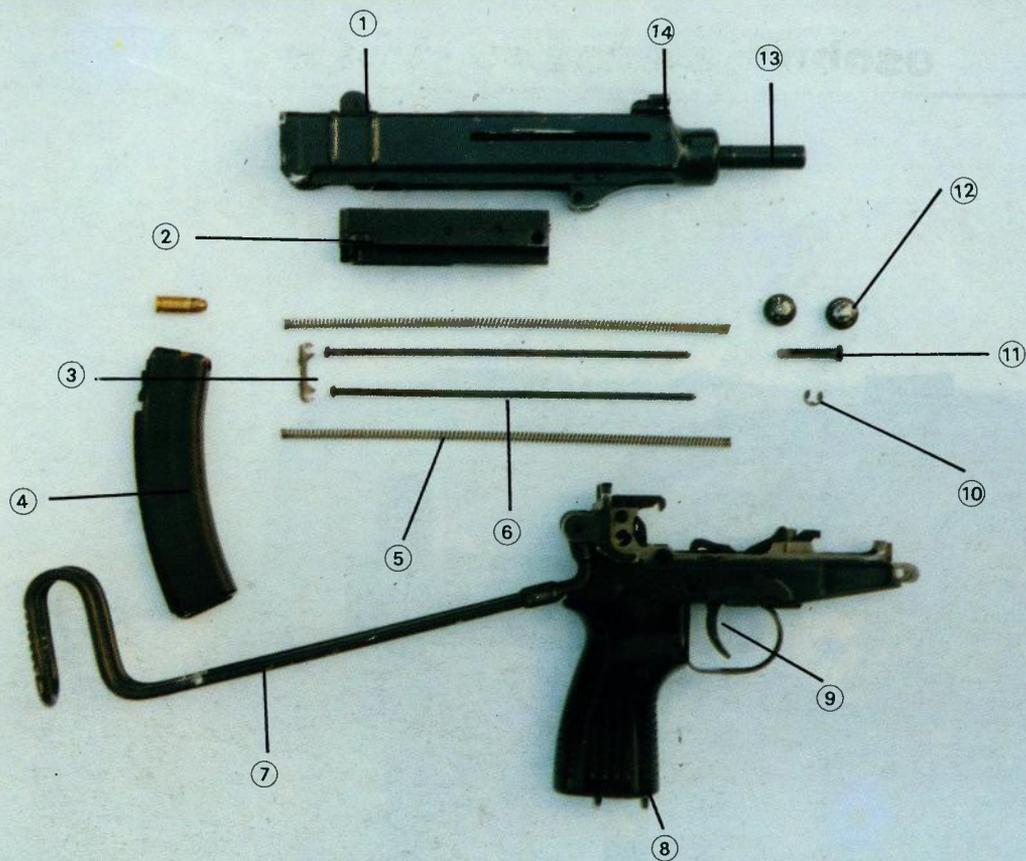

VZ 61 SKORPION

A. Frka 92.

HRVATSKI

VOJNA

- ① STRAŽNJI CILJNIK
- ② ZATVARAČ
- ③ SPOJNICA
- ④ SPREMNİK STRELJIVA
- ⑤ POVRATNA OPRUGA

- ⑥ VODILICA
- ⑦ PREKLOPNI KUNDAK
- ⑧ PRIBOR ZA ČIŠĆENJE
- ⑨ OKIDAČ
- ⑩ UTVRĐIVAČ

- ⑪ SPOJNICA SANDUKA
- ⑫ RUČICA
- ⑬ CIJEV
- ⑭ PREDNJI CILJNIK

**AUTOMATSKI PIŠTOLJ
7,65 mm**

M 84

MLAKI UGRIZ ŠKORPIONA

Zastarjelost proizvodne tehnologije i neusklađenost s novom unifikacijom kalibara osudili su automatski pištolj Škorpion na zaborav

Automatske pištolje odlikuju najbolje osobine pištolja i kratkih strojica zbog čega se njima najčešće naoružava zapovjedni kadar u borbenim postrojbama, posade oklopnih vozila, te borci pojedinih specijalnost. Prilikom gađanja automatskim pištoljima iz ruke, daljina uspješnog gađanja iznosi do 50 metara, a osloncem kundaka o rame do 200 metara. Razvijeni su iz potrebe da se pripadnike oružanih formacija opremi lakim, a pritom učinkovitim automatskim oružjem, jer su postojeća oružja bila ili nedovoljno učinkovita ili prekomplikirana ili preteška, napisao je konstruktor Škorpiona, čehoslovački inženjer Miroslav Ribar (1924—1970).

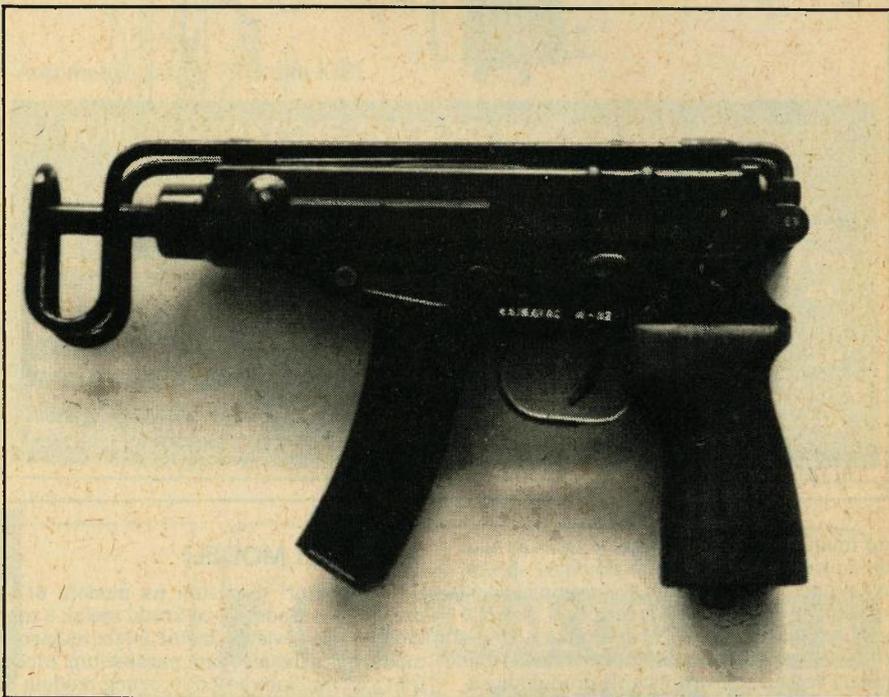
Automatski pištolj Vz 61 (Vzor—model), poznatiji pod imenom »Škorpion« konstruiran je za metak 7,65 mm Browning. Bio je namijenjen djelatnicima ministarstva unutarnjih poslova Čehoslovačke, koji su za svoje pištolje CZ model 50/70 već rabili isti metak. Kasnije su ovim oružjem naoružane i specijalne jedinice čehoslovačke armije. Veće količine Škorpiona isporučene su zemljama Trećeg svijeta, gdje su ga koristili čak i tjelohranitelji poznatih državnika i gdje je s vremenom prerastao u statusni simbol. Rado su ga upotrebljavali i teroristi, a Aldo Moro je zasigurno najpoznatija žrtva Škorpiona.

KONSTRUKCIJA

Škorpion je po dimenziji samo nešto veći od standardnog vojnog pištolja, što je postignuto konstrukcijom zatvarača koji u prednjem položaju obuhvaća dio cijevi smanjujući tako ukupnu dužinu pištolja na svega 270 mm. Radi usporedbe, dužina pištolja 7,62 mm TT o kojem smo pisali u prošlom broju »Hrvatskog vojnika« iznosi oko 200 mm.

Pištolj gađa iz »zatvorenog zatvarača« za razliku od npr. američkog automatskog pištolja »Ingram« koji se okida kada je zatvarač u zanjem-zapetom položaju, dakle otvoren. Ovo je dobra osobina jer gađanje iz zatvorenog zatvarača povećava preciznost oružja.

Škorpion se puni spremnikom od 10 ili 20 metaka. Spremnik je smješten ispod kućišta i strijelac ga najčešće drži prilikom gađanja, što doprinosi većoj preciznosti kada se oružje rabi bez ispravljenog kundaka. Ovakav način držanja je na neki način nužan zbog ručica zatvarača koje putuju zajedno sa zatvaračem prilikom gađanja. Ipak držanje za spremnik ima i svojih negativnih strana jer može dovesti do zaglavljivanja metka prilikom unošenja u cijev. Zato je preporučljivo

ruku držati na spoju spremnika i kućišta, ali ne previsoko kako vas ručice zatvarača ne bi udarile. Neki automatski pištolji imaju zato ugrađen prednji rukohvat, ali se onda javlja problem smještaja takvog oružja u futrolu.

Kućište pištolja služi za smještaj i vođenje zatvarača. Na bočnim stranama ima uzdužne proreze za ručice zatvarača. Zatvarač se sastoji od tijela, izvlačka s oprugom, udarne igle s oprugom i vretenom, dviju vodilica za povratnim oprugama, spojnice i dviju ručica. Na veličinu ručica zatvarača (izrađene su u obliku gumbi) ima dosta primjedbi jer se, naročito kada je oružje mokro, može dogoditi da zatvarač isklizne iz ruke, a da nije završeno kompletno zapinjanje. Tijelo pištolja služi za spajanje svih dijelova pištolja u jednu cjelinu. U njemu su smješteni mehanizam iz smanjene brzine gađanja i mehanizam za okidanje. Mehanizam za smanjenje brzine gađanja ublažuje udar zatvarača prilikom trzanja i usporava njegovo kretanje tijekom vraćanja, čime se omogućuje veća stabilnost pištolja pri rafalnoj paljbi i smanjuje brzina gađanja. Ima složenu konstrukciju a sastoji se od poluge s osovinom, za-

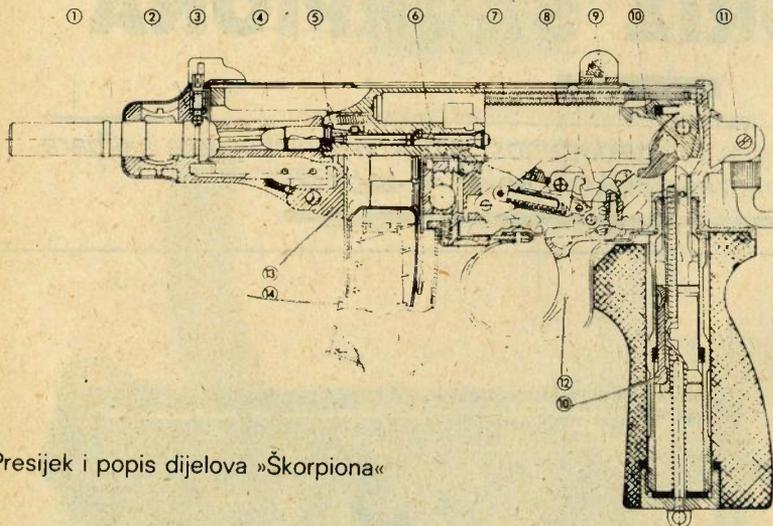
držača zatvarača s oprugicom, klipa, protivtega, opruge klipa te navrtke sa vodicom. Brzina gađanja postignuta pomoću ovog mehanizma (750 metaka/min) dovoljna je da oružje bude efikasno, a da potrošnja streljiva ne bude prevelika. Inače, problem prevelike brzine gađanja kod automatskog oružja malih dimenzija vrlo je značajan i ne tako jednostavan za pouzdano rješavanje. S tim se problemom susreću i Škorpionovi najpoznatiji konkurenti: izraelski micro UZI sa brzinom od 1300 metaka/min, ili američki Ingram sa 1090 metaka/min.

Stražnji ciljnik pištolja je preklopni i omogućuje zauzimanje dvaju daljina — 75 i 150 metara. Neki stručnjaci tvrde da je smješten preblizu oku što otežava ciljanje, a da je ciljnička linija sa svojih 147 mm prekratka.

Tehnologija izrade škorpiona bila je nekad vrlo suvremena. Iz masivnog materijala izrađeni su samo najopterećeniji dijelovi (cijev, zatvarač i kućište), dok je većina ostalih dijelova izrađena iz srazmjerno tankog lima (npr. poklopac) ili žice (kundak).

Budući da je škorpion malih dimenzija i kompaktnog oblika, obično se nosi u futrolu što je vrlo praktično za ljude koji u svom ra-

osobno pješačko oružje

Presijek i popis dijelova »Škorpiona«

1. CIJEV 2. POMIČNI ZAKLOP 3. PREDNJI CILJNIK 4. SANDUK 5. OPRUGA ZA IZBACIVANJE ČAHURA 6. UDARNA IGLA 7. POVRTNI MEHANIZAM 8. UDARAC	9. ZADNJI CILJNIK 10. MEHANIZAM ZA ODREĐIVANJE NAČINA ISPALJIVANJA METAKA 11. DRŽAČ PREKLOPNOG KUNDAKA 12. MEHANIZAM ZA OKIDANJE 13. DONJI DIO SANDUKA 14. SPREMNIK STRELJIVA

du imaju zauzete obje ruke. Futrola je tako oblikovana da u nju stane pištolj sa spremnikom od 10 metaka, dok se spremnici za 20 metaka nose u posebnoj futrolji. U priboru pištolja nalazi se, osim šipke i četkice za čišćenje cijevi, ključ za podešavanje mušice ciljnika i četka za odstranjivanje produkata sagorijevanja baruta sa unutarnjih dijelova pištolja. Kompletan pribor nosi se u platnenoj vrećici.

Na pištolj se vrlo jednostavno može montirati prigušivač pucnja budući da na cijevi već postoji prsten za tu svrhu koji znatno olakšava fiksiranje prigušivača. Zbog podzvučne brzine zrna 7,65 mm (početna brzina 310 m/s) moguće je postići odlično prigušenje.

RAD DIJELOVA

Pištolj radi na principu slobodnog trzanja zatvarača. Zabravljivanje se obavlja samom masom zatvarača. Regulator paljbe omogućuje kočenje pištolja (položaj »O«), pojedinačnu paljbu (položaj »I«) i rafalnu paljbu (položaj »20«). Postavljanjem regulatora paljbe u položaj za rafalnu paljbu isključuje se funkcija razdvajaa. To znači da, ako je okidač povučen, zadržavanje udarača u zapeatom položaju omogućuje poluga osigurača od prijevremenog opaljenja. Oslobođanje udarača izvodi zatvarač na oko 3 mm prije zauzimanja svog krajnjeg prednjeg položaja. Čahure se izbacuju na gornju stranu pa treba paziti da se glava drži izvan putanje izbacivanja čahura.

RAZLIČITI MODELI

Konstruktori nisu stali na modelu 61 — razvijen je i model 64, za kratki metak 9 mm; model 65 za sovjetski metak 9 mm nakarov i model 68 za metak 9 mm parabellum. Modeli 64 i 65 razlikuju se od izvornog modela 61 samo po vrsti metka, dok model 68, konstruiran za jači metak, ima nešto drugačiju konstrukciju.

Škorpion se proizvodio i u tvornici »Crvena zastava« u Kragujevcu za potrebe bivše JNA. Radilo se o licencnoj proizvodnji, a oznaka pištolja bila je M84. Od originala se izvana razlikovao po rukohvatu koji je izrađivan od plastičnog materijala, za razliku od češke verzije koja je imala drveni rukohvat.

Za civilno tržište zemalja u kojima je zabranjeno posjedovanje samo automatskog oružja, nekoliko proizvođača razvilo je poluautomatske verzije ovog pištolja. Tako je Američka tvrtka Armitage International, Ltd, iz Južne Karoline, plasirala na tržište poluautomatsku verziju škorpiona ali u kalibru 9 mm parabellum. Pištolj je nazvan »Scarab Scorpion«, robustnije je konstrukcije, bez kundaka i ima spremnik kapaciteta 32 metka. Zbog jačeg metka ukupna masa nenapunjenog pištolja jest 1,6 kg, a sa punim spremnikom gotovo 2 kg. Poluautomatsku verziju škorpiona, također u kalibru 7,65 mm, proizvodila je za izvoz i »Crvena zastava« pod oznakom M85.

RASKLAPANJE PIŠTOLJA

Rasklapanje pištolja vrlo je jednostavno. Da bi se izvadio spremnik, treba pritisnuti poseban utvrđivač. Zatim se palac lijeve ruke osloni na cijev, a dlanom potisne kundak naviše te ispravi. Pomoću ključa pritisne se utvrđivač nosača kundaka naviše, potisne nosač ulijevo i odvoji kundak od tijela pištolja. Potisne se spojnica kućišta ulijevo i povuče do kraja, a zatim obuhvati kućište odozgo, povuče naprijed i ispravi. Zatvarač se povlači unazad, sve dok se ručice ne nađu u ovalnom proširenju uzdužnih žljebova u kućištu. Tek tada je moguće vadenje ručica i zatvarača iz kućišta. Da bi se rasklopio zatvarač potrebno ga je postaviti na ravnu podlogu, sabiti povratne opruge, odvojiti spojnice, skinuti povratne opruge i izvući vo-

TEHNIČKO-TAKTIČKE ZNAČAJKE AUTOMATSKOG PIŠTOLJA M-84

kalibar	7,65 mm
kapacitet spremnika	10 ili 20 metaka
princip rada	slobodno trzanje zatvarača
početna brzina zrna	310 m/s
dužina pištolja sa ispravljenim kundakom	517 mm
dužina pištolja sa preklopljenim kundakom	270 mm
dužina cijevi	115 mm
dužina ciljničke linije	147 mm
težina pištolja bez okvira	1,28 kg
težina pištolja sa punim okvirom:	
kratkim (10 metaka)	1,44 kg
dugim (20 metaka)	1,54 kg
vrsta paljbe	poluautomatska, automatska
teorijska brzina gađanja	750 metaka u minuti
praktična brzina gađanja:	
pojedinačnom	do 35 metaka u minuti
paljbovredom	do 100 metaka u minuti
maksimalni domet	do 1400 m

osobno pješačko oružje

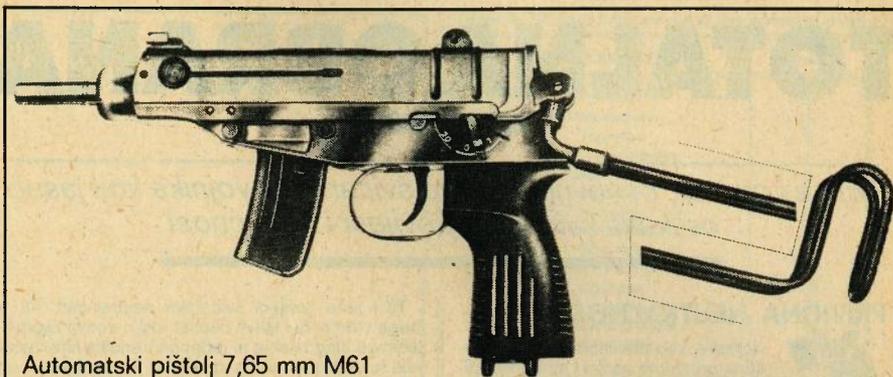
dice. Time je postupak osnovnog rasklapanja završen.

ZAKLJUČAK

Automatski pištolj škorpion konstruiran je prije više od trideset godina. Otada su vojne tehnologije znatno uznapredovale: oružja se izrađuju iz kvalitetnijih, a lakših materijala, poboljšani su postupci obrade i površinske zaštite, konstrukcije dobijaju ergonomskiji oblik itd. To su neki od razloga što je proizvodnja ovog pištolja u Češkoj prekinuta. Proizvodnja poluautomatskih verzija u nekoliko zemalja, uglavnom za potrebe civilnog tržišta, zanemariva je.

Većina stručnjaka smatra da je konstrukcija škorpiona idealna za slabije pištoljske metke kao što je 7,65 mm browning jer, zbog male snage metka i mehanizma za usporenje brzine gađanja u kundaku, trzanje je gotovo zanemarivo. Za jače metke, pištolj mora pretrpjeti izmjene u konstrukciji koje ga čine znatno težim i nepraktičnijim za nošenje, čime gubi svoje najveće prednosti. Činjenica je također da je u najvećem broju armija već odavno usvojen kao standardni metak 9 mm parabellum zbog optimalnog odnosa mase, probojnosti i zaustavne moći. Ako se, iz logističkih razloga, tome doda zahtjev za unifikacijom kalibara (isti kalibar za poluautomatski pištolj, automatski pištolj i kratku strojnicu) škorpion u kalibru 7,65 mm osuđen je na zaborav.

MIRKO KUKOLJ

Automatski pištolj 7,65 mm M61

TEHNIČKO-TAKTIČKE ZNAČAJKE INAČICA AUTOMATSKOG PIŠTOLJA ŠKORPION

Model	61	64	65	68
kalibar (mm)	7,65	9 kratki	9 Mak.	9 Para
početna brzina zrna (m/s)	320	317	320	400
masa bez spremnika (kg)	1,3	1,35	1,35	2,03
dužina sa sklopljenim kundakom (mm)	270	270	270	305
kapacitet spremnika	10,20	10,20	10,20	10,20,30
teorijska brzina gađanja (metaka/min.)	750	800	800	750

PRVI HRVATSKI SAJAM ORUŽJA SVAKE SUBOTE OD 10 DO 13 SATI U STRELJANI »DOMAGOJEVI STRIJELCI«

- * najveća ponuda i potražnja
  - * samo kod nas imate mogućnost usputnog ispitivanja oružja
    - * nadzor i savjeti oružara
    - * komisiona prodaja
  - * streljivo po najnižim cijenama
- Ne kupujte »tamo« jedan, jer kod nas dobijete dva!

»Domagojevi strijelci«
Samoborska 258
tel. 041/156-659

DISCOTHEQUE

SOKOL KLUB

PROGRAM

od 13. do 30. rujna 1992.

SRIJEDA • BACK TO 60's
ČETVRTAK • POP MUSIC/ŠPORT PARTY
PETAK/SUBOTA • LET'S TALK ABOUT DANCE
NEDJELJA • NEDJELJNA NOĆ ZVIJEZDA

NEDJELJA
27.09.1992.

DISCO & LIVE

VLADIMIR KOČIŠ - ZEC

&

Grupa SCORPION

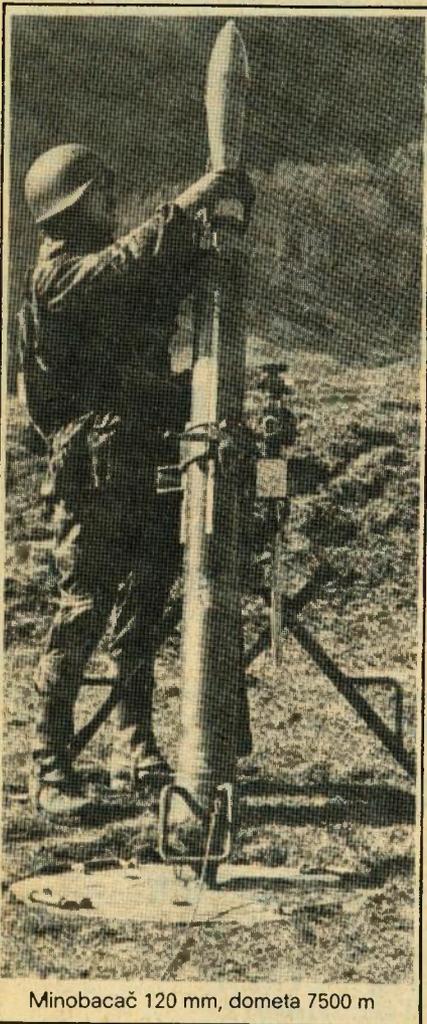
SOKOL KLUB ZAGREB
Trg M. Tita 6
Tel.: 410-012

TOTALNA OBRANA

Držati i opstati, osnovni je motto švicarskog vojnika koji jasno oslikava švicarsku povijest i budućnost

PRIVIDNA NEUTRALNOST

Švicarska, kao planinska zemlja okružena prostorno većim i mnogoljudnijim susjednim zemljama i bez vlastitoga mora, geopolitički je predodređena da bude neutralna. Znajući njenu povijest, odnosno povijest švicarskih kantona, znamo da je bila obilježena stalnim ratnim zbivanjima. To stanje nemira trajalo je stoljećima. Tek sredinom prošloga stoljeća došlo je do smirivanja, potpunoga ujedinjenja i početka jedne blistave, radne i mukotrpne borbe, ali na planu stjecanja bogatstva, a ne ratnih pobjeda.

Minobacač 120 mm, dometa 7500 m

Tu i leže korijeni švicarske neutralnosti. Ali, s druge strane, ta i takva neutralnost u zemlji kapitalističkoga blagostanja ni jednoga trenutka nije uspjela švicarski narod da zapostavi svoju obranu i da oslabi borbenu moć švicarske vojske. Iako se radi o vojsci koja već dugo vremena nije ratovala, sa sigurnošću možemo tvrditi da jest i da bi u mogućem ratu bila jedan od najtvrdih oraha bilo kojemu neprijatelju.

Švicarska neutralnost ima i neka druga svojstva. Kako je Švicarska država sastavljena od četiri naroda, od kojih tri imaju svoje susjedne matične države, od Nijemaca, Francuza i Talijana (poredani su po brojnosti), i Retoromana koji su malobrojni i duboko odani domoljubi svojoj švicarskoj konfederaciji, tako se poništava bilo čije posizanje za bilo kojim dijelom švicarskoga teritorija. Dakle, jaki susjedi su ujedno i garancija daljnje švicarske neutralnosti.

Početkom II. svjetskoga rata, kada je 1. rujna 1939. godine Njemačka napala Poljsku, u Švicarskoj je bila provedena djelomična mobilizacija. Granične postrojbe švicarske carske vojske su bile mobilizirane uz granicu s Njemačkom. Pričuveni vojnici su bili stacionirani u obližnjim tvrđavama i streličkim postrojbama. Odmah su bili mobilizirani svi vozači motornih vozila kao i sanitetsko osoblje.

Sve alpske doline, kao moguću koridori za prodiranje njemačke vojske, bile su zatvorene raznim protutenkovskim preprekama. Okolna brda su bila minirana i u potrebnom trenutku srušila bi se na prometne komunikacije. Švicarska je bila preuredila utvrde i planinska uporišta, a skladišta premjestila na udaljenija, sigurnija mjesta. Tako je bila učinjena potpuna priprema za dugotrajni obrambeni rat. Na sreću po Švicarske do njega nije došlo iz drugih razloga, a glavni je taj što se Hitler nije htio, niti želio, upuštati u još jednu avanturu po švicarskim planinama. U Švicarskoj je, osim pravoga rata, ratnih godina vođen jedan drugi, puno efikasniji rat, a to je špijunski rat.

Po tradiciji međunarodnih sporazuma od poznate 1848. godine, Švicarska je neutralna zemlja. Švicarci svejedno imaju opću vojnu obvezu, kao osnovnu garanciju za održanje svoje proklamirane neutralnosti.

SUSTAV VOJNE OBVEZE

Prema Zakonu o vojnoj obvezi iz 1961. godine, u Švicarskoj vojna obveza traje od 20. do 50. godine života za vojnike, a do 55. godine za časnički kadar. Zanimljivo je da oni švicarski građani koji nisu sposobni za vojnu obvezu plaćaju određeni porez.

Postoji više vrsta vojnih obveznika, a to su:

1. operativni dio švicarske vojske, a to su: novaćeni između 20. i 32. godine. To je takozvani Auszug.

- 2) u ovu kategoriju ulaze oni vojni obveznici koji dobivaju drugi poziv, od 33. do 42. godine, takozvani Landwehr.

- 3) treći poziv, između 43. i 50. godine života, je takozvani Landsturm.

Oni švicarski vojnici koji pripadaju u prvu kategoriju — Auszug, popunjavaju tri vojna korpusa: ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane, kao i postrojbe vrhovnog zapovjedništva. U tim korpusi-

ma se nalazi devet divizija i korpusnih postrojbi. U drugu kategoriju — Landwehr-uključeno je 14 samostalnih brigada (graničnih, tvrđavskih i dr.), dok u treću kategoriju — Landsturm-ulaze postrojbe teritorijalnih zona, kao i neke dodatne trupe za posebne namjene. Zanimljivo je da švicarska vojska nema veliki broj stalne aktivne vojske. Postoje samo poneke ustanove u kojima su smještene stalne vojne postrojbe koje sačinjavaju profesionalni vojnici, časnici i dočasnici. U tu skupinu uglavnom ulaze tvrđavske granične postrojbe na švicarskim granicama prema Njemačkoj, Austriji, Lichtensteinu, Italiji i Francuskoj, koje su podijeljene u tri granično-tvrđavska područja (na svaki korpus otpada po jedno područje). Tu se također nalaze i zrakoplovne skupine koje motre zračni prostor, kao i neke stalne ustanove i Švicarsko Ministarstvo obrane. Ukupan broj stalnih ili profesionalnih vojnika časnika i dočasnika se kreće oko 15.000 vojnika, i oko 2500 časničkoga kadra.

Ovakav broj stajaće vojske može nekome izgledati malenim, ali u slučaju uzbune u veoma kratkom vremenskom roku pod oružjem se nađe još 625.000 vojnika. Oni odmah formiraju svoje, već isplanirane, postrojbe i hitno odlaze na svoja, već određena, zborna mjesta. Vjerujući vojnim analitičarima, barata se podacima da bi najveći dio švicarske vojske bio spreman za 24 sata, a svekolika vojska za 48 sati.

I švicarske žene su uključene u vojsku na dobrovoljnoj osnovi. Sve žene između 19. i 60. godine života mogu se prijaviti u neke pomoćne službe. Kada postanu švicarski vojnici, izjednačene su sa pravima i dužnostima kao i muški vojni obveznici.

NOVAČENJE ŠVICARSKÉ VOJSKE

Što se tiče predvojničkoga odgoja budućih švicarskih vojnih obveznika postoje tri osnovna tipa toga procesa. To su: klasična predvojnička obuka budućih novaka, standardna vojna obuka i izvanvojna obuka svih vojnih obveznika.

Predvojnički odgoj uključen u svoj program tjelesni odgoj omladine na prvome mjestu. Tu se nalazi i dobrovoljna predvojnička obuka starijih omladinaca, kao i dobrovoljna tehnička izobrazba. Tjelesni odgoj po saveznom programu izvode stručnjaci vojnoga ministarstva. Omladinci su uključeni u razne tečajeve skijanja, plivanja i orijentacije u prostoru. Nakon tih tečajeva svaki vojni obveznik dobiva ocjenu na temelju koje novačke komisije vrše odabir roda vojske za pojedinoga obveznika.

Novaćenje u Švicarskoj započinje u devetnaestoj godini potencijalnoga novaka. Osim standardnih liječničkih pregleda, ocjenjuju se i drugi oblici tjelesnih sposobnosti pojedinaca, kao što su trčanje na 100 metara, skok u dalj, penjanje uz užu, bacanje pola kilograma teškoga utega, i dr., i nakon tih rezultata određuje se rod vojske za pojedinoga novaka. Očito da pedantni Švicarci ništa ne prepuštaju slučaju. Sama obuka se izvodi u posebnim novačkim školama po rodovima i traje 118 dana.

Oni vojnici koji su unovačeni u specijalistička vojna zvanja imaju još i dodatne provjere koje mogu trajati od 20 do 65 dana. Novaci odlaze u vojsku

Tenk »LEOPARD 2«

sve vojske svijeta

Samovozna haubica 155 mm

u dva dijela na godinu, u proljeće i na jesen. Vojna obveza se može odgoditi najviše na dvije godine. Samu nastavu u vojnim centrima za novake izvode

osposobljeni časnici i dočasnici-profesionalci. Smatra se da u švicarskoj vojsci ima blizu tisuću petsto takvih profesionalnih instruktora.

Tabela 1 : Broj zaposlenih u švicarskoj vojsci

UKUPNO	Ministarstvo vojske	Vojni remont
20,134	15,212	4,922
Postotak	Vojna uprava i administracija	
11,2	vojna zapovjedništva	
18,0	održavanje materijalnih sredstava i oružja	
5,6	zaposleni u vojnoj infrastrukturi i njenom održavanju	
62,6	ostali zaposleni	
2,6		

DV

Tabela 2.: Struktura švicarske vojske prema vrstama postrojbi

VRSTA VOJNIH JEDINICA	Postotak
Pješaštvo	43
Mehanizirane	10
Topništvo	9
Ratno zrakoplovstvo	3
Protuzračna obrana	6
Izviđačke	5
Tvrđavske	2
Dostavne	3
Sanitetske	6
Veterinarske	0,1
Opskrbne	1,9
Logističke	5
za zaštitu iz zraka	5
Transportne	1

DV

S obzirom da je vojni rok dosta kratak, poslije odsluženja Švicarci odlaze na, uglavnom, obvezatne vojne vježbe. Tako se postrojbe Auszuga aktiviraju svake godine po 21 dan, kada prolaze obuku na raznim tečajevima u gađanju i pješачkom hodanju. Landwehr postrojbe provode po dva tjedna na vježbama svake druge godine. A Landsturm postrojbe također se sastaju po 14 dana, ali svake četiri godine. Pričuvni švicarski vojnici na vojnim vježbama dobivaju 80 posto od svoje civilne plaće.

Na takvim manevrima u prirodi izvodi se streljačko gađanje po propisima vojnoga ministarstva. Zanimljivo je da Švicarci sami plaćaju pješачko streljivo. Kao tradicionalno discipliniran narod toga se strogo uzdržavaju. Tako su isključena razna puškanja o državnom trošku.

Borbena vozilo pješaštva naoružano minobacačem 120 mm

PODJELA NA KONFEDERALNE POSTROJBE

Švicarske oružane snage, po svome ustrojstvu, podijeljene su na sveopće (savezne ili konfederalne) i kantonske postrojbe, kao i na teritorijalnu službu na nižim razinama. Svaki do 23 kantona samostalno organizira pješачke čete i bataljune, konjaničke eskadrene, logističke transportne čete, te sve ostale postrojbe Landsturma i pomoćne službe. Što se tiče financiranja, to je uređeno na slijedeći način: konfederacija plaća potrebno streljivo, dok osobnu opremu svakoga pojedinca u konfederalnim ili kantonskim trupama podmiruju kantoni propisanim regresivnim stopama, koje uplaćuju u budžet švicarske konfederacije. U slučaju elemen-

Protuoklopni raketni sustav »DRAGON«

sve vojske svijeta

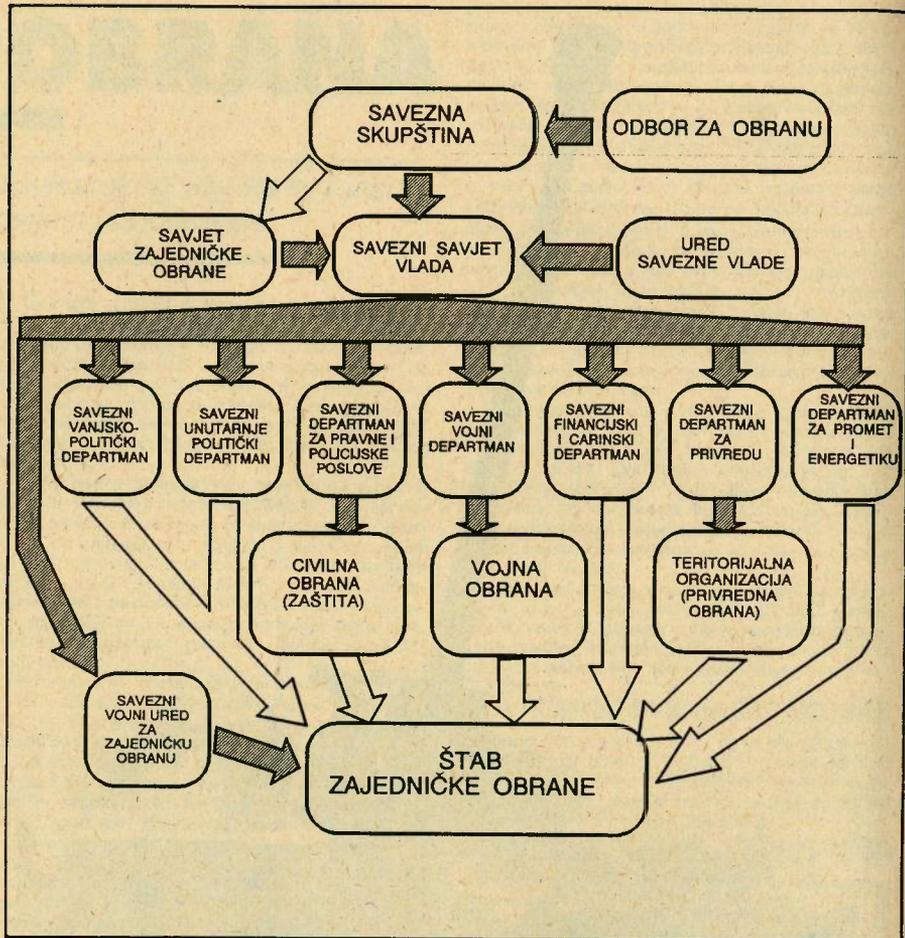
Haubica 105 mm, dometa 10.000 m

tarne nesreće, kantoni moraju aktivirati odgovarajuće kantonske postrojbe za saniranje štete. Troškove takve aktivnosti plaćaju sami kantoni.

Švicarska konfederacija je nadležna i dužna da uspostavlja više štabove, postrojbe i ustanove, da obavlja savezne upravne poslove, te da vrši kontrolu nad vojnim poslovima u svim kantonima.

Što se tiče teritorijalne službe, ona u Švicarskoj nema neku posebnu ulogu. Uglavnom je određena za pozadinsku službu na čisto lokalnoj osnovi. Cijela država je, inače, podijeljena na šest područnih zona. Zadatak je takve podjele koordinacija vojske s civilnom zaštitom u klasičnom smislu. Visoki stupanj švicarske demokratičnosti izražava se i u priznavanju sva četiri jezika kao nacionalna jezika u vojsci. To su: njemački, francuski, talijanski i retoromanski. Retoromanski jezik je dozvoljen u teritorijalnim službama, dok su u oružanim snagama dozvoljena ostala tri jezika.

Postrojbe su uglavnom, glede bolje efikasnosti, ustrojene na jezičnoj osnovi. Iznimke su samo razne organizacijske ili operativne situacije kada je to neizvedivo. Zato se u takvim dvojezičnim postrojbama (trojezičnih postrojbi uglavnom nema) zapovijedanje vrši na oba jezika. Časnici, dočasnici i instruktori moraju znati po dva jezika. Švicarci uglavnom razumiju po tri, pa čak i sva četiri jezika, ako

Za izviđačke potrebe koriste se zrakoplovi koji mogu sletjeti i na nepripremljeno zemljište. Na slici je zrakoplov »PC7«, težine 1900 kg i brzine 425 km/h

žive na jugoistoku zemlje. Kakva idila u odnosu na bivšu JN i jednu otvorenu i proklamiranu vojnu srbi-zaciju i unitarizaciju!

Zanimljivost je švicarskoga pričuvnog sastava što njihovi vojni obveznici kod svoje kuće stalno imaju zaduženo osobno naoružanje, kao što su strojnica, automatska puška ili pištolj. Pojedinci imaju čak i lakše topove bestrajzice koji, u zajednici s nekoliko susjeda, sačinjavaju malo topničko odjeljenje. Vlasnici takvog naoružanja odgovaraju za njegovu ispravnost. Sve kvarove plaćaju osob-

Tabela 3: Vrsta i broj borbenih sredstava

VRSTA BORBENOG SREDSTVA	Broj
Borbeni zrakoplovi	280
Helikopteri	100
Tenkovi	880
Oklopni transporteri	1,350
Topničko oružje	900
Samohodne haubice	430
Minobacači	3,000
Oklopni automobili	1,180
Lanseri protuoklopnih raketa	2,700
Protuzrakoplovni topovi	1,900
Protuzrakoplovne rakete	60
Strojnice	7,200
Raketni bacači	20,000
Mine, duge i kratke cijevi	Više miliona

sve vojske svijeta

Tabela 4 : Sposobni novaci raspoređeni prema rodu vojske u postocima:

ROD VOJSKE	1960	1970	1980	1981	1982	1983
Pješaštvo	48,4	41,97	42,94	42,98	42,98	45,93
Lake mehanizirane jedinice	9,95	10,28	9,53	9,55	9,55	10,72
Topništvo	11,11	8,73	9,16	9,10	9,10	8,06
Teško topništvo	-	2,83	-	-	-	-
Pomoćne jedinice	2,94	2,82	2,70	2,67	2,67	2,39
Jedinice PZO	5,36	5,90	6,22	6,22	6,27	4,72
Inžinjerijske jedinice	5,20	5,28	5,40	5,48	5,48	4,82
Posebna služba	-	-	2,44	2,44	2,68	2,36
Jedinice veze	3,98	4,06	3,28	2,23	3,47	2,78
Sanitetske jedinice	5,38	6,46	5,87	5,75	5,75	5,98
Veterinarske jedinice	0,27	0,13	0,06	0,06	0,05	0,06
Opskrbne jedinice	2,02	2,22	2,01	1,90	1,85	1,84
Jedinice protuzrakopl. zaštite	3,71	4,74	4,88	4,90	4,90	5,39
Interdantske jedinice	-	5,18	-	-	-	-
Logističke jedinice	-	-	4,87	4,81	4,81	4,44
Transportne jedinice	-	-	0,64	0,63	0,63	0,51

no. Takvim sustavom pričuvne vojske ubrzana je mobilizacija i uštedjelo se na vojnom skladišnom prostoru. Teže vojno naoružanje, kao što su tenkovi, zrakoplovi i teški topovi, uskladišteni su u lokalnim skladištima kako bi se što hitnije mobiliziralo lokalno pričuvno vojno ljudstvo.

KONJIČKE I BIKIKLISTIČKE POSTROJBE

Iz razloga što je Švicarska brdovita, planinska zemlja, veliku ulogu u njezinoj vojsci igraju konjičke i biciklističke postrojbe. Tako su formirane planinske postrojbe od lokalnoga seoskoga pučanstva koje se oslanjaju na konjski prijevoz i prijenos potrebitoga. Jednim dijelom i država sudjeluje u financiranju konjā, mazgā i vozila, a poslije ih prepušta njihovim vlasnicima, to jest vojnim obveznicima da se njima koriste u privatne svrhe. Protokom ugovorenoga roka konji, mazge i vozila postaju trajno vlasništvo njihovih dotadašnjih privremenih poluvlasnika. I kod nabave vozila, koja se mogu koristiti u vojne svrhe, država daje uvozne olakšice tim državljanima. Sama nabavlja samo ono što je preskupo ili što nema civilni sektor, kao što su tegljači za topove ili slično.

Poslije obuke u posebnim biciklističkim postrojbama svaki vojnik dobiva svoj bicikl kao dio osobne opreme na čuvanje ili korištenje u privatne svrhe. Uvjet je samo da bicikl bude ispravan. U slučaju da vojni obveznik odlazi u drugu postrojbu ili drugi rod vojske,

Konjičke postrojbe formirane od seoskog pučanstva omogućuju logističku podršku i na teško pristupačnom zemljištu

bicikl mora vratiti. Po završetku vojnog rasporeda u operativnoj vojsci, bicikl se vrlo jeftino može otkupiti.

Švicarska kao planinska zemlja veliki značaj pridaje i biciklističkim postrojbama

ŠVICARSKA KOPNENA VOJSKA

Smatra se da švicarska kopnena vojska, u trenutku mobilizacije ima oko 590-600.000 vojnika, s vrlo jakim oklopnim snagama. Uz vlastite tenkove raznih tipova Pz koriste se i britanski »Centurioni«, francuski AMX i američki oklopni transporter M-113.

Iako se radi o starijim modelima smatra se da oni još uvijek mogu dobro koristiti u posebnim švicarskim obrambenim uvjetima. Za ona oklopna sredstva za koja Švicarci misli da im neće biti nužni, na svjetskom trgovačkom nebu pronalaze kupce.

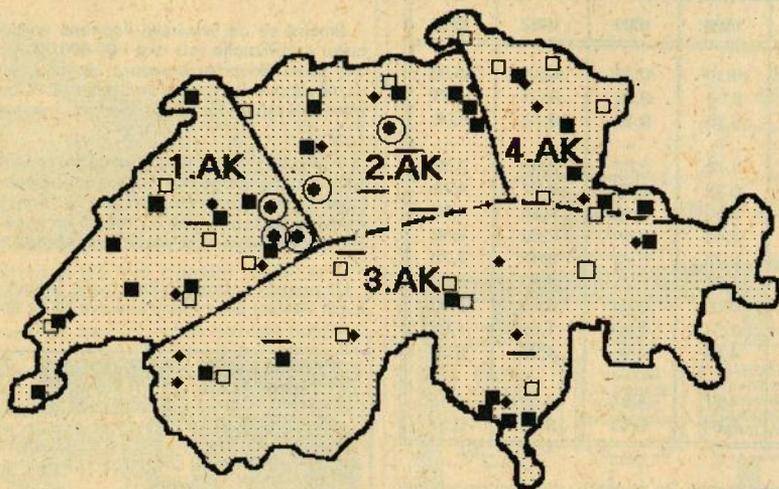
Uz potrebu nužne modernizacije Švicarci su pristupili vlastitoj proizvodnji tenkova NKPz tipa u po-

Specijalne švicarske postrojbe veliki značaj, pored formacijskih sredstava, pridaju i improviziranim bojnim sredstvima gdje god je to moguće

Tabela 5 : Ukupne obveze vojnika, dočasnika i časnika u vojsci

ŠKOLA ILI TEČAJ	Vojnik	Korporal	P.poručnik	Bojnik	Pukovnik
Novačka škola (n.š.)	118	118	118	118	118
Dočasnički tečaj		27			27
Staziranje u n.š.		118			118
Časnički tečaj					118
Kadrovski tečaj u n.š.					124
Centralna škola I					27
Kadrovski tečaj u n.š.					131
Streljački tečaj					20
Centralna škola II					27
Kombin.streljački t.					6
Topnički tečaj					6
Staziranje u n.š.					20
Centralna škola III					27
Tečajevi ponavljanja	160	184			672
Landwehr I.ponavlj.	39	48			
Landsturm I.ponavlj.	13	16			
Tehnički zborovi					
Taktičke vježbe					72
Ukupno dana	330	511	929	1343	1513

- Lokacije viših vojnih komesarijata
- Vojarna
- Utvrđene stražarske jedinice
- Uzletišta
- ◆ Savezna skladišta oružja

DV

znatju tvrtci »Contraves«. Ti tenkovi su teški 50 tona, a imaju ugrađeni top od 120 mm i dva mitraljeza od 7,5 mm. Taj tenk je prilično nizak, to jest, manje vidljiv, sa šasijom koja se zavisno od tla, može spuštati i dizati u granicama od 150 do 500 mm od tla. Gusjenice su široke 635 mm, to jest, u skladu s normativima NATO-pakta. Oklop je napravljen od posebnih slitina koje su otporne na protutenkovske projekte. Tenk ima tri člana posade koji su odvojeni posebnim pretincem od spremnika za gorivo i streljivo.

Ovaj tenk je ravan, ako ne i bolji od njemačkog »Leoparda-2«, sovjetskoga T-2 i američkoga XM-1, što se tiče pokretljivosti. Nedostatak tenka je u malome akcionom radijusu (300 km), što u švicarskim uvjetima i nije nedostatak.

ŠVICARSKO ZRAKOPLOVSTVO

Budući da je Švicarska prostorno mala zemlja, iz

Borbeni zrakoplovi
»F-5E Tiger« i F-5F

sigurnosti od iznenadnoga napada iz zraka smjestili su svoje vojne zračne luke u podzemlje. U takvim podzemnim aerodromima nalazi se oko 400 borbenih zrakoplova, uglavnom proizvedenih u vlastitim tvornicama po stranim licencama. Radi se o modernim zrakoplovima, od kojih su najbolji tipa »Mirage II S« i drugi (britanski »Hunter«, »Venom«).

Tvornica zrakoplova u Emmenu sastavljala je zrakoplove »F-5E Tiger«, koje je u dijelovima dobila iz SAD. Sklopljeno ih je sedamdesetak. Špijunskim kanalima izraelska tajna policija dobila je nacрте francuskog zrakoplova »Mirage 5« koji su poslužili Izraelu za izgradnju lovca-bombardera »Kfir«.

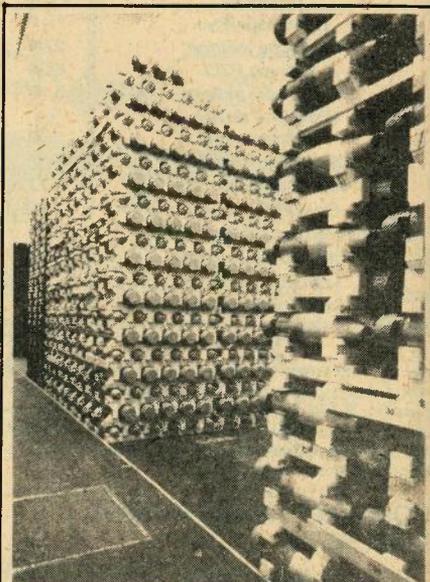
Švicarsko ratno zrakoplovstvo je zadržalo tri njemačka borbeni zrakoplova JU-52 za transportnu namjenu iz II. svjetskog rata. Oni upravo zadovoljavaju uvjete švicarskih kratkih pista. Takvih zračnih baza Švicarska ima dvanaest. Devet se nalazi na sjeverozapadu, blizu tromeđe s Francuskom i Njemačkom, a ostale tri malo južnije. Osim zrakoplova tu su smješteni i helikopteri, većinom francuske proizvodnje - tipa »Alouette«. Najvažnije su baze u Emmenu, Dübendorfu i Payerneu.

OBRAMBENI KARAKTER ŠVICARSKO VOJSKE

Već smo u uvodu govorili o stoljetnoj tradiciji švicarskoga obrambenog sustava. Sadašnji sustav nije jeftin, ali vojni analitičari tvrde da je prilično uspješan. Jedinu problem je taj što Švicarci nisu

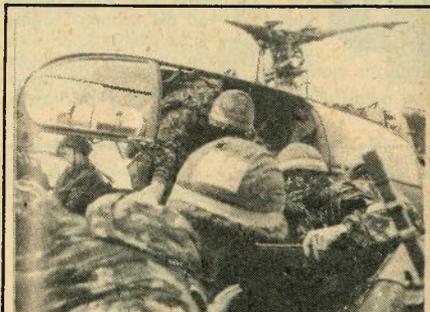
imali prilike da u pravoj borbi isprobaju sposobnost svojih oružanih snaga. Jedno se Švicarcima ne može zanijekati da imaju jednu od najbržih mobilizacija na svijetu.

Karakter same vojske je »totalna obrana«. To potvrđuje i natpis na prednjoj strani jedne medalje

Propisno uskladištenje bojnih sredstava, prilikom mobilizacijskog poziva omogućuje učinkovitu popunu postrojbi bojnim sredstvima

iz vremena mobilizacije 1939-40. godine, gdje, uz sliku švicarskoga vojnika pored bunkera piše — *Tenir* (držati-opstati). Takav motto zorno oslikava švicarsku povijest i prošlost u suvremenim geopolitičkim i geostrateškim uvjetima ovog dijela Europe. Tome švicarskom pristupu sveopće obrane svoje opstojnosti moramo dodati i podatak o gradnji skloništa, koja je završila do 1990. godine. Od tada je svaki Švicarac zaštićen od atmosferskoga napa-

Helikoptersko desantne postrojbe imaju veliki značaj i učinkovitost u brdskom planinskom okruženju

daja. Švicarci se nadaju da cijena od tri milijarde dolara i nije velika kada se zna da je svaki njezin građanin zaštićen u svakom pogledu.

MARIJAN MAJSTORVIĆ

KOOPERACIJA - RJEŠENJE ZA BUDUĆNOST

Iskustva švedske obrambene industrije predstavljaju strategiju poslovnog razvoja u budućnosti

Ključ uspjeha obrambene industrije u budućnosti je kooperativnost. Ta činjenica jednako vrijedi za švedsku i međunarodnu obrambenu industriju. Kooperacija unutar domaće obrambene industrije, kao i bilateralna i druga međunarodna udruživanja sa zajedničkim ulaganjem (joint venture) prije su potrebni velikim i vodećim kompanijama – zbog preživljavanja i kontinuiranog razvoja.

Celsius, danas vodeći švedski obrambeni koncern, smatra da je jačanje kooperativnosti s drugim kompanijama obrambene industrije njihova

Inteligentni bacač kružećih mina STRIX rezultat je poslovne suradnje između Bofors AB i Saab Missiles AB. Odmah je izazvao veliki interes brojnih zemalja

Uspjeh programa JAS 39 GRIPEN švedskih zračnih snaga rezultat je plodne suradnje između švedskih i stranih tvrtki

glavna strategija poslovnog razvoja u budućnosti. To se odnosi na punu kooperativnost na svim razinama razvoja i proizvodnje, kao i na području marketinga.

Da bi se postigli pozitivni rezultati udruživanja, svi partneri u projektu trebaju biti snažni i ustrajni, s visokim tehničkim sposobnostima i potencijalom, podržani snažnim financijskim mogućnostima.

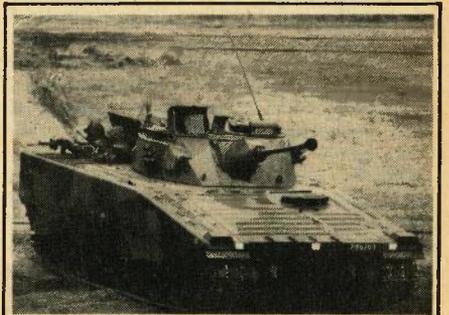
Važno je također da partneri u zajedničkom projektu imaju prethodna iskustva u suradnji, posebno u prilagodavanju jezičnim i kulturnim razlikama sudionika u projektu. Celsius i njegove podružnice imaju takva iskustva. Kod kuće su takva iskustva stekli u važnim projektima, kao što je zajednički razvoj oklopnog vozila CV 90 s tvrtka-

HELLFIRE, obalni obrambeni sustav zajedničko je djelo Bofors AB i Rockwell International's Tactical Systems Division

ma Bofors/Hägglunds i iz suradnje sa Saab Missiles na razvoju lansirnog bacača, uređaja za navođenje i protuoklopnog projektila Strix.

Njihovo međunarodno iskustvo bez sumnje je najveći i najsloženiji zajednički mornarički projekt RAN tvrtke Kockums u Australiji – isporuka šest prekooceanskih podmornica za Royal Australian Navy. Drugi su veliki projekti bili suradnja Bofors/Norwegian NFT u isporuci niskoletećih obrambenih projektila RB S 70 norveškoj vojsci i kooperacija s Oneywell (sada Alliant Techsystems) u SAD za isporuku LAW AT4 protuoklopnog oružja U.S. Army i Marine Corps. Posljednji veliki međunarodni projekt u tijeku je između Bo-

Švedski program CV 90 (Combat Vehicle) ostvaren je u suradnji između Bofors AB i Hägglunds Vehicle AB. Na slici model MICV s topom (Bofors), kal. 40 mm

fors i Thomson-Brandt – isporuka LAW AT4 CS francuskoj vojsci.

Prema svojim sposobnostima koncentracije na ključnu obrambenu opremu i svoje tehničke mogućnosti, Celsius Group može biti snažan aktivni sudionik u svakom značajnijem zajedničkom projektu. Takvi su projekti od velikog značenja u budućnosti za sve sudionike i oni će zahtijevati neprekidno sve složenije sustave, spremne i na podjelu rizika. Iskustvo je već pokazalo da je međunarodna kooperacija na tehničkom području direktan put u nove uspješne vojne i komercijalne projekte.

Pripremio: ŽELJKO MEDVEŠEK

STRELJIVO ZA PJEŠAČKO NAORUŽANJE

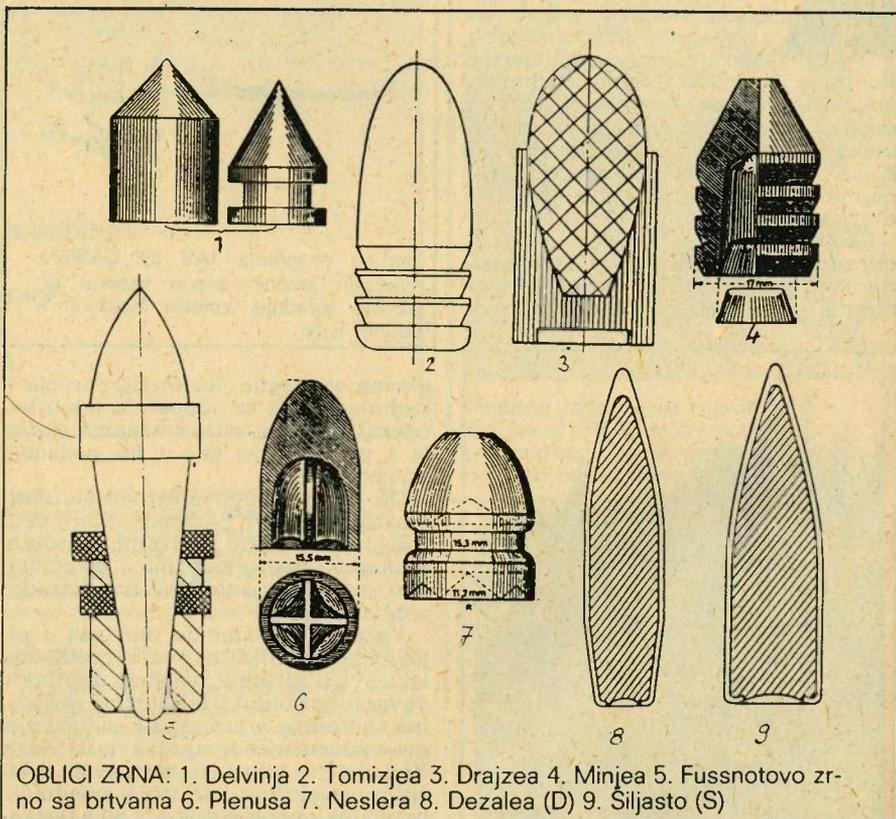
Pojava streljiva i njegov razvoj usko su vezani za pojavu oružja i tehničko-tehnološke mogućnosti srednjeg vijeka

Oblik streljiva, kakvog danas poznajemo, definiran je još krajem 19. stoljeća i uz manja poboljšanja zadržao se do današnjih dana. Međutim, pojava streljiva vezana je za 14. stoljeće i pojavu prvog paljbenog oružja.

Razvoj streljiva usko je vezan za razvoj puške, pa je napredak u razvoju jednog uvjetovao brži razvoj drugog. Tehnikom srednjeg vijeka moglo se izradivati cijevi kalibra ne manjeg od 20 mm, mase oko 10 kg i masom zrna oko 30–45 grama. Tako izradene cijevi bile su glatke, a kao zrno koristila se obična kuglica od kamena ili metala (olova). Prilikom punjenja, kuglica se stavljala u cijev s prednje strane, poslije baruta, i blago nabijala šipkom, uslijed čega je između zrna i cijevi ostajao zazor. Zbog zazora između kuglice i cijevi dolazilo je do neujednačenog tlaka barutnih plinova, pa je domet takvog oružja bio vrlo mali (do 200 m), a vjerojatnost pogadanja mala (27%). Barut se kod ovih pušaka pripaljivao fitiljem, pa je često zbog vlažnosti fitilja dolazilo do neopaljenja (čak do 40%).

Početak 17. stoljeća za paljenje baruta se počinje koristiti iskra dobivena od kremenja (puške kremenjače) pa puške postaju lakše, a masa zrna se smanjuje na oko 26 g. Da bi se povećala brzina punjenja, zrno se spaja s barutnim punjenjem u kartonski metak ili »fišek«. Time je smanjeno zatajivanje i povećana brzina gaganja, a ugrađivanjem ciljnika na pušku donekle je povećana točnost pogadanja.

Krajem 18. stoljeća za paljenje barutnog punjenja počinje se koristiti inicijalna kapsula, što je omogućilo korištenje oružja kod loših vremenskih uvjeta. Kada je početkom 19. stoljeća uvedeno oružje »izljebljenih cijevi«, zrno je dobilo izduženi oblik, no kako se cijev i dalje punila s prednje strane, nije se moglo postići odgovarajuće brtvljenje, pa se nije mogla dobiti veća početna brzina, a time ni veći domet. Neki konstruktori oružja pokušali su brtvljenje cijevi riješiti korištenjem cilindrično-konusnog zrna (Francuz A. Delvinj 1829. g.) s udubljenjima na dnu, koje se

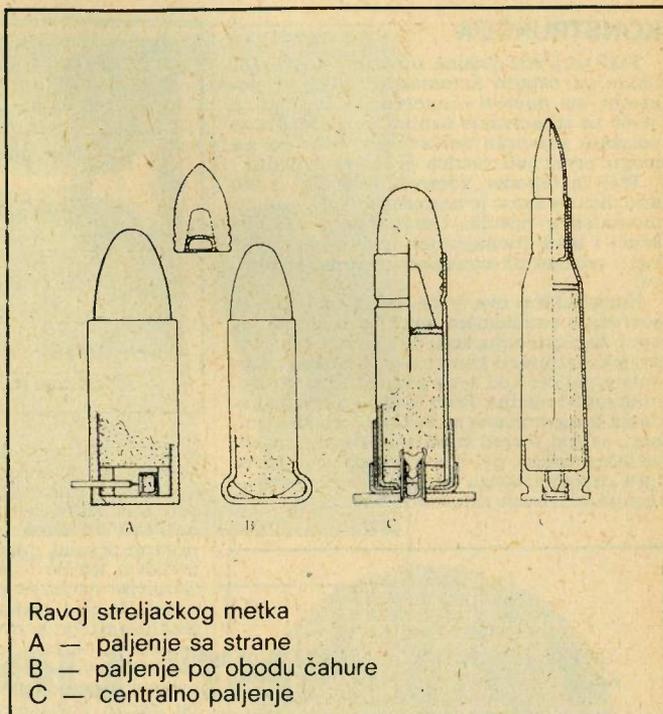
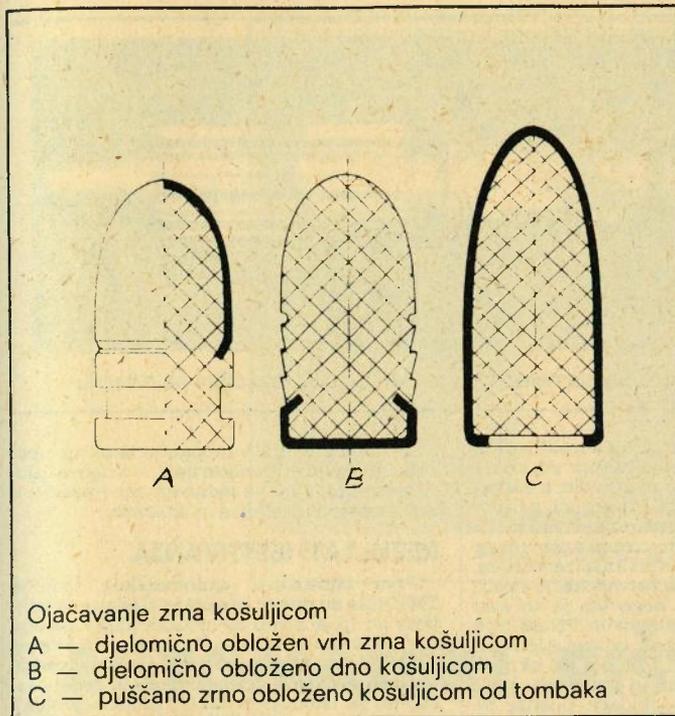
OBLICI ZRNA: 1. Delvinja 2. Tomizjea 3. Drajzea 4. Minjea 5. Fussnotovo zrno sa brtvama 6. Plenusa 7. Neslera 8. Dezalea (D) 9. Šiljasto (S)

trebalo, pod udarcima šipke, proširiti i utisnuti zrno u žljebove cijevi. Francuz Tamizje (Tamisier) je konstruirao zrno s urezanim prstenastim utorama na donjem vanjskom dijelu zrna. Klod Minje je konstruirao cilindrično-šiljasto zrno, čije se dno širilo pod djelovanjem tlaka barutnih plinova na limeni čep stavljen u konusnu šupljinu dna zrna. Bilo je i drugih sličnih pokušaja dobivanja što učinkovitijeg brtvljenja cijevi oružja kao na slici 1.

Sredinom 19. stoljeća javlja se dugoljasto zrno cilindrično-oživalnog oblika, kalibra oko 17 mm, dužine oko 23 mm i mase 26–32 grama. Takvim zrnom (manje od kalibra cijevi za 0,8–1,4 mm) postiglo se bolje

brtvljenje, povećan je domet na oko 1200 koraka, povećana brzina i točnost pogadanja na oko 38% i smanjeno zatajivanje na svega 0,5%.

Paralelno sa puškama punjenim s prednje strane, javljaju se i puške punjene sa zadnje strane tzv. »ostragoše«. Kod punjenja takovih pušaka počeo se koristiti metak koji je povezivao u jednu cjelinu čahuru, kapsulu, barutno punjenje i zrno. Zrno je u početku bilo jajastog oblika, kalibra 10,40–11,43 mm, mase 20–36 grama i početne brzine 280–440 m/s. Nedostatak mu je bio što se, pri urezivanju u žljebove, izduživalo i pri letu brzo gubilo stabilnost i brzinu, pa se nije mogao postići veći domet. Uvođenjem cilindrično-dugoljastog zrna, zaobljenog vrha od olova

poboljšanog antimonom (do 7%) i malodimnog, umjesto crnog baruta, povećana je početna brzina zrna do 500 m/s i omogućeno smanjenje kalibra na 8 mm, a mase na 10.4–15.8 grama.

Nastojanja da se što više poveća početna brzina zrna, a time i domet, pridonijela su razvoju košuljice zrna, jer se dno zrna, sklono deformaciji, raspadalo pred ustima cijevi već kod početne brzine od 550–600 m/s. Prvo zrno s košuljicom od tombaka (legura 90% bakra i 10% cinka) i jezgrom od olovne legure konstruirao je Francuz Desaleux (Dezale) 1898. god. i po njemu je nazvano »D« zrno. Bilo je kalibra 8 mm, mase 12.8 grama, početne brzine 700 m/s i imalo oko 25% veći domet.

U Njemačkoj je razvijeno slično zrno (lako) nazvano »S« (od Spitzgesckoss), kalibra 7.9 mm mase 10 grama, početne brzine 895 m/s, s jezgrom od ojačanog olova i košuljicom od mekog čelika (plakiranog čeličnog lima). Povećanje početne brzine zrna na 800–1000 m/s omogućilo je daljnje smanjenje kalibra, koji je kod pušaka u načelu od 7.5–8 mm i mase zrna 10–12 grama.

Analiza podataka, do kojih se došlo u posljednjim ratovima (Koreja, Vijetnam i dr.), rezultirala je zaključkom, da najdjelotvorniji domet puške iznosi oko 400 m. Povodeći se činjenicom, da do onesposobljavanja čovjeka dovode rane »eksplozivnog tipa« (tumbanje zrna u tkivu uslijed male mase, a velike kinetičke energije), prišlo se 60-ih godina u SAD-u razvoju metka sa zrnom 5.56 mm, a mase 3.57 grama.

Deset godina kasnije, u tadašnjem SSSR-u, razvijen je metak 5.45 mm i mase zrna 3.435 grama. Danas je u svijetu većina zemalja usvojila kao službeni kalibar u streljaškom naoružanju 5.56 odnosno 5.45 mm.

Kada je riječ o košuljici zrna, njezina uporaba je postala praksa i kod manje opterećenih zrna, kao što su pištoljska i revolverska, gdje bi, što se tvrdoće tiče, zadovoljilo i obično zrno od olovno-antimonske legure. Razlog tome je pojava malodimnog baruta većeg energetskog sadržaja, pa je djelomično ili potpuno oblaganje zrna potrebno radi zaštite jezgre od barutnih plinova visoke temperature (slika 2).

Početkom 19. stoljeća dva su momenta pridonijela razvoju pušanog metka: pojava fulminatske kapsule za paljenje puške »ostraguše«, koja je omogućavala punjenje sa zadnje strane integralne cjeline u obliku metka. Paralelno tome, dolazi do razvoja zatvarača kao sustava za opaljivanje. U početku je paljenje kapsule bilo sa strane, da bi daljnjim razvojem došlo do centralnog paljenja kapsule smještene u čahuru. Takav se oblik metka zadržao do današnjih dana (slika 3).

U razvoju streljiva, a posebno oblika i vrste zrna, zabilježeni su periodi uporabe zrna s rasječenom košuljicom na vrhu, koja se, pri prolazu kroz tkivo, ot-

vara, širi i time, zbog naglog gubljenja brzine, izaziva veliku ranu. Takva su zrna nazvana dumdum zrna (po mjestu Dumdum u Indiji), a korištena su u kolonijalnim ratovima koje je vodila V. Britanija. Haaškom konvencijom takva su zrna zabranjena 1899. godine.

U prvom svjetskom ratu, zbog usavršenosti pješačkog oružja i primjene novih borbenih sredstava (zrakoplovi, tenkovi i dr.), dolazi do razvoja specijalnih zrna (probojna, obilježavajuća, zapaljiva, eksplozivna i sl.). Poslije I. svjetskog rata nastavljeno je usavršavanje postojećih konstrukcija zrna, pa je za pušku uvedeno lako, a za mitraljez teško zrno, da bi pred početak II. svjetskog rata bili uvedeni teški mitraljezi (12,7 i 15,24 mm i mase zrna 40–60 grama).

U II. svjetskom ratu težilo se za unifikacijom streljiva, pa je u Francuskoj usvojeno zrno 7,5 mm za svo streljačko oružje, u Njemačkoj 7,92 mm (strojnica 9 mm), u SAD 7,62 mm (strojnica 11,43), a u SSSR 7,62 mm lako i teško zrno.

Poslije II. svjetskog rata, radi lakše logističke potpore i jeftinije proizvodnje, prišlo se jednom tipu zrna. Zemlje članice tadašnjeg Varšavskog ugovora usvojile su za pušku, strojnicu i puškomitraljez sovjetsko lako zrno 7,62 mm M43, a zemlje članice NATO-pakta za pušku, puškomitraljez i mitraljez američko zrno 7,62 mm M80.

U današnje vrijeme sve se više u naoružanje mnogih zemalja uvode ranije spomenuta zrna 5,56 odnosno 5,45 mm.

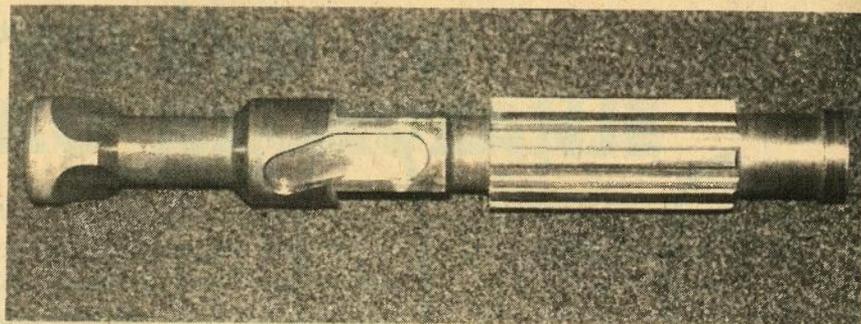
JOSIP MARTINČEVIĆ

KONSTRUKCIJA

TMP se, glede dizajna, u znatnoj mjeri razlikuje od ostalih automatskih pištolja: pokretni su dijelovi zatvoreni u kucištu, a otvor za izbacivanje čahura je u osnovnom položaju zatvoren zatvaračem, tako da ne mogu prodrijeti čestice prašine ili blata.

TMP je, također, kompaktno oružje: s 280 mm dužine, samo je neznatno duži od poluautomatskog pištolja. Osim toga, znatno je kraći i lakši (nenapunjen ima masu od 1,3 kg) u odnosu na standardnu kratku strojniču.

Konstruktori ove vrste oružja nerijetko se susreću s problemom kako da naprave takovu konstrukciju, koju će i slabije obučeni strijelci uspješno kontrolirati prilikom istodobne paljbe. Kod ovog pištolja to je postignuto na tri načina. Prvo, teorijska brzina gadanja je ograničena na 800-900 metaka u minuti, ovisno o vrsti streljiva. Drugo, oružjem se lako rukuje, pri čemu dodatni rukohvat igra značajnu ulogu. I treće, princip rada – usporeno trzanje zatvarača s rotacijom cijevi.

Izgled cijevi. Na sredini se nalaze ispusti koji prisiljavaju cijev na rotaciju

na satu, pri čemu dolazi do odbravlivanja zatvarača i njegovog razdvajanja od cijevi. U daljnjem radu cijev se zaustavlja, a zatvarač produžava kretanje izbacujući pritom čahuru. Prilikom vraćanja zatvarača u prednji položaj, dolazi do ubacivanja novog metka u ležište i zabavljanja zatvarača. Ovakvim načinom rada ostvarena je nešto manja brzina gadanja nego što je to kod ostalih pištolja iz ove kategorije. Pištolj ima selektivni okidač kao kod puške AUG. To znači da, ovisno o jačini pritiska na okidač, ostvarujemo pojedinačnu ili istodobnu paljbu. Jačim povlačenjem okidača postize se automatska paljba.

PRIBOR

Želeći sačuvati kompaktnost oružja, Steyr nije ugradio na TMP preklapajući kundak, kako je to uobičajeno kod ovakve vrste oružja. Stručnjaci ove kompanije smatraju da se uporabom kundaka povećava vrijeme priprema oružja za gadanje, što u borbenim situacijama može biti od presudnog značenja. Pojednostavljeno rečeno, Steyr drži da oružje mora biti spremno za trenutno djelovanje i jednostavno za rukovanje čak i kada je borač pod stresom. To se postiglo dodavanjem prednjeg rukohvata, čiji je dizajn podvrgnut detaljnoj analizi. Dodatna pomoć je ostvarena pomoću remena. Noseći oružje sa strane, borač može jednostavno i istovremeno s obje ruke uhvatiti TMP i naciljati.

Osim prigušivača pucnja, koji se i dalje razvija, proizvođač je dizajnirao TMP tako da može primiti optičke ciljnike. Razmišlja se i o montiranju posljednje generacije laserskog ciljnika, ne većeg od cigarete. Pri-

hvat takvog ciljnika mnogo je lakši uz uporabu kompozitnih materijala – odgovarajuće baterije mogu se jednostavno smjestiti u unutrašnjost prednjeg rukohvata.

REZULTATI ISPITIVANJA

Prva ispitivanja automatskog pištolja TMP dala su dobre rezultate. Gadanje je paljbom od 15, a zatim 20 metaka (cijeli spremnik) na metu udaljenu 10 metara. Stabilnost oružja ostavila je jak dojam, oružje je ostalo u nišanskoj liniji bez odskoka što je neuobičajeno za istodobnu paljbu. Slika pogodaka potvrdila je ovaj utisak. Svi pogoci bili su koncentrirani u krugu promjera 25 cm.

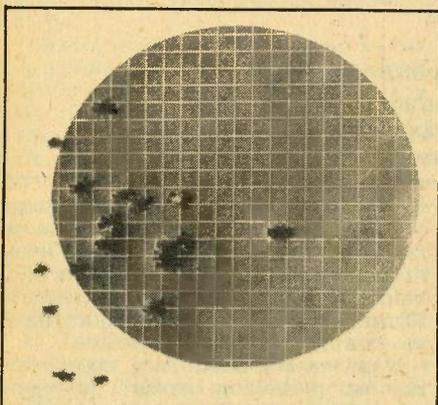
Dva rukohvata omogućavaju čvrsto i ugodno držanje. Čini se da je njihova međusobna udaljenost pažljivo odabrana, kako bi strijelac lakše zauzeo optimalnu poziciju za paljbu.

Tvrtka »Steyr« je razvila ovaj pištolj s namjerom da on zamijeni standardne pištolje i lake strojnice kojima su naoružane posade oklopnih vozila, policija i drugi.

Po mišljenju stručnjaka koji su testirali TMP, ovo je oružje kojim se jednostavno rukuje i koje ispunjava dva osnovna zahtjeva postavljena pred oružje za osobnu obranu, a to su: instinktivno ciljanje i dobra kontrola gadanja, oba prilagođena prosječnom obučenom strijelcu.

Iako će automatski pištolj TMP zasigurno privući mnoge ljubitelje oružja, smatramo da se njime može naoružati samo specijalno obučeno ljudstvo, kojemu je za obavljanje zadataka potrebno maleno, ali kompaktno oružje velike vatrene moći.

M. K.

Slika pogodaka nakon ispaljivanja 20 metaka istodobnom paljbom na udaljenosti od 10 m. Svi pogoci se mogu obuhvatiti krugom promjera 25 cm

vi i gadanje iz zatvorenog zatvarača, omogućava lakšu kontrolu vatre. Svi ovi čimbenici doprinose boljoj kontroli nego što je to slučaj s većinom strojnica, naročito onih koje rade na principu slobodnog trzanja i gadaju iz otvorenog zatvarača.

Prema nekim izvorima, TMP će se proizvoditi i u poluautomatskoj verziji pod nazivom SPP (Special Purpose Pistol – pištolj specijalne namjene). Takav model neće imati prednji rukohvat, jer to, prilikom pojedinačne paljbe, nije ni nužno.

Osim u standardnom kalibru 9 mm Parabellum, TMP će se proizvoditi i u kalibru 7,65 mm Browning, .38 ACP, 9 mm Steyr, 10 mm Auto i 41 Action Express.

OPIS RADA

U trenutku opaljenja, zatvarač je zabavljen za cijev. Pod djelovanjem barutnih plinova, oni se zajedno trzaju unatrag. Nakon 4 mm, cijev počinje rotirati u smjeru kazaljke

TEHNIČKO-TAKTIČKE ZNAČAJKE

kalibar	9 mm Parabellum
princip rada	usporeno trzanje zatvarača
ukupna dužina	280 mm
dužina cijevi	150 mm
dužina ciljničke linije	185 mm
visina pištolja	162 mm
širina pištolja	45 mm
masa praznog pištolja	1.3 kg
kapacitet spremnika	15 ili 30 metaka
vrsta paljbe	poluautomatska, automatska
teorijska brzina gadanja	800-900 metaka u minuti

Najnoviji pištolj austrijske tvrtke »Steyr«

AUTOMATSKI PIŠTOLJ "TMP" STEYR

Prikaz automatskog pištolja s vatrenom moći male strojnice

Medu stručnjacima vlada mišljenje da na tržištu ima više nego dovoljno različitih vrsta automatskih pištolja, stoga pojava svakog novog modela budi naročitu pažnju. S razlogom se pretpostavlja da će novo oružje biti obogaćeno novinama u svojoj konstrukciji, ukoliko se želi prodrijeti na svjetsko tržište.

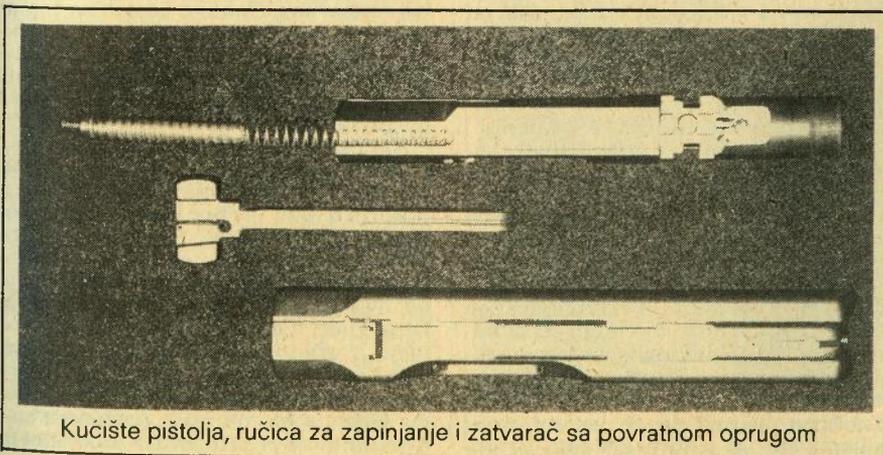
Austrijska tvrtka »Steyr-Mannlicher«, poznata po proizvodnji streljačkog oružja (sjetimo se samo automatske puške kalibra 5,56 mm AUG, kojom je naoružano nekoliko armija), razvila je novi automatski pištolj pod

nazivom TMP (Tactical Machine Pistol). U svibnju je prvih pedeset komada ovog pištolja poslano odabranim korisnicima, kako bi se prikupila njihova stručna mišljenja. Početak serijske proizvodnje planiran je za kraj ove godine. U svezi s time se nameće nekoliko pitanja: Što je novo u konstrukciji ovog pištolja? Može li se natjecati sa standardima u ovoj klasi, kao što su njemački HK MP5K ili izraelski Mini UZI? U kojoj je mjeri proizvođač rabio kompozitne materijale i ergonomsku konstrukciju, koji su ga učinili poznatim u svijetu? Na neka od ovih pitanja pokušat ćemo odgovoriti u ovom prikazu.

PDW KONCEPT

U poznatoj Američkoj školi za pješništvo (American Infantry School) napravljen je, u periodu između 1986 i 1988, koncept takozvanog oružja za osobnu obranu (PDW - Personal Defense Weapon). Po ovom konceptu, potencijalna vrijednost poluautomatskog pištolja je ograničena kada se rabi kao oružje za neposrednu obranu, a naročito kod korisnika kojima nije primarni zadatak direktna uporaba oružja (npr. komande i jedinice podrške). Stoga se Steyr, za razliku od tvrtki poput belgijskog FN-a, nije odlučio za uvođenje novog kalibra (što bi, vjerojatno, bio rizičan poduhvat), već je pažnju posvetio ostalim značajkama pištolja. Imajući na umu osnovne zahtjeve, koji proizlaze iz PDW koncepta, Steyr-ovi su konstruktori prioritet dali maloj masi i kompaktnosti oružja uz efikasnu vatrenu moć, što je rezultiralo konstrukcijom automatskog pištolja s vatrenom moći male strojnice. Stoviše, upotrebom kompozitnih materijala, cijena ovog oružja neće bitno premašiti cijenu standardnog pištolja.

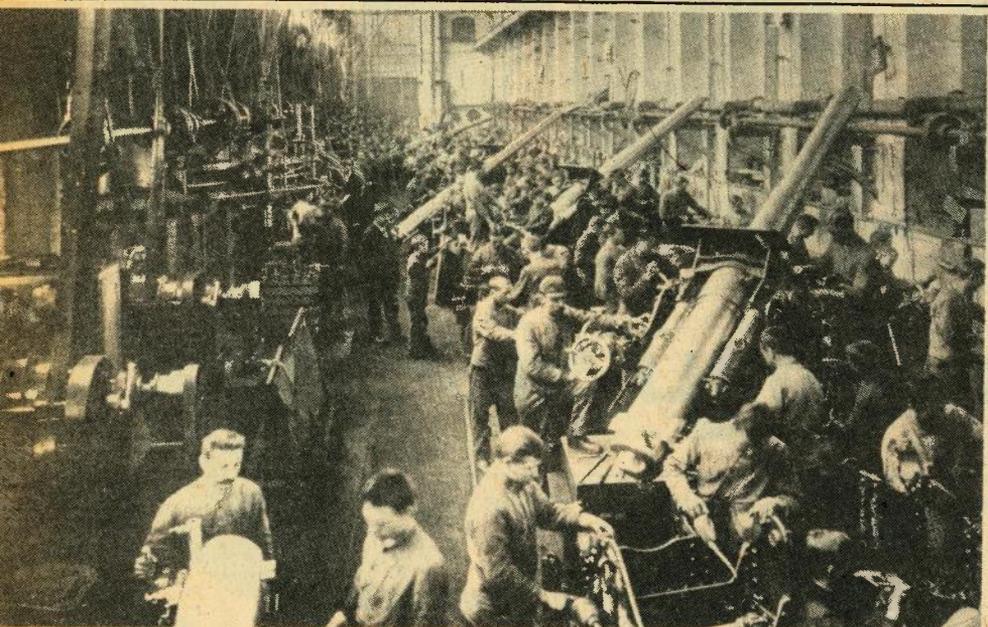
Boljka većine automatskih pištolja jest otežana kontrola prilikom rafalne paljbe, čime se bitno smanjuje preciznost oružja. Stoga je TMP namijenjen za gađanje na daljinama do 25 metara, gdje se rafalnom paljbom može uspješno gadati stojeći cilj. Smatra se da ovaj pištolj ne treba uspoređivati s belgijskim FN P90, koji, doduše, ima domet 150 metara, ali je zato opremljen optičkim nišanom i kundakom, kojeg strijelac oslanja na rame.

Kućište pištolja, ručica za zapinjanje i zatvarač sa povratnom oprugom

DEBELA BERTA

Glasovita metalurška tvrtka »Krupp« stvorila je najmoćniju haubicu I. svjetskog rata

KRUPPOV program za izradbu topničkog naoružanja 1904. godine

dom hlađenja u procesu izradbe. Nakon dugotrajnih ispitivanja i probne pucnjave, riješeno je i ovo tako što je granata punjena manjim blokovima TNT-a, što bi zalili inertnim punilom. Tako je standardizirano probojno zrno mase 1150 kg.

»Gama« je bila zamišljena za željeznički prijevoz u dijelovima, koji bi se potom u roku od 24 sata sklopili na prirednom vatrenu položaju. Tako se jedino i moglo pomicati oružje mase 175 tona! No, vojska je inzistirala na cestovnoj pokretljivosti pa je redizajniranjem »Game« 1913. nastala »Minen – Gerät« ili »Gama – M«, odnosno »42 cm Mörser L/14«. Novo oružje imalo je cijev skraćenu za dva promjera cijevi, što je, uz ostale napore da se oružje olakša, smanjilo domet na 9.300 metara, pri masi od, 42 i pol tone.

Sad se cijeli sustav mogao vući cestom s pomoću traktora, iako u dijelovima. Prvi Daimler Benz-ov traktor vukao je dizalicu za sklapanje oružja i neke manje dijelove mužara. Drugi je vukao platformu na koju se mužar oslanjao pri paljbi. Treći je vukao kolicu mužara i protutrzajući sustav. Četvrti tegalj je bio lafet, koji se oslanjao na prednjak koji bi se pri sastavljanju maknuo u stranu. Konačno, na petoj prikolici bila je cijev sa zadnjakom i zatvaračem.

Inače, cijela bitnica brojila je otprilike 200 časnika, dočasnika i topnika, te 80-ak vozača i tehničara. Osnovu vatreng dijela tvorile su dvije kolone traktora, tj. bitnica je raspolagala dvama mužarima. Ovakva postrojba bi na pohodnji ostavila i danas snažan dojam, a kako je to djelovalo na ondašnjeg promatrača sa svim zvuketom, štopotom i prašinom – možemo si lako predočiti.

Njemačka vojska je 4. kolovoza 1914., u svom pokretu kroz Belgiju prema Francuskoj, naišla na prvu ozbiljniju prepreku. Bila je riječ o utvrdama oko grada Liègea, dijelu Brialmonta, briljantnog belgijskog opkopara i graditelja utvrda. Izgrađena je u razdoblju od 1888. do 1891., ove utvrde zaslužuju koju riječ. One su »revolucionirale« ideje o gradnji fortifikacija i postale uzorkom po kojemu su kasnije građene sve druge. Umjesto neprekinuta zida, Liège je bio okružen prstenom samostalnih utvrda (forova) s topovima u

»**D**icke Bertha« je oružje oko kojeg se isplelo više legendi nego oko bilo kojeg drugog, barem na

polju topništva. I zaista, ona je ostala sinonimom za najmoćnije topničko naoružanje. Pripada razgranatoj obitelji haubica, iako je izvorno kategorizirana kao merzer (Mörser, hrv. mužar).

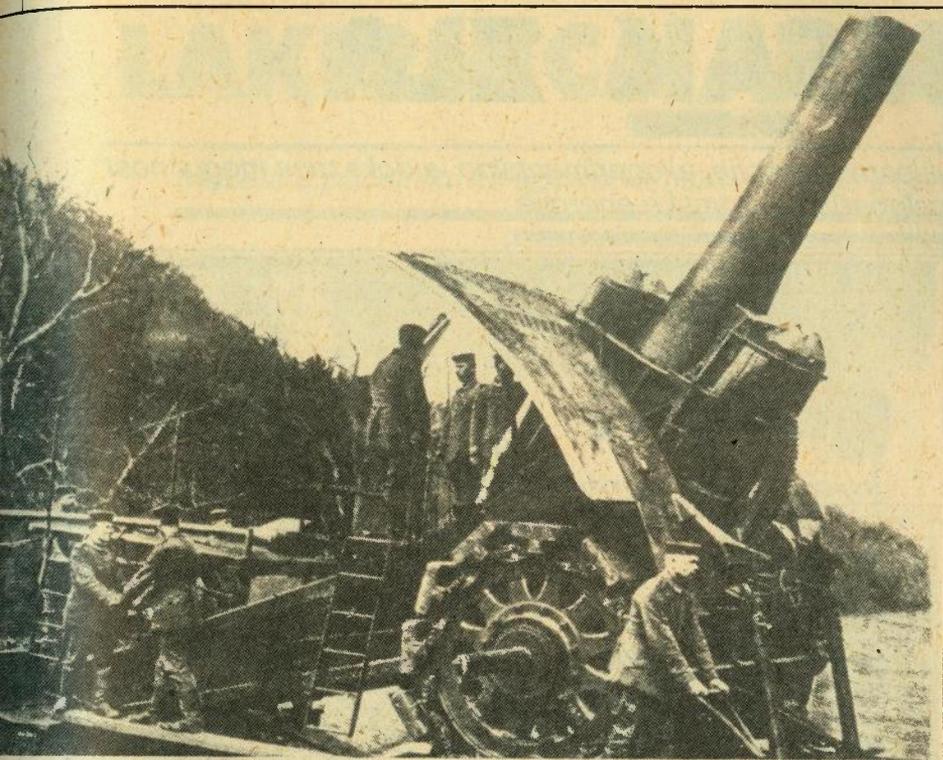
Izvorište »Debele Berte«, nazvane prema supruzi njemačkog tvorničara Kruppa, treba tražiti u zemljopisnom položaju Njemačke: mnogoljudna zemlja nalazi se u središtu europske kontinentalne mase, a na prijelomu stoljeća njeni susjedi bili su uglavnom neprijateljski raspoloženi prema njoj. Stoga se svaki pokret njene vojske morao ubrzo susresti i zaustaviti na mnogobrojnim utvrdama koje su gradile Francuska, Belgija, Rusija... Odgovor na pitanje što učiniti u takvu slučaju, dala je glasovita metalurška tvrtka »Krupp«.

Ova je tvrtka krajem 19. i početkom 20. stoljeća bila vodeća u izradbi sve

većih čeličnih odljevaka. Osim što su donosili zlatne medalje s industrijskih izložbi, bili su, nakon odgovarajuće obrade, i dobrom osnovom za eksperimente s topničkim oružjima sve većeg promjera cijevi.

Tako je prva nastala »Alfa« od 240 mm, a zatim, 1900. godine, i »Beta«, obalni mužar od 305 mm, koji je ispaljivao zrno od 400 kg na udaljenosti od oko 9.000 metara. No, 1908. odlučeno je izraditi nešto veće, kako bi se riješio spomenuti problem svladavanja masivnih kopnenih utvrda koje su prstenasto okruživale njemačke granice.

I nastala je »Gama«, koja je imala zadovoljiti vojnu specifikaciju koja je tražila promjer cijevi od 420 mm i masu granate od 930 kg. Nacrt oružja izradio je prof. Rausenberger, jedan od Kruppovih briljantnih graditelja topova, a svi proračuni u svezi s metkom bili su djelo satnika Beckera, čuvenog balističara. Do 1911. izvedena su pokušna gadanja, i ustanovljena je fenomenalna preciznost unutar dometa od 14.500 metara. No, problem se pojavio kod zrna, budući da se ljevani trolil odljepljivao od zidova granata prigo-

Mužar spreman za opaljenje

oklopnim kulama (poput onih na ondašnjim oklopnjačama) čija su se polja djelovanja preklapala, doduše na karti. Nedostatak novca i ljudi spriječio je popunjavanje mrtvih zona, a oklop i topovi od 210 mm bili su početkom prvog svjetskog rata već pomalo zastarjeli, dok je smještaj posade bio na niskoj razini.

Tako je njemačka vojska iskoristila nedostatke utvrda i taktikom ubacivanja u neprijateljske redove zauzela grad Liège, no pokušaj pješackog juriša na utvrde ipak je propao. Došao je trenutak za 3. bitnicu kratkih mornaričkih topova (Kurze Marine Kanone 3, odnosno KMK 3) i njene »Debele Berte«.

U kasno popodne, 12. kolovoza, sve je bilo spremno i prva granata od 820 kg poletjela je prema cilju. Eksplozija je bila tako snažna da je belgijska posada, u utverdama pomislila da se radi o neuspjelu pokušaju laguma – potkopavanja utvrde s pomoću podzemnog rova punog eksploziva. Sljedeće detonacije su ih uvjerile u suprotno i nakon izvedene korekture shvatili su da su suočeni s nečim dotad nevidenim i strašnim. *Uraklivši* najbliži for, njemački su topnici otišli na počinak, ostavljajući Belgijance neka sa strahom očekuju jutro.

Sljedeći je dan sve bilo gotovo do podneva; prvi od dvanaest forova pre-

dao se posve slupan, a priča se ponavljala sve dok nisu u sljedećih nekoliko dana svi razoreni.

Tako je KMK 3 kročila put pješacima od utvrde do utvrde. Pod vatrom »Debelih Berta« našli su se Namur,

Maubege i Antwerpen, pri čemu je asistirala i austrougarska pošiljka haubica od 305 mm, a u posljednjem slučaju i jedna »Berta« prevožena na željezničkom vagonu.

»Berte« su 1915. bile korištene nešto istočnije, oko Kovna (Kaunasa), Novo-georgijevska (Modlina) te Smedereva i Beograda. Verdun su tukle 1916. da bi ostatak rata provele na zapadnom bojištu.

Oko »Berta« se isplelo mnogo legendi. Jedna je kazivala da mužare u cijelosti opslužuju Kruppovi inženjeri, te da osjetljivi na svoj položaj, ne propuštaju obuci svečana odijela i cilindre prije nego što otvore vatru. Ova priča se temeljila na činjenici da su brojni Kruppovi inženjeri i radnici bili pričuvni topnički časnici i dočasnici i da su mnogi doista za rata služili u KMK 3. Druga je pripovijedala da se opaljenje »Berte« izvodi električnim putem iz zemunice udaljene 200 metara te da su svi koji su se našli u blizini morali zbog udarnog vala leći potrbuške. Opaljenje je povlačenjem kratke uzice, stvarno izvodio topnik stojeći na lafetu mužara.

Znajući reputaciju »Debelih Berti«, kao i njihov učinak, iznenaduje njihov zapravo mali broj. Na početku rata bilo je samo sedam cijevi, dvije u spomenutoj KMK 3, ostale na željezničkim postoljima, svrstane u tri bitnice. Krajem rata bilo ih je 14, u osam bitnica.

Po primirju 1918., »Berte« su uništene da ne padnu u ruke Saveznicima. Tako su otišle u legendu, a njihovu slavu nisu pomračila ni kasnija, još moćnija oružja.

BORIS ŠVEL

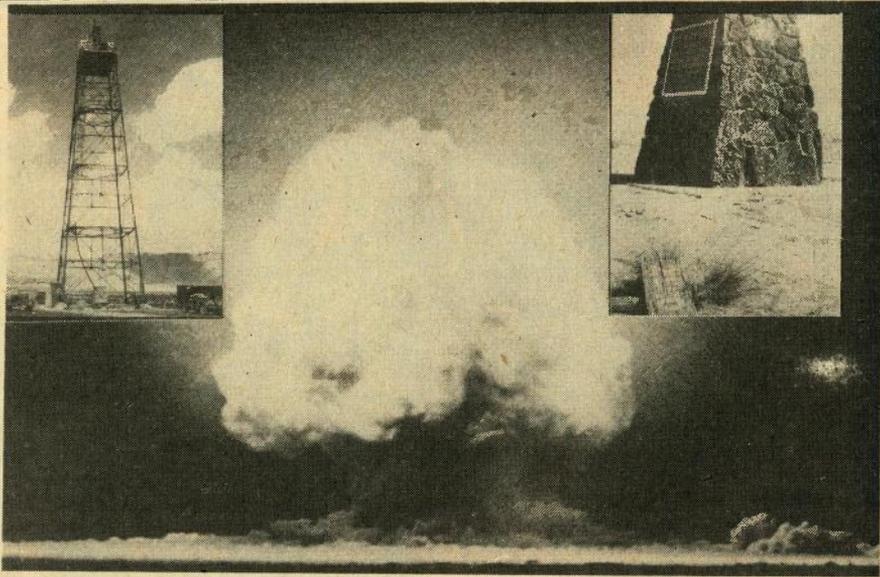

Fort Loncin u okolici Liègea pogođen zrcima »DEBELE BERTE«

BLJESAK ZLA

Ostvarenjem prve lančane nuklearne reakcije, eksperimentalno je dokazana mogućnost oslobađanja atomske energije

Prva eksplozija atomske bombe u Trintyu u JUŽNOM NOVOM MEXICU 16. lipnja 1945. Nebo je osvijetljeno užarenim oblakom koji je nastao nakon eksplozije. Bomba je bila postavljena na vrh tornja (sličica na lijevoj strani). Spomenik postavljen na području eksplozije u Trintyu označava ulazak čovječanstva u nuklearnu eru (sličica na desnoj strani)

Nuklearna oružja su sva ona bojna sredstva čija se djelovanja temelje na spontanim ili izazvanim reakcijama u atomskim jezgrama i, pritom, na oslobađanju vrlo velike količine energije u tim procesima. U poredbi s klasičnim eksplozivima, nuklearni eksplozivi oslobađaju ogromne količine energije. Ona se obično izražava ekvivalentnom masom (u tonama ili kilotonama) klasičnog eksploziva – TNT, a iznosi od nekoliko desetaka pa do nekoliko miliona tona TNT. Iako je, dakle, energija nuklearnog eksploziva ekvivalentna energiji neke (velike) količine TNT, u običnom se govoru za tu vrijednost kaže da je snaga nuklearnog eksploziva.

Zbog velike količine oslobodene energije procesom nuklearne eksplozije, takva su oružja namijenjena za masovno uništavanje i neutralizaciju žive sile i ratne tehnike u zoni ratnog djelovanja te gradskih i industrijskih kompleksa i materijalno-tehničkih dobara protivnika, kao i za izazivanje straha, panike i potpunog razbijanja morala protivnika.

Razvoj nuklearnog oružja počeo je 1938. – 1939. godine otkrićem fisije urana izloženog neutronskom zračenju. Do tih je otkrića došlo u više istraživačkih laboratorija (O. Hahn i F. Strassman u Njemačkoj ili I. Curie u Francuskoj). Rezultati ovih i cijelog niza drugih istraživanja u to doba, ukazali su na mogućnost oslobađanja velike količine energije iz relativno malih količina goriva. No, sama ideja da se proces cijepanja atomske jezgre iskoristi za konstrukciju nove vrste oružja, pojavljuje se slijedeće godine u Americi kod grupe naučnika predvo-

denih glasovitim Albertom Einsteinom. U kolovozu te godine, o tome su pismeno obavijestili predsjednika SAD-a F. D. Roosevelta, izrazivši ujedno bojazan da će Njemačka, ukoliko prva izradi oružje ove vrste, najvjerojatnije dobiti čitav rat. Predsjednik Roosevelt je već 1940. godine, na temelju ovog pisma, stavio cjelokupni rad na primjeni nuklearne energije pod državnu kontrolu, a u studenom 1941. godine sve je radove na projektima za izradu nuklearnog oružja preuzela Uprava za znanstvena istraživanja – OSRD (office of Scientific Research and Development). Njihova osnovna zadaća bila je proširivanje obujma znanstvenih istraživanja te projektiranja postrojenja za proizvodnju nuklearnih eksploziva. Dana 13. kolovoza 1942. god. formirana je konspirativna organizacija Manhattan District, koja je u početku obavljala samo tehničke radove u svezi proizvodnje nuklearnih eksploziva, a u svibnju 1943. godine počela je rukovoditi i istraživačkim radovima.

Odlučujući trenutak nastupio je u prosincu 1942. godine, kada je talijanski fizičar E. Fermi uspio ostvariti prvu lančanu nuklearnu reakciju. Taj eksperiment dokazao je mogućnost praktičnog oslobađanja atomske energije.

Istodobno je dokazano da se eksplozivna lančana reakcija može postići samo uporabom tzv. fizijskih materijala, kao što je izotop urana U-235 (kojeg u prirodnom uranu ima svega 0,71%), te plutonijem, odnosno njegovim izotopom Pu – 239. Amerikanci su za izdvajanje izotopa U-235 izgradili dva velika postrojenja u Tenessyju, koja su puštena u rad početkom 1945. godine, čime je ot-

počela proizvodnja nuklearnog eksploziva. Za proizvodnju plutonija u državi Washington je, u rujnu 1944. godine, pušten u rad prvi, a početkom slijedeće godine i druga dva reaktora u kojima se vršilo odvajanja plutonija od osnovne mase zračenog prirodnog urana.

Meditim, osnovni istraživački laboratorij osnovan je 1944. godine u Los Alamosu (New Mexico). Njime je rukovodio Robert Oppenheimer, danas poznat kao otac atomske bombe. Uz njega su u ovom laboratoriju okupljeni i najpoznatiji stručnjaci iz područja atomske fizike, kemije i drugih prirodnih znanosti. Laboratorij je trebao riješiti teorijske probleme u svezi s konstrukcijom atomske bombe, zatim izraditi potrebne nuklearne instrumente, izvršiti mjerenja različitih nuklearnih konstanti, proučiti tehnologiju nuklearnih eksploziva, te, napokon, konstruirati atomsku bombu. Ubrzo su postignuti fascinantni rezultati. Već 16. srpnja 1945. godine, izvršena je u državi New Mexico prva nuklearna eksplozija. Radilo se o plutonijskoj bombi snage 20 Kt, koja je bila postavljena na čelični toranj i inicirana električnim putem.

Sāmo dvadesetak dana kasnije, 06. kolovoza 1945. godine, bačena je prva atomska bomba na Hiroshimu, a tri dana kasnije još jedna na Nagasaki. Tada je svijet saznao za postojanje novog, do tada nepoznatog, oružja.

**DAUT BAJRUŠI
ŽELJKO RADALJ**

LAKIRNICA U KUHINJI

Maketaru početniku će upotreba maskirnih boja u spreju bitno olakšati život

Iako se pažljivom upotrebom kvalitetnih kistova može postići jednoliko prekrivanje bojom većih ploha na maketi, mnogi maketari, naročito početnici radije koriste, kako im to izbor boja omogućava, maketarske boje u spreju (slika 1). Njihovom upotrebom se isti, ili bolji rezultati postižu uz znatno manje truda. Ujednačeno nanesen sloj boje dobiven prskanjem finih čestica boje raspršenih u mlazu neće »sakriti« najfinije detalje na precizno izrađenim dijelovima makete, što se početnicima vrlo često dešava pri bojanju kistom. Pojedine svjetlije boje (bijela, sv. žuta, sv. siva, sv. crvena) kao i sve metalik boje, praktički je nemoguće jednoliko nanositi kistom (pigment slabo prekriva, a čestice metala u emulzijskom sloju nisu pravilno nanosene), pa će vam korištenje sprejeva pri tome uštedjeti puno živaca i truda. No, potrebno je napomenuti da sprejevi predstavljaju kompromisno rješenje, koje sadrži nesumnjive prednosti pred kistom za određene uvjete primjene, ali po mogućnostima izvođenja maskirnih shema bojanja znatno zaostaje za zračnim kistom (airbrush) o kojem će više riječi biti u sljedećim nastavcima ove rubrike. Sprejevi su pogodni za bojanje većih površina razvedenog reljefa ili makete u cijelosti (slika 2) čije bi bojanje kistom zahtijevalo puno »plesanja« kistom po udubinama, kutevima, žljebovima. Glavni nedostatak maketarskih boja u spreju je relativno slab izbor maskirnih nijansi koji se ni u kom slučaju ne može usporediti s izborom boja u bočicama namijenjenih aplikaciji kistom. Nemogućnost kontrole širine i jačine mlaza čestica boje predstavlja bitno ograničavajući čimbenik, te je potrebno steći nešto iskustva vježbanjem na starim, otpisanim maketama prije nego se odlučite svoje »lakirersko« umijeće primijeniti na novoj maketi u koju ste ugradili sate i sate strpljivog rada i gomilu živaca. Nekoliko sljedećih naputaka pomoći će vam da korištenjem maskirnih boja u spreju postignete kvalitetno nanosen, jednoličan sloj boje.

Prije upotrebe uronite (dnom prema dolje) kanticu spreja dopola u toplu vodu (ne vru-

Maskirne boje u spreju

Makete s bogatim reljefom brzo se i lako obojaju upotrebom boja u spreju

Početnicima se preporuča upotreba spreja za nanošenje jednobojnih maskirnih shema

ću), te ju nakon par minuta »podgrijavanja« izvadite, obrišite i 30-ak sekundi dobro promiješao. Tako ćete dobiti jednoličan mlaz finih čestica boje veće sposobnosti prekrivanja.

Prije početka »seanse« obavezno prekritje novinskim papirom sve predmete i površine u okolini vaše radne plohe. Zašto? Superfine čestice boje posjeduju neugodnu naviku da skrenu sa željenog pravca i odlebne u okolni prostor da bi se zatim prizemljile gdje im padne na pamet. Prema Murphijevom zakonu, to je uvijek najmanje poželjno mjesto.

Ako ne želite da kod svojih ukućana izazovete erupciju oduševljenja i ovacije kada budu sutradan doručkovali za maskirnozele-nim stolom iz maskirnosivih tanjura i maskirnosmedih šalica poslušajte ovaj savjet ili kupite garažu. S dobrom ventilacijom.

Da biste izvršili kontrolu izmiješanosti boje u sprej-kantici i odredili najoptimalniju udaljenost na kojoj trebate držati sprej-kanticu od makete pri prskanju boje, iskoristite komad otpadne plastike ili staru, otpisanu maketu. Ako je udaljenost premalena boja će se brzo nagomilati na plohamo makete i doći će do curenja boje, razlijevanja i razmazivanja u više pravaca, a ispravka tih grešaka je dugotrajna i teško izvediva. Ako je pak udaljenost prevelika, čestice boje se sasušu prije nego stignu do plohe makete, te padaju na nju u vidu praha čineći pokrivni sloj boje izrazito zrnate strukture, što nimalo ne doprinosi autentičnom izgledu vašeg minijaturnog oklopnog ljubimca. Udaljenost od 15-30 cm smatra se optimalnom, ali na to bitno utječu temperatura okoline, vlaga, konzistencija boje u kantici spreja, te je eksperimentiranje garancija uspjeha. Za početak se preporuča da sprejevima obojate maketu čija se maskirna shema sastoji od samo jedne boje (slika 3), jer izvedba višebojnih maskirnih shema upotrebom spreja zahtijeva korištenje maskirnih šablona od kartona ili plastike, ili maskirnih traka o čemu čitajte u idućem broju.

ŽELJKO HANICH

Opisane makete, boje, ljeplivo i ostali maketarski pribor možete kupiti u specijaliziranoj prodavaonici »MACH«, Trakošćanska 26, Zagreb, tel. 041/339-662.

NIGHT HAWK MH-60K

Night Hawk MH-60K predstavlja posebno opremljenu verziju poznatog helikoptera UH-60 Black Hawk kojeg KoV SAD koriste za transport i izvršenje jurišnih borbenih zadataka. Night Hawk MH-60K koristi posebne namjene (Special Forces), a visokosofisticirana radarska oprema, GPS uređaji za satelitsku navigaciju i sustavi za noćno osmatranje omogućuju djelovanje i u najtežim uvjetima noću leteći na ekstremno malim visinama. Veliku autonomiju leta omogućuje mu sonda za dodatno snabdijevanje gorivom tokom leta. Maketu helikoptera Night Hawk MH-60K u mjerilu 1/72 proizvodi ITALERI. Više od 130 plastičnih sastavnih dijelova pažljivo slijepljenih i obojanih pretvorit ćete za par sati u fascinantnu minijaturu američkog noćnog jastreba.

HRVATSKI VOJNIK

KRALJ ZVONIMIR I CRKVA U HRVATA

U svojoj mudroj državničkoj politici Dmitar Zvonimir veže se uz reformnu politiku pape Grgura VII, što je rezultiralo sređivanjem crkvenih prilika u onovremenoj Hrvatskoj

U prošlom smo broju nešto više govorili o Bašćanskoj ploči, a u ovom ćemo više pozornosti uputiti kralju Zvonimiru i njegovu odnosu prema Crkvi. Kao potomak Svetoslavića, ogranka vladarske kuće Trpimirovića, kralj **Dmitar Zvonimir** pojavljuje se na povijesnoj sceni najprije kao ban slavonskog dukata (vojvodstva), potom kao suvladar hrvatskog kralja **Petra Krešimira IV**, i konačno kao okrunjeni kralj Hrvatske i Dalmacije (1075-1089). No, recimo na početku nešto i o povijesnim okolnostima i vremenu koje je prethodilo Zvonimirovoj vladavini. Za vrijeme njegova prethodnika, kralja Petra Krešimira IV. (1058-74.), hrvatska se državna moć obnovila, a državne su se granice najviše proširile. Iskoristivši prilike u Bizantu, Petar Krešimir je vjerojatno 1069. uspio inkorporirati dalmatinske gradove hrvatskoj državi i tako stvoriti jednu državu, Kraljevinu Dalmaciju i Hrvatsku (*regnum Dalmatiae et Croatiae*). U društvenim odnosima produbljivale su se staleške suprotnosti, a splitski su sinodi (1060.-63.) održani u duhu suvremenih nastojanja reformističkih papa. Odmah poslije njegove smrti javile su se u hrvatskoj državi smutnje, izazvane od stranih sila (Normana, Mlečana, Bizanta i Madžara). U tim je zamršnim prilikama došao na prijestolje Dmitar Zvonimir. Osim toga, to je vrijeme kada na području zapadne kršćanske ekumene dolazi do brojnih kulturnih, političkih i religioznih mijena. Kralj Zvonimir vezuje se

uz reformu politiku pape **Grgura VII.**, moćnog saveznika u obnovi i učvršćivanju jedinstvene Kraljevine Hrvatske, koje državno-pravno priznanje afirmira na međunarodnom planu.

Zvonimirovo vladanje, utemeljeno na proklamiranim načelima prava i pravednosti, odlikuje se društvenom ravnotežom, gospodarskim prosperitetom i kulturnom izgradnjom. Opći reformni pokret u Zapadnoj crkvi u ono se vrijeme sučeljava s gorućim problemima kao što su nikolaitizam (praksa oženjenih svećenika, nikolaiti – svećenici koji nisu htjeli živjeti u celibatu), simonija (kupovanje i prodavanje duhovnih službi) i laička investitura (podjeljivanje službe ili prava na zemljište). Grgur VII. nadahnut novom dijalektikom zbližavanja ljudi i naroda, otkriva novu pokretačku snagu koja će – po uzoru na Pracrkvu – odveć materijalizirano evropsko kršćanstvo usmjeriti k ostvarenju komunitarnosti i imati istaknutu ulogu osloboditelja svih potlačenih. U tom kontekstu treba shvatiti i Zvonimirovu »zavjernicu«, koju hrvatski vladar izriče u listopadu 1075. (ili 1076.). U tekstu se ističe da je hrvatsko-dalmatinskog kneza Dmitra Zvonimira, pošto su ga narod i kler hrvatski jednodušno i složno izabrali za kralja, opat Gebizon, legat pape Grgura VII. »zastavom, mačem, žezlom i krunom u crkvi sv. Petra u Solinu uveo u upravu kraljevstva Hrvatske i Dalmacije«. U znak zahvalnosti, novookrunjeni hrvatski vladar svečano izjavljuje da će »u svemu i svugdje čuvati vjernost prema Apo-

stolskoj stolici i izvršavati što god u ovom (hrvatskom) kraljevstvu Apostolska stolica i njeni poslanici odredi ili će odrediti«. Pošto je izričito potvrdio svoju odanost reformatorskom papi, hrvatski se vladar obvezao da će promicati pravdu i poštivati dostojanstvo ljudske osobe. U tom smislu energično će se suprotstavljati bilo kakvoj prodaji ljudi i primoravanju slobodnih na podređenost i ropstvo. Odrice se prava na laičku investituru, Crkvi obećaje svoju pomoć u suzbijanju simonije i nikolaitizma na hrvatskom tlu, a kao iskren vjernik i uvjeren kršćanin, bdjet će nad provođenjem dekreta rimske (1074.) i splitske (1075.) sinode o ženidbi, spriječavati sklapanje i razvrgavanje nezakonitih brakova u doba kad su konkubinatski (»divlji brak«) i nezakonite veze svakodnevnim pojavama i kada se brak još uvijek drži samo građanskom ustanovom, pa prisutnost i blagoslov svećenika nisu neophodni za njegovu valjanost. U upravljanju zemljom obećaje da će se voditi načelima prava i pravednosti, da će biti oslonac bespravljenoj sirotinji i nezastučenim udovicama i siročadi, te da će se odlučno protiviti svakoj nečasnoj trgovini ljudima i to u vremenu kada se u Evropi tek nazire ideja o potrebi ukidanja ropstva. Hrvatski kralj, dakle, nalazi u papi-reformatoru političkog saveznika i zaštitu od mogućih vanjskih protivnika, dok Grgur VII. u Dmitru Zvonimiru ima odanog saveznika i odlučnog borca za provedbu religioznih reformi u Crkvi u Hrvata. No, neki povjesničari vide u Zvonimiro-

voj »zavjernici« politički čin podlaganja hrvatske samostalnosti reformom papinstvu, pri čemu Grgur VII. ima ulogu seniora, a kralj Zvonimir podložnog vazala. Ovakvo je mišljenje upitno upravo zbog činjenice koja govori da se hrvatski kralj Zvonimir nigdje nije obećao na »*servitium sancti Petri*« (robovanje sv. Petru) što je, uzgred rečeno, tipičan izraz vazalske ovisnosti. I, na kraju, još par riječi o papi Grguru VII. Pravo mu je ime bilo Hildebrand i bio je najpoznatiji i najborbeniji papa čitavog srednjeg vijeka. Poznat po svojim odlučnim reformama, luči veliki duhovni uspjeh kako u Crkvi tako i u puku. No, ipak, imao je Grgur VII. i oštre protivnike, a među njima bio je, svakako, car Henrik IV. Među njima dvojicom vodila se duga i oštra borba za koju se činilo da je završila carevim pokajničkim putem u Canossu, gdje se pred papom ponizio i molio za oprost. No, Henrik IV. nastavlja borbu i na sinodu u Brixenu detronizira papu (1080.) izabравši protupapu Grgur VII. pod Henrikovim pritiskom, bježi iz opsjednutog Rima, tražeći mir u Salernu, u kojem i umire.

TIHOMIR DUJMOVIĆ

SVJEDOČANSTVO RATA

Hrvatska sveučilišna naklada predstavila je nedavno u Zagrebu tri knjige iz serijala »Croatia in the War«, a najavljeni su novi izdavački pothvati

»Pobijedili smo jer smo ostvarili jedinstvo hrvatskog naroda, ne kao frazu, nego stvarno jedinstvo, jer smo ujedinili puk i intelektualce, domovinsku i iseljenu Hrvatsku; zato jer smo bili zajedno, ona osamdesetogodišnja starica koja mi piše drhtavom rukom, i doktor znanosti, zajedno da bi mogli živjeti u stoljetnom snu... Da se nismo iz pouka prošlosti znali tako organizirati, ne bismo pobijedili, a ne bi nam bila dovoljna ni sva moralna potpora iz svijeta, pa i ona nobelovaca. Jer oni koji su nas danas priznali, ti su sve do Vukovara, željeli naš poraz, kako bi sačuvali tu zlosretnu Jugoslaviju« – rekao je dr. Franjo Tuđman na predstavljanju triju knjiga iz serije »Croatia in the War«, a dr. Jure Radić, predstojnik Ureda Predsjednika istaknuo je da je zadaća Hrvatske sveučilišne naklade da budu iskaz svog naroda prema svijetu, a ne kao ranije, kuća kojoj hrvatski intelektualci nisu smjeli ni prići...

Direktor nakladnika mr. Ante Selak pak je kratko naglasio: »U zamisli je ovog projekta da otvori institucionalni i duhovni prostor u kojem će naša znanost i kultura postati izrazom i dometom svoga vremena. Otuda dvostruka zadaća: omogućiti da se naša tradicija u novom vremenu i oslobodnom jeziku nanovo razlista, ali isto tako da se podrže nastupajući naraštaji hrvatskih stvaralaca koji će se autentičnim doprinosima izravno uključiti u svjetska duhovna strujanja... Hrvatski i povijest, filozofija i pravo, te prirodnoznanstveni kompleks, kao i kisela jabuka koja se zove udžbenik, eto područja gdje nam je raditi da nas je i više...«

Pothvat vrijedan svake pozornosti! Tri vrijedne knjige bogato ilustrirane autentičnim rukopisima, slikama, izjavama, prizorima ove naše surove stvarnosti, namijenjene su svijetu, prvenstveno, i svakako će pripomoći širenju istine o ratu u Hrvatskoj.

Svjetsko predstavljanje započet će na Sajmu knjiga u Frankfurtu, početkom listopada, gdje će urednici i autori razgovarati sa posjetiocima ove velike svjetske kulturne manifestacije, održati niz konferencija za tisak, nastupiti na radiju i televiziji... Nakon Frankfurta slijede promocije u Stuttgartu, Münchenu, u planu je i Američki kontinent... Ovdje smo već dio naklade dostavili predstavnicima Unprofora, raznim visokim delegacijama iz Europe i svijeta, uručene su osobno Vanceu i Gouldingu; naši diplomati ponijeli su na put po svijetu nekoliko primjeraka, kao i predstavnike Sveučilišta, privrednici, studenti, koristimo svaku priliku da

istinu o nama i našoj borbi širimo – rekao nam je neposredno nakon predstavljanja knjiga u Zagrebu mr. Ante Selak.

Kako smo upoznati, slijede knjige o spomenicima kulture, logorima, Vukovaru, Sveučilištu... Na ovom izdavačkom pothvatu okupljena su mnoga sve poznata imena sa Sveučilišta i oko njega, autori su se odrekli honorara, tiskara je dala svoj obol, suradnici su već zasukali rukave za nove pothvate, već su pripremljeni rukopisi, kompletna građa, pa se očekuju nove vrijedne knjige, novi prilozi o našoj zemlji i našoj stvarnosti. Prirediti u relativno kratkom vremenu s relativno malim sredstvima ovakav pothvat i najvjestiti nove, slične nakladničke podvige, za čistu je peticu – direktoru i svim suradnicima!

Završimo ovaj kratki prikaz riječima dr. Tuđmana:

»Ono čemu sam se želio posvetiti od najmlađih dana, u drugom svjetskom ratu, a u zrelih godinama, bilo je povijesno promišljanje sudbine hrvatskoga naroda. S toga

POVIJESNA PROMENADA

Na ploči pod naslovom »Stare slave djedovina«, na kojoj su predstavljeni rijetki zvučni zapisi s gramofonskih ploča načinjeni mehaničkim putem (preko trube), u rasponu od desetak godina, 1906 – 1916. godine, možemo poslušati uživo promenadni koncert vojne glazbe Carske i kraljevske 53. i 70. pješačke pukovnije u Zagrebu. Da glazba ne poznaje granica, i da ni-

kada ne zastarijeva u svom originalnom zvukovnom izričaju, dokazuje i ova ploča, donoseći svježinu i poletnost onoga vremena, zasebnost interpretacije, vokalne i instrumentalne. Usporedo s formiranjem velikih simfonijskih orkestara tijekom 19. stoljeća, određuju se i čvršće osnove za stvaranje vojnih orkestralnih postrojbi, koje su i danas uglavnom u punoj funkciji. Tadašnji sastavi austro-ugarskih vojnih orkestara uglavnom su se pridržavali modela pruskih vojnih glazbenih postrojbi, što se odnosi na glazbeni sastav 53. zagrebačke pješačke pukovnije, te 70. pješačke pukovnije sa kapelnikom Josipom Čermakom, kao dirigentom. Vojne glazbe spomenutih dviju pukovnja bile su jedine, koje su prije prvog svjetskog rata snimale gramofonske ploče, i koje su uživale veliku popularnost. Posebno istaknimo nakladnika, Operativnu grupu za Sisak i Baniju, te Hrvatsku nakladu zvuka i slike »Croatia records«, voditelja projekta gosp. Veljka Lipovščaka, te gosp. Velimira Krakera, koji je učinio izbor glazbe i tonsku obradu. Na ploči uz vojnu glazbu 70. i 53. carske i kraljevske pješačke pukovnije, sudjeluju i pjevaju Đuro Prejac (skladao je »Peharček moj« i »Vu plavem trnacu«, te tadašnji poznati tenor operete i opere Zvonimir Strmac, član dresdenske opere. Treba ovu ploču poslušati. I pamtititi!

NEVEN VALENT – HRIBAR

Mass killing

and genocide in Croatia
1991/92.

A book of evidence
Edited by the Center for the Review
of International Law
of the Faculty of Law
of the University of Zagreb

područja su me tjerali, mislili su da će me dotući, kao i cijelu Hrvatsku. Nisu dopustili da se tiska moja doktorska disertacija »Uzroci krize monarhističke Jugoslavije«. Ondašnji poglavar Hrvatske Vladimir Bakarić rekao je da nećemo dopustiti da se dižu spomenici onima koji su nas rušili. Otjerali su me sa Sveučilišta... Narodi koji nemaju snage da se organiziraju bivaju zbrisani. Ako želimo imati svoj dom, svoju državu, moramo joj osigurati temelje, zidove, urednje. Jedan narod će biti priznat u međunarodnom poretku samo onda ako je svjestan samoga sebe, a hrvatski narod je pokazao svoju zrelost zahvaljujući svojoj snazi, jedinstvu, duhovnom i stvarnom preporodu u nepune tri godine, otkad smo započeli borbu za demokratsku preobrazbu...«

Hrvatsku nitko nije mogao zbrisati. Mi smo tu navek. I ostajemo zanavek!

BOŽE ŠIMLEŠA

ZABRANJENA ZBIRKA

Hiperideologizirani sustav koji smo zauvijek napustili neobjektivno je vrednovao noviju hrvatsku povijest

Najvredniji predmeti Ratnog muzeja i arhiva osnovanog 1941. godine nalazili su se izloženi u dvije prostorije na Jezuitskom trgu broj 4, na drugom katu. U početku djelovanja fundus je bio podijeljen u nekoliko zbirki: starog oružja (335 komada), zastava (20 komada), odlikovanja, znakova i plakata (727 komada), ratnih albuma i snimaka s ratišta (570 komada itd. (14).

Zbirke su se popunjavale zaobljenim predmetima u borbama s Crvenom armijom i partizanskim jedinicama NOVJ-a. Ti predmeti su bili izloženi u posebnim ormarima. Tako je npr. bilo izloženo najsuremenije oružje sovjetskog podrijetla, zastave okićene znakovima i odlikovanjima sovjetskih vojnika, među kojima se nalazio znak »Vorosilova strijelca« i sovjetsko ratno odlikovanje »Krasnaja zvijezda«. Legionari su te predmete na dopisnicama s objašnjenjima slali kao poklon u Ratni muzej i arhiv. Foto služba slala je fotografske izvještaje s ratišta već u toku 1941. godine.

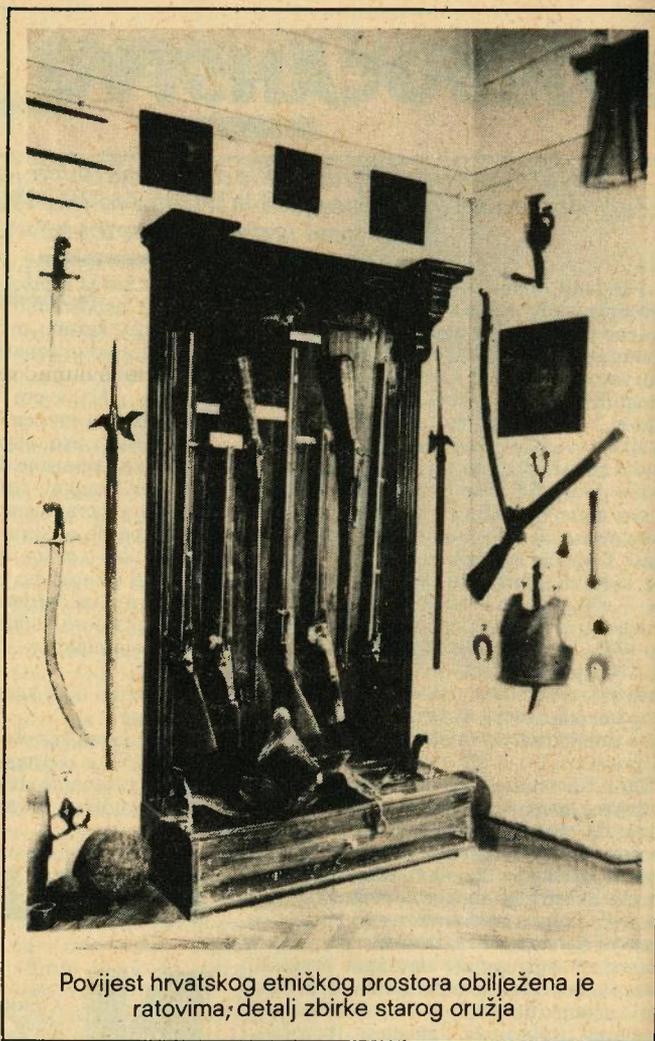
U okviru Muzeja djelovala je i knjižnica s bogatim knjižnim fondom, od knjiga pisanih rukom i na pergamentu do najnovijih vojnopolitičkih, gospodarstvenih, filozofskih i stručnih rasprava i kataloga srodnih ustanova u Njemačkoj, Češkoj, Italiji, kao i propagandnih izdanja koja veličaju uspjehe Trećeg Reicha. Sačuvane su knjige, brošure, leci, novine, plakati, bakrorezi i druga tiskana građa razne provenijencije. Tu se između ostalog nalaze izdanja njemačkog, talijanskog, partizanskog, četničkog, slovačkog, sovjetskog i mađarskog porijekla.

Nakon završetka rata i uspostave nove vlasti, Ratni muzej i arhiv doživio je sudbinu mnogih ustanova koje su osnovane i djelovale u vrijeme postojanja NDH. Premda ne postoji (ili barem do sada nije pronađen dokument o ukidanju) Muzej je stvarno prestao postojati već negdje u drugoj polovici 1945. godine.

Iz pronađene dokumentacije o sudbini fundusa Muzeja u poslijeratnim godinama, može se naslutiti gdje i kako su smještene vrijedne zbirke i arhivski materijal. Najveći dio građe predan je novoosnovanom Muzeju narodnog oslobođenja (današnjem Hrvatskom povijesnom muzeju). Prema pronađenim zapisnicima i popisima predani su dijelovi zbirke oružja, odlikovanja (isključivo njemačka i sovjetska), novine, brošure, leci, plakati, žigovi, likovna djela, zastave, oznake, amblemi, uniforme, fotografije i fotografski albumi i arhivska građa partizanskog, ustaškog, četničkog, njemačkog, talijanskog, slovačkog porijekla. Zbirka starog oružja predana je Povijesnom muzeju Hrvatske.

Pedesetih godina gotovo sav arhivski materijal predan je Arhivu za historiju radničkog pokreta Hrvatske, a dio materijala, koji se tiče vojske i vojnih operacija i tajnih dokumenata, Vojno-istorijskom institutu JA u Beogradu.

Iako je Muzej postojao samo četiri godine i bio gotovo prešućen u našoj muzeološkoj praksi i znanosti, njegov sakupljački rad i dio djelatnosti ostali su sačuvani (barem većina) dijelom u nekoliko muzeja i arhiva. Politički kontekst i ideologija koja ga stvorila bili su glavni razlozi njegovog zanemarivanja u našoj stručnoj i znanstvenoj javnosti. Takav stav prema Rat-

nom muzeju i arhivu NDH, priznao je drugačije ideologije, uzrokovao je potpuno zanemarivanje njegove osnovne muzejske i arhivske djelatnosti.

Nepostojanje specijaliziranog vojnog (ratnog) muzeja i postojanje muzejskog i arhivskog materijala na području NDH za sakupljanje i osnivanje fundusa, bili su opravdani stručni razlozi za osnivanje. Ti razlozi su, sa stručno-znanstvenog aspekta, relevantniji od bilo kakve ideologije i politike.

Ratne prilike koje su određene vrijeme prekidale rad Muzeja i arhiva, nedostatak prostora za izlaganje i čuvanje materijala, bili su glavni razlozi, praktično, poljujavnog rada ove ustanove. Zbog svih ovih razloga može se reći da Ratni muzej i arhiv

NDH, gledan s današnjeg stupnja razvoja i shvaćanja muzeja ustanove, nije dostigao potpuni organizacijski i funkcionalni stupanj ratnog (vojnog) muzeja.

Bio je to, zapravo, solidan začetak jednog specijaliziranog hrvatskog vojnog muzeja koji nije postojao prije toga, nema ga ni danas, a čiji je inicijativni ideološki »grieh« bio dovoljan i za ukidanje i pokušaje zatiranja njegova postojanja.

U današnjim ratnim vremenima postoji potreba za sakupljanjem i očuvanjem dokumenata o hrvatskoj ratnoj prošlosti i sadašnjosti. S tim u svezi, važno bi bilo vratiti vrijednu arhivsku građu koja se, bez valjanih razloga, nalazi u beogradskim arhivima.

**RHEA IVANUŠ
ANDRO PRUTIĆ**

HRVATSKI RATNIK IZ DESETOG STOLJEĆA

Koplje, nož, luk i strijela, razni mlatovi i topuzi, te mač osobno su oružje starohrvatskog ratnika

Prema izvješćima nekih povijesnih izvora, prije svega prema podacima koje nam pružaju spisi bizantskog cara **Konstantina Porfirogeneta**, Hrvatska je u 10. stoljeću iznimno snažna država. Premda je pitanje teritorijalnog opsega tadanje Hrvatske još uvijek krajnje dvojbeno, nesporno je kako se država uspjela oduprijeti naletima Mađara koji su uništili sve ondašnje slavenske državne tvorevine u Podunavlju. Pobjeda nad Mađarima veže se uz ime hrvatskog vladara Tomislava, pa to, kao i raspoloživi arheološki artefakti, ide u prilog tvrdnji o vojnoj snazi tadašnje hrvatske države.

Zahvaljujući običaju polaganja grobnih priloga koji je u 10. stoljeću još uvijek prilično rasprostranjen danas imamo prilično jasne predodžbe o opremi i naoružanju pripadnika ratničke elite onovremene Hrvatske. Izgled hrvatskog ratnika nije se bitnije razlikovao od izgleda ratnika drugih zemalja koje su gravitirale Zapadnom carstvu pa nedostajuće elemente opreme i naoružanja možemo nadomjestiti analogijama.

Na području Hrvatske, s izuzetkom nekoliko segmenata lamelarnog i pancirnog oklopa nadenih u riječnim koritima, a koja nije moguće pobliže datirati, nisu pronađeni arheološki tragovi zaštitnog oružja iz 10. stoljeća, nema dvojbe kako su i ona ovdje bila u upotrebi. Možemo pouzdano pretpostaviti da je pancirni oklop rasprostranjen među elitnim ratničkim slojem, a to što njegovi tragovi nisu nađeni u brojnim ratničkim grobovima samo ukazuje na običaj prema kojem zaštitno oružje nije polagano uz pokojnika. Slično je, primjerice, i u Mađarskoj.

Isti zaključak vrijedi i za štitove, odnosno kacige, koje također nisu pronađene na području ondašnje Hrvatske. Nalazi kaciga iz 10. stoljeća izuzetno su rijetki, a nama najbliža analogija je poznata kaciga **sv. Vjenceslava** koja se čuva u katedrali u Pragu, a datira u početak 10. stoljeća. Radi se o kacigi iskovanoj iz jednog komada s karakterističnim štitnikom za nas poznatoj pod nazivom *naselhelm*. Taj tip kacige je u Europi naslijedio starije kacige na

provjesla koje potiču još iz antičkih vremena. U ono vrijeme one su predstavljale vrhunac tehnološkog umijeća i bile su zasigurno vrijedne i rijetke. Naročito su karakteristične za 11. stoljeće, iz tog vremena potiče i jedini takav primjerak sačuvan kod nas. Nalazi se u Muzeju grada Koprivnice i pronađen je u starom koritu Drave.

Od navalnog oružja ratnik je mogao imati koplje, nož, luk i strijele, razne vrste mlatova i topuza, te dakako mač. Mač je bez dvojbe najcjenjenije oružje i u velikoj mjeri statusni simbol pa su ga mogli imati samo ugledniji ratnici, u pravilu konjanici.

Tipični europski onovremeni mač bio je takozvani tip X. Naziv za ovu vrstu mačeva u literaturu je uveo **J. Peterson** 1919. godine prilikom izrade svoje glasovite sinteze o »vikinškim« *mačevima*, ali postoje i drugi nazivi. Radi se o mačevima s kraćim, dvosjeklim, širokim sječivom koje ima jedan širi žlijeb, ravnu ili blago nadolje savinutu križnicu i, kao najizrazitije tipološko obilježje, glavicu drške jednostavnog polukružnog oblika koja nalikuje izvrnutoj šaljici za čaj, po čemu je u engleskoj literaturi i dobila naziv. Mačevi X tipa, za razliku od čitavog niza topova rano-srednjovjekovnih mačeva 8. i 9. stoljeća, a iz kojih su razvijeni, nisu ukrašavani pa predstavljaju obične »radne« komade. Dugo su se zadržali u upotrebi, a najraniji primjerci se datiraju u kraj 9. stoljeća, a kasni u 11. stoljeće pa čak i u početak 12. stoljeća. Međutim izvjesno je kako su ih najčešće upotrebljavali upravo u 10. stoljeću.

Za razliku od Mađarske gdje je to daleko najbrojniji tip ranosrednjovjekovnog mača, u Hrvatskoj su pronađena svega tri primjeka tog tipa. Okolnost je to koja donekle iznenađuje kad se zna kako je kod nas pronađen veliki broj ranosrednjovjekovnih mačeva. Jedan odlično ušćuvan primjerak potiče iz razorenog ratničkog groba u Koljanima kraj Vrlike. Njega je svojedobno **Josip Broz** poklonio etiopskom caru **Hajle Selasiju** da bi mu se poslije političkih nereda u toj zemlji izgubio svaki trag (sic!). Vrlo je lijep i primjerak nađen u Dabru kraj Otočca, dok onaj pronađen u ranosrednjovjekovnoj ne-

Drška mača starohrvatskog ratnika (obloga je bila izrađena od organske materije)

Slikovna rekonstrukcija izgleda hrvatskog ratnika iz X. stoljeća ilustratora Višeslava Aralice otisnuta je na 63. stranici ovog broja »Hrvatskog vojnika«

kropoli iz 9. stoljeća u Brodskom Drenovcu blizu Slavnskog Broda ima prelomljeno sječivo.

Korice ovih mačeva bile su drvene i obložene kožom dok su na donjem kraju imale polukružni metalni okov – *ortband*. Jedan takav okov izrađen od brončanog lima s ukrasom trolisne palmete nađen je u oštećenom grobu pokraj crkve sv. Marte u Bihacima kod Trogira gdje je inače bilo jedno od prebivališta hrvatskih vladara.

Ratnik na našoj ilustraciji nosi križ kakav je, primjerice, nađen u dječjem grobu br. 324 u nekropoli Zdrnjac kraj Nina. Kršćanski religijski identitet je bez sumnje igrao značajnu ulogu rano-srednjovjekovnoj Hrvatskoj državi, tim prije što je zemlja bila u sukobu s nizom okolnih paganskih državnih tvorevina.

TOMISLAV ARALICA

KULTNI MORRISEY

Lider Smithsa nije se proslavio svojim novim autorskim projektom, no ipak su njegovi krediti iz prošlosti veliki. . .

Ako u engleskoj popularnoj glazbi osamdesetih i devedesetih postoji kult-glazbenik, onda je to svakako **Stephen Morrissey**. Naime, ovaj je autor i izvanredni pjevač uspio početkom osamdesetih promovirati svoju skupinu »The Smiths« kao najbolji i najuvjerljiviji nastavak punk – revolucije. Morrissey je pošlo za rukom spojiti sverazarajuću, anarhističku punk – poetiku s posve oprečnim, nježnim i krhkim intonacijama, raspoloženjima i temama. A sve je to bilo upakirano u više nego prepoznatljivu, tipičnu englesku ambalažu, koju – i da ste željeli – niste mogli pomiješati s

američkim i npr. australskim hit-uzvozom. Morrissey i »The Smiths« snimali su za neovisnu etiketu Rough Trade, ali su svakim svojim novim projektom zaposjeli vrhove engleskih top lista, nerijetko istiskujući s njih i veličine poput Michaela Jacksona ili pak Madonne. Publika je prihvatila »Smithse« ponajprije zato jer su oni u svojim pjesmama zadržavali iskonske iskre rock-erose, neposrednost, jednostavnost, buntovnost, suspregnutu agresivnost, ne podlegnuvši kompjutorskom, sintesajzerskom i inom modernom produkcijskom inženjeringu koji je nametao prevelike količine artificijelnosti i »sintetike«. Nakon raspada skupine, izazvanog Morrisseyevim um-

jetničkim sukobom s inače sjajnim gitaristom **Johnnyem Marrom**, Morrissey je u svojoj samostalnoj karijeri nastavio otprilike istim putovima.

Sklon raznim vrstama ekstravagancije, a napose promjenama svjetonazora (npr. zalaganje za vegetarijanstvo, sveopći celibat sklonost različitim političkim opcijama. . .), na tri je svoja albuma uspio zadržati dovoljne količine emocionalnoga naboja, punkerske žestine i određenih doza političkoga angažmana i pokazao da nedvojbeno – može sam. No, nedavno objavljeni album »Your Arsenal« naznačuje prve znakove umora. Nakon desetak godina nevjerojatno plodne i kvalitativno ujednačene produkcije, očito je došlo vrijeme da muze uskrate poslušnost.

Naime, »Your Arsenal«, u produkciji **Micka Ronsona**, nekadašnjeg gitarista **Davida Bowiea** i **Iana Huntera**, znatno je čvršći, roketskiji, »rifferskiji« album od prethodnih, ali, čini se, i znatno beskrvniji. Takvu dojamu nije pripomoglo ni vješto citiranje nekih glazbenih rješenja iz Bowievih zlatnih vremena, kao ni mlada, bez daljnega kompetentna glazbenička ekipa. Morrisseyu ipak ne leže tako tvrdi aranžmani kada se uzme u obzir cjelokupno emocionalno ustrojstvo njegovih pjesama, što će reći da je na album »Your Arsenal« bježan pokušaj promjene, ali je promjena izvedena u krivom smjeru. Naime, takvim aranžmanima dolazi do poremećaja ravnoteže između senzibilnih i odrešitih dijelova Morrisseyevih pjesama, a upravo je ta ravnoteža Morrisseyeva činila Morrisseyem. Zbog toga je »Your Arsenal« u kontekstu opusa od četiri solo-ploče svakako na posljednjem mjestu. Posve je sigurno da prvo pravo Morrisseyevo umjetničko posrtanje neće dovesti u pitanje njegovu nedvojbenu kult-poziciju u engleskoj glazbi, baš kao što je i sigurno da mu je potreban duži odmor. Jer pjesmice poput »We Hate It When Our Friends Become Successful« ili »You're The One For Me, Fatty« tek su prosječni (lakozaboravljivi) engleski hitovi za top-liste. Od Morrisseyeva, najjednostavnije rečeno, nismo naučeni na prosjek.

NEVEN KEPESKI

HRVATSKI VOJNIK

VRELIŠTE

Festival kajkavske popevke u Krapini tek u suverenoj i slobodnoj Hrvatskoj može slobodno iskazati svoju hrvatsku dušu

Festival kajkavske popevke, od svog osnivanja 1966. godine, prolazio je kroz različite faze djelovanja i vrednovanja, od početnog oduševljenja pojavljivanjem desetaka pjesama što su iz godine u godinu ulazile u glazbenu i nacionalnu svijest mnogih Hrvata, ne samo kajkavaca, do optuživanja poradi nacionalizma i »pretjeranog« isticanja nacionalnih značajki. Bilo je godina, posebice oko 1971. godine, prema riječima maestra Stjepana Mihaljinca, »kada smo mi koji smo djelovali na stvaranju Festivala i vodili taj cijeli program imali neugodnosti, jer je bila podmukla želja tadašnjih političkih krugova da taj Festival ugase, ali se ipak nisu usudili činiti izravni pritisak. . . Kazuje dalje maestro Mihaljinac: »Mi smo se tome odupirali, najboljim pjesmama, najboljim vokalnim solistima i uspjeli smo prebroditi sve teškoće.« Iz tog razdoblja je i jedna zgodna priča: budući da su pjevači na Festivalu uvijek pjevali u narodnim nošnjama, a to su naše hrvatske nošnje, one su normalno na sebi imale trobojnicu: međutim, to nije »pasalo« tadašnjim komunističkim moćnicima, te je nakon prvog festivalskog koncerta, po noći, izvršena premetačina garderobe gdje su bile pohranjene nošnje, razvaljene su kutije sa nošnjama tražeći nekakve simbole koji su se navodno te večeri vidjeli na pozornici, i tada je

BOŽO KELEMENIĆ

HRVATSTVA

bila potrebna ekspertiza i dokazivanje da je trobojnica dio naše hrvatske nošnje. Festival kajkavske popevke bio je jedina manifestacija te vrste u nas, na kojoj se otvoreno, tijekom svih ovih godina u bivšoj Jugoslaviji, spominjala i pjevala hrvatska riječ, govorilo o Hrvatskom zagorju, o crkvenim zvonima koja zvone, o ljubavi prema hrvatskom kraju. S vremenom su se počele oko Festivala i njegove tri koncertne večeri razvijati popratne priredbe, koje su zadnjih deset godina prerasle u Tjedan kajkavske kulture, tako da Festival u ovom trenutku biva samo najsvetacanjim i završnim dijelom tih dana. Ove godine to su bili dani zagorskih općina, a uz sve ostalo treba naglasiti da se uz glazbene večeri, održavaju posljednjih petnaest godina dani recitala kajkavskih pjesama, koje su se ove godine sjedinile u program sa izvedbama popevki. Žitelji Zagorja i Krapine, kao i svi ljudi koji vode Festival i djeluju na njemu i uz njega, iznimno su ponosni što je prošle i ove godine predsjednik hrvatske Republike, dr. Franjo Tuđman bio pokrovitelj Tjedna kajkavske kulture.

Prošli su festivalskom pozornicom kajkavske popevke velikani hrvatske operne scene: Vladimir Ruždak, Marijana Radev, Ruža Pospis – Baldani, Krunoslav Cigoj, velikani hrvatske zabavne popevke Ivo Robić, Višnja Korbar, Vice Vukov, Elvira Voća, Ivica Šerfezi, Ladarice; nikada nitko nije dobio nikakav honorar, ni za pjevanje, ni za tekst, ni za glazbu, jednostavno je svima znanim i neznanim izvođačima bilo važno njegovanje zagorske popevke, hrvatske popevke. Takav odnos treba ostati, i dalje. Nijde kao na Krapini ne zvuče tako stihovi:

»Vrnul se bum nazaj...!«

N. V. H.

CULKINOVA CURA

Za jedanaestogodišnju **Vadu** (*Anna Chlumsky*) roditeljski dom nije neko naročito veselo i idilično mjesto. Njezin otac (*Dan Aykroyd*) je pogrebnik i njihova je kuća vječno puna lijesova, pogrebnog cvijeća i balzimiranih mrtvaca, poput dvorca obitelji Addams. Vadina majka je umrla pri porodu, a baka već dugo nije sasvim pri sebi. Vadu progoni osjećaj krivice i straha od mrtvih, zato neprestano izmišlja da je smrtno bolesna. Jer, ako ih ne možeš pobijediti, pridruži im se. Ipak, jednog neobičnog ljeta njezini će se problemi riješiti. Družeci se s tati- nom novom djevojkom (*Jamie Lee Curtis*) i svojim prijateljem **Thomasom** (*Macaulay Culkin*) Vada će puno toga naučiti o životu, smrtnosti, prijateljstvu i ljubavi, a Thomasova nesreća prisilit će je da se hrabro i jednom za- uvijek suoči sa svojim traumama i odraste. Veliki ovogodišnji kino-hit »Moja djevojka«, koji se u svijetu već preselio na video-tržište i trenutno je na vrhu top-lista, zanimljiva je mješavina nekoliko aktualnih hollywoodskih trendova: komedije o dječjim zgodama i nezgodama (*»Sam kod kuće«, »Kovrčava Suzy«*), nostalgичnih melodrama o odrastanju i emocionalnim problemima, koji se rješavaju u poetičnoj atmosferi ljetnog raspusta (*»Ostani uz mene«, »Rajsko ljeto«*) i trenda da se kao naslov i glavnu glazbenu temu odabere neka (davno) popularna pjesma (*»Stand by me«, »Pretty woman«*). U ovom slučaju odabran je prastari ali izvrsni hit skupine *»The Temptations«* iz 1965. godine, što se za obje strane pokazalo više nego isplativim. U komediji »Moja djevojka«, koja je za vrijeme snimanja imala posve drukčiji, čak pomalo bizaran naslov *»Born Jaundiced«* (u prijevodu »Rodena žutičava«), dvoje talentiranih klinaca potpuno je zasjenilo svoje starije glumačke kolege. Dan Aykroyd i Jamie Lee Curtis morali su se zadovoljiti sporednim ulogama, jer odrasli su ionako samo statisti u maštovitom i nepredvidljivom dječjem svijetu. Dosad nepoznata Anna Chlumsky izvanredno je, s puno nepa- tvorene djetinje energije odglumila emocionalnu djevojčicu Vadu, ali je ipak veći publicitet dobio njezin znatno poznatiji vršnjak Macaulay Culkin. Nakon uspjeha komedije »Sam kod kuće« i pojavljivanja u spotu Michaela Jacksona postao je najtraženijom dječ-

jom glumačkom zvijezdom, pa su redatelji spremni otrpjeti i njegovu nepodnošljivu razmaženost kako bi ga imali na filmu, jer njegovo lice na ekranu znači i pune kino-blagajne. A ni malom Culkinu ne ide tako loše – u dvanaestoj je godini postao milijunašem, budući da je za nastup u »Mojoj djevojci« dobio ravno milijun dolara! Ako je imao milijun razloga da nastupi u »Mojoj djevojci«, imat će čak pet milijuna razloga da nastupi u drugom nastavku komedije »Sam kod kuće«!

Kako su to primijetili neki kritičari »Moja djevojka« je više crno-humorna komedija, nego sentimentalna priča o djetinjstvu. Stoviše, neke pojedinosti (pogrebni zavod u kući, bakino ludilo, Thomasova nesreća) daju svemu notu morbidnosti koja se mnogima neće svidjeti. Ipak, scenaristica Laurice Elhwany i redatelj Howard Zieff uspjeli su priču o lucidnoj i neukrotivoj djevojčici ispričati bez patroniziranja, tako znakovitog za odrasle kada govore o djeci. Nenametljiva režija i odlična gluma učinile su djevojčicu Vadu izuzetno živim i stvarnim likom. No, iako je »Moja djevojka« film o djeci, nedvojbeno je da će i odrasli biti njegovom brojnom publikom.

M. D.

SERVIS ISTINE

Što se događa u našem teniskom sportu?! Nesporazumi od Olimpijade traju i dalje u Umagu, Zagrebu, Splitu... Što nas čeka sutra!?

Da ne štima sve kako treba između teniske reprezentacije Hrvatske i ponekih članova Hrvatskog olimpijskog odbora bilo je poznato još i prije Barcelone i Olimpijade. Ako se bura (ne)primjetno stišavala na toj najvećoj sportskoj priredbi da se ne bismo bespotrebno brukali pred svijetom, još se donekle i moglo razumjeti. Ali da se i nakon Barcelone netko (ili neki) može poigravati sa sportskim i ne samo sportskim ugledom i dostojanstvom zemlje i sjajem medalja koje je Hrvatska osvojila, teško se može razumjeti, nikako opravdati! Pred javnost treba izići – s istinom, jer daljnje nešportsko poigravanje na sramotu je teniskog sporta i njegovih glavnih sudionika, a bez definitivnog raščišćavanja i pune istine – na sramotu je i HOO i zemlji u cjelini. Dokle tako?!

Sjećamo se, gotovo je izbio skandal kad je Goran Prpić odbio nastupiti u svečanom defileu Otvaranja Olimpijskih igara u Barceloni – jer nije bilo mjesta u defileu za njegovog trenera i kapetana tenisača Hrvatske Bruna Orešara.

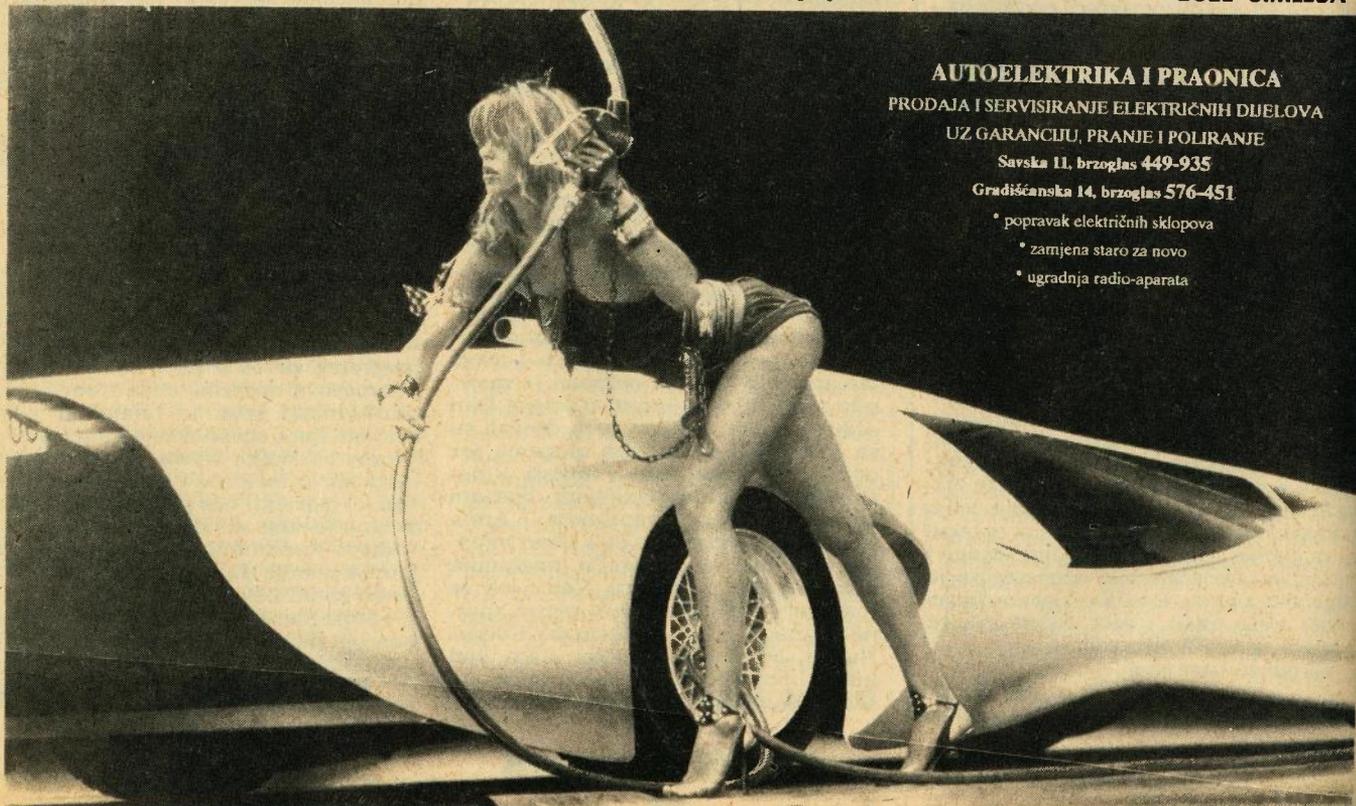
Nedavno obilježavanje obljetnice HOO umjesto da sve raščisti do kraja i stavi na svoje mjesto priređuje još jedno (ne)očekivano iznenađenje. Između ostaloga – pohvaljuje se kompletno vodstvo košarkaške reprezentacije (Novosel, Petrović, Tvrdić), a prešućuje ime trenera tenisača Bruna Orešara. Odmah kažimo da nema nitko u ovoj zemlji tko bi bio protiv priznanja i pohvala košarkaškoj momčadi i svakome tko je ugradio djelić sebe u taj veličanstveni podvig priređen u Barceloni. Svi smo bili na nogama i proživjeli nezaboravnu finalnu utakmicu i slavili naše srebro zlatnoga sjaja kako to i dolikuje... Ali isto tako dvije olimpijske medalje koje su nam donijeli Goran Ivanišević i Goran Prpić ne mogu niti se smiju ni u jednoj prigodi, svjesno ili nesvjesno, bilo čime imalo zasjeniti, jer pothvat tenisača Hrvatske zapisan je zlatnim slovima kao ono najvrijednije i nasvetije što je Hrvatska postigla na prvoj Olimpijadi pod svojom zastavom. Tenisači su časno i dostojanstveno krčili put do medalja na ovom svjetskom skupu ponajboljih reketa! S njima, od početka do kraja, dok su se borili, priprema-

li i slavili uz podizanje hrvatske trobojnice, dušom, tijelom i djelom – borio se i – Bruno Orešar. To nitko ne smije zanijekati. Niti može!

Sve ovo što se događalo i događa u međuvremenu, nepotrebno baca sjenu na veliki sjaj i nevjerojatan podvig koji je Hrvatska postigla u ovoj godini. Nijedan pojedinac, niti grupa, pa ma kako se zvala i prezivali, nemogu svoje osobne korake i poglede stavljati ispred športa i zemlje koju su predstavljali i svega onoga veličanstvenoga što smo postigli u posljednjoj godini. Zato smo da se dokraja rasvijetli (ne)sudjelovanje u svečanom defileu na Olimpijadi i sva nešportska ponašanja od Barcelone, Umaga, Zagreba, Pariza, bilo kojeg manjeg ili većeg mjesta gdje se nastupa pod zastavom svoje zemlje i pod zastavom športa i dostojanstva uopće. Najnovija izjava prvog reketa hrvatskog tenisa Gorana Ivaniševića traži konkretne odgovore i konkretne teze: »Medalja koju sam osvojio bila je prva kolajna u vlasništvu hrvatske selekcije, odličje koje se dijelilo u konkurenciji parova bilo je prvo ikada u povijesti samostalne Hrvatske, njena je zastava prvi put zavijorila na jarbolu Olimpijskih igara! A nigdje nikoga osim Bruna Orešara! Svi su se ispričavali, pronalazili neki bitan razlog; nisu znali, nisu mogli, i sl. To kako se rukovodstvo olimpijske selekcije odnosilo spram tenisača – sramota je!«

Nesporazumi i žestoki zvižduci slijede na ATP turniru u Umagu, nema najboljih na prvom teniskom prvenstvu Hrvatske u Zagrebu... Austrijanac **Thomas Musters** svojim sportskim i ljudskom gestom dobio je ogroman pljesak na otvorenoj sceni u Umagu. Mi još uvijek očekujemo – hrvatski servis istine!

BOŽE ŠIMLEŠA

AUTOELEKTRIKA I PRAONICA
 PRODAJA I SERVISIRANJE ELEKTRIČNIH DIJELOVA
 UZ GARANCIJU, PRANJE I POLIRANJE
 Savska 11, brzoglas 449-935
 Gradišćanska 14, brzoglas 576-451

- * popravak električnih sklopova
- * zamjena staro za novo
- * ugradnja radio-aparata

LJUDINA OD DUHA

Slikar i pjesnik na sebi svojstven način govori, podučava, piše i riše...

Ovih lijepih i tužnih dana, istodobno uzornih i bolnih, djelatan je kao nikad, djelatan i djelotvoran! Pohrvaćuje posrbijenu Istru. Koju su posljednjih desetljeća zaposjeli u tihom ratu, bez puno pucnjave. Oni koji nam nikad nisu bili braća nametnuše bratstvo-jedinstvo!

Već se četvrtu godinu hrva s nehrvatima. Oko Božića 1989. godine Gospodnje bio se javio doktoru Tuđmanu rekavši da želi pomoći. Budući Predsjednik ovako otpovrnu:

– Idite u Istru, ima mnogo posla!

Odonda je ondje, kaže, čitavo vrijeme. Govori, podučava, riše i piše. Svim srcem, svom snagom. Kad se neku večer mrtav umoran bacio u krevet, žena kao žena zabrinuto reče:

– Je li ti to potrebno?!

A Matija kao Matija:

– Potrebno je, ženo, raditi moramo, sad svi moramo raditi, sada ili nikada.

Što bi rekli stari Grci, raditi se mora, živjeti se ne mora.

Ovih bijelih dana objelodanjuje knjigu svojih crteža proznog štiva i pjesama o čudesnom istarskom gradiću Humu pod naslovom »Najmanji grad na svijetu«. Odlomimo ulomak Matijine pjesme.

U Tokiju i Šangaju prevelike stanovničke brojke zasigurno varaju.

Tko zna koliko

u te goleme gradove ulazi i izlazi cesta: stotinu osamdeset ili možda dvjesta?

Ali zato za najmanji grad na svijetu, Hum u Istri brojke su i računici potpuno bistri.

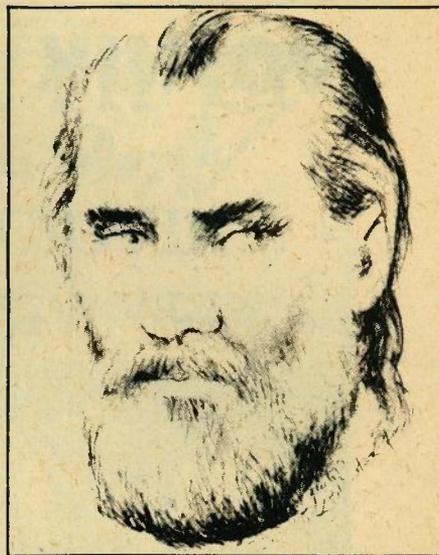
Znamo ama baš sve, sve do u tančinu: koliko je metara u visinu i širinu.

Čitav niz filmova (odmah četiri) Tomislav Pejakić snima o Pokrivki i njegovoj Istri, no ne biva Matija samo tamo podno Čičarije, bilo ga je i gdje fijuću meci. Kao član umjetničke čete na bojištima s onu stranu Kupe portretirao je vojnike, potom izlagao u Sisku, pod granatama...

Slavonski, dakle, štokavski je Zagrepčanin, ili čak Zagrepčanec, jer ni Hrvatsko mu zagorje nije strano, ne dao Bog, i onuda je švrljao (perom po papiru) ter zavolio taj kraj. I taj kaj. Vjekovni i vekovečni. Em' nikaj ni slajše, ne čuje se rajše.

Tko još ne zna, sad će saznati koliko ljudi vole Pokrivkine slike. Jednom Zagorcu iz okolice Rabuzinovog Novog Marofa toliko su se svidjele slike da je slikaru podario kuće. Ne jednu nego dvije. Oba drvena kućerka. Obadva! Takve obožavatelje nije imal ni Stancić, ni Bukovac, ni Leonardo da Vinci. Leonardo, daj vići!

Kukur na kraju. Evo najljepših Pokrivkinih misli o Istri, brzo smo joj se vratili.

– Istra je kao vinovi vijenac na Bakhovoj opijenoj glavi. Razigrano mu srce ovijeno u grožđu i lozi. U zrcalu zrelih groždanih bobica kao u ozarenim zjenicama djevojačkih očiju upisano je stotine mjesta i velikih povijesnih riječi. Oslikane, otvorena, opisana lepeza ljepote, puna cvijeca. Istra je mir, odmor i osvježenje u industrijskoj tmastoj Europi.

Pri dnu štiva o istarskom grozdu s tisuću slasnog zrnovlja groždica, Matija strasno i slasno:

– Iz grožđa slador snagu lije u junačke krvne žile, pokreće ljubavni zanos te prekrasne nam bogate pokrajine mile.

Takav je Matija Pokrivka. Učen i uman, a vatrean, a opet uljudan i uljuden. Lijepo govori, milina ga slušati, još bolje piše i riše. Ljudina od duha i sluha!

VLADO BURIĆ

HRVATSKI KIPARI ZA

HRVATSKE RANJENIKE

Izložba pod nazivom »Suvremeni hrvatski kipari« održana u Muzeju za umjetnost i obrt primjer je dobre volje i požrtvornosti entuzijasta i radnih organizacija koja je usmjerena hrabrim invalidima domovinskog rata.

Trideset i pet izloženih skulptura, koje su načinili najpoznatiji hrvatski kipari, prodano je u dobrotvorne svrhe, i na taj način je prikupljeno 65.000 njemačkih maraka koje su uplaćene u fond »Zrinski i Frankopan«. Sredstva su već podijeljena stotinu šezdesetorici ranjenih pripadnika Hrvatske vojske.

Organizator ovoga projekta je gospodin Damir Ujević, lijevač umjetnina i cizeler, koji deset godina vodi vlastitu lijevaonicu. Ova izložba treća mu je donacija, a prethodile su joj one u korist »Svjetskog sabora

hrvatske mladeži« i Sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Svi kipari odazvali su se na njegov poziv, i što je posebno zanimljivo, 70 posto djela nastalo je isključivo za ovu izložbu. Skulpture su sačinjene u dva komada, svrha prve izložbe je postignuta i u tijeku je pronalaženje adekvatnog galerijskog prostora u inozemstvu za održavanje druge izložbe od koje se očekuje još veći prihod i nova potvrda humanosti. U ovu akciju uključilo se i Ministarstvo obrane Republike Hrvatske koje je financiralo izradbu kataloga, kao i brojne organizacije: Tempo, G. I. Konzalt, SDK, Dalekovod, Exportdrvo, Inžinering projekt, Izvršno vijeće grada Zagreba i mnoge druge koje su se kupnjom brojnih djela uključile u akciju prikupljanja pomoći za invalide domovinskog rata.

TOMISLAV LACKOVIĆ

VOJNIK DUHOVNE OBNOVE

Matija Antun Reljković

Mnogi su hrvatski književnici bili vojnici, a jedan od najpoznatijih i najzanimljivijih bio je Slavonac **Matija Antun Reljković**, rođen 6. siječnja 1732. godine u Svinjaru (Davoru) kraj Nove Gradiške, koji je umro 22. siječnja 1798. u Vinkovcima, autor čuvenog pjesmotvora **Satir iliti divji čovik** (1762).

Poznat je postao ne samo po tom djelu, koji su u 200 godina kritizirala samo dvojica (!), nego i po neobičnome vojničkom životu, a zanimljiv po tome što je Slavoncima, voleći ih svom dušom i srcem, kao rijetko tko od pamtivijeka do danas, uputio najotvorenije, oštre zamjerke zbog neuredna i nečudoredna života.

Život, kako ga je shvaćao Reljković, sastojao se od obrađene zemlje, berbe usjeva, uredne kuće i okućnice, odgoja mladeži, ško-

lovanja, ispunjavanja vjerskih dužnosti i domoljublja, odnosno od rada, reda i blagostanja.

Tudim, nakaradnim, nepristojnim i neprihvatljivim smatrao je divane, kola, prela, mobe, psovke, ašikovanja, čaranja, vještičluke i ostale „neznabožačke običaje“ što su ih, kako je govorio, u slavonsku ravnicu donijeli Turci. U tim običajima vidio je i ogovaranja, zaglupljivanje, neslogu, nerad, pijančevanje i ostale opacine.

Bio je doslovno opijen tom našom lijepom ravnicom, srdačnim ljudima, graničarskom disciplinom i svime što je bilo hrvatsko, pa je i danas dirljivo čitati kako je opjevao ljepotu Slavonije i njenu sreću prije dolaska Turaka (osvojili su je 1524), Slavoniju poslije izгона Turaka (1691), zablude i pouke, te koliko se ponosio time što su Slavonci „svi pivači“, ali i bio tužan što su neuki i rastrošni, a ravnica obrasla u korov i draču.

STROGO OKRUŽJE

Da bi se shvatilo Reljkovića i njegovo doba, treba reći da su tada u Europi karakteristični – dvorski apsolutizam i protureformacija (barok i klasicizam).

Pod prvim (apsolutizmom) podrazumijevaju se – kraljevska ili carska neprikosnovenost, osionost, bespogovornost, dvorska raskoš, reprezentativni balovi, bogate ženidbe i udaje, kićenja (ornamenti), koketiranja, spletke, učenje jezika i umjetničkih umijeća, ali i sedmogodišnji rat i borbe za konačno oslobođenje Europe od Turaka, u što su se uključili i Hrvati, pa i Matija Antun Reljković.

O drugom (protureformaciji) može se reći: umjetnost je bila ispunjena nemirom oblika izražavanja, jakim efektima svjetla i sjene, kićenošću (ornamentikom) i bogatstvom bo-

ja, a knjige su uglavnom bile napirilitane, bombastične, manirističke, namještene, uzdorničke (parfimirane), pune neobičnosti, nastranosti i čuda (barok).

Onda je sve to silovito i neumitno počelo uzmicati pred naletom stroge klasike (u formi i sadržaju), pred onim što je smatrano provorazrednim, vrhunskim, izvrsnim, uzoritim (antički jezik i kultura), pred redom i pravilima (klasicizam).

Svi ti, nazovimo ih, strašni, sudbonosni »prijelomi« prešli su preko slavonske ravnice i obitelji Reljković.

RATOWI ZA SLAVONIJU

Ravnica je tada, dakako, bila drukčija: rijetko naseljena, s neuglednim kućercima, prošarana turskim ili graničarskim utvrdama, neobrađena, razorena, poharana, opustošena, s golemim hrastovim šumama.

Domaći svijet živio je pod turskim zulumom, obavezan na plaćanje harača i ostala davanja, a Europa kao da za to nije marila.

Čim je poljski kralj Ivan Sobjeski 1683. godine potukao Kara Mustafu, koji je tri mjeseca podsjedao Beč, a bečki dvor odlučio osloboditi kršćanske narode od turskog zulumata, među prvima su tu odluku pozdravili Hrvati s banom Erdödyem, slavonski hajduci i slavonske čete predvođene junacima Franjom Iličem, Lukom Slučevićem, braćom Markom i Matom Lapsanovićem, kasnije ocem Lukom Jmbrišimovićem, Divićem i drugima (koje je proslavila i narodna pjesma). Pridružili su se vojsci generala Dünewalda, te drugim zapovjednicima.

Tri godine nakon toga dobivena je bitka za Budim (1686), a pet godina kasnije (1691) princ Ludovik Bademski istjerao je Turke iz Slankamana i iz Slavonije, ali je još bilo ratova, i Slavonija je tek karlovačkim mirom (1699) potpala pod bečku vlast. Ne sva, jer je velik dio Srijema, te neki gradovi uza Savu, ostao u turskim rukama. Tek kad je Eugen Savojski porazio Turke kod Petrovaradina (1716) i Beograda (1717), a u Požarevcu sklopljen mir (1718), jugoistočni Srijem vraćen je Habsburgovcima, čime je Slavonija opet bila jedinstvena. Posavski generalat imao je sjedište u Osijeku i jednog generala u Petrovaradinu.

GRANIČARSKI ČARDACI

Kroničari su, a među njima i David Bogdanović (1909), o novoj situaciji u Slavoniji zapisali:

»Od Gradiške počevši pa sve do Morave uzduž Save prvi je zapovjednik Schlichting posagradio nebrojene čardake, sve od pō do pō sata jedan od drugoga udaljen, i u svakom po 30 momaka; šest čardaka činilo je jednu kumpaniju. I ostali je narod bio razdijeljen u vojničke odjele i bio dužan služiti do starosti. Godine 1745. pridružiše Slavoniju Hrvatskoj i urediše vojnu krajinu. Čitavu vojnu krajinu razdijeliše u tri pješačke pukovnije (gradišku, brodsku i petrovaradinsku) i dvije husarske (slavonsku i srijemsku)... Časnici su živjeli od prihoda sa zemljišta, koje im je bilo podijeljeno, zatim od onoga što im je morao davati svaki krajišnik, i od neke potpore u gotovu novcu za odijelo... Krajišnik je slobodno mogao upotrebljavati šumu, sjeći meso, točiti vino i rakiju. Svakomu je bio određen prostran dio zemljišta, kojega je bilo, radi maloga broja naroda, izobilno. Cijela je uprava zemlje bila u vojničkim rukama... a vojnička uprava bila je za narod štetna. To osobito vrijedi za početak. Vojnički su zapovjednici otimali i

Original čuvenog Reljkovićevog djela »Satir iliti divji čovik«

grabili gore nego Turci, oni su, po volji, narodu otimali žito, stoku, kućno oruđe, poljske spravne, zlato i srebro. To je bio uzrok da se narod počeo seliti preko Save u Bosnu, dakle opet pod Turke! Mnogi su otišli u hajduke...»

Nakon potpunog izginuća mnogih hrvatskih obitelji u tursko doba, vrata Slavonije, eto, bila su otvorena sinovima drugoga tudeg naroda.

ODLAZAK U SAMOSTAN

Kroničari su također zapisali da se tada od Lonje do Zemuna tek tu i tamo prostirala obrađena zemlja (ostalo je bilo obraslo dračom i šikarjem), da je u cijelju dakovačkosrijemskoj biskupiji (nakon izгона Turaka) bilo sedam starih, napola srušenih crkava, u kojima se tek za nuždu mogla čitati služba Božja i da je narod ne samo zanemarivao službu Božju nego i psovao, ubijao (u svadi) za svaku tricu, kralj i grabio, opijao se rakijom i činio ostala nečudoredna djela.

Tek poslije sedmogodišnjega rata (1756-1763), kad je carica i kraljica Marija Terezija (1740-1780) nastojala duševno i materijalno podići svoje narode, znatno su se popravile i prilike u Slavoniji: otvarane su škole, osnivane pčelarske zadruge, razvio se uzgoj svilene bube, a polovinom 18. st. pojavile su se i prve slavonske knjige, kojima su učvršćivani vjera i kršćanski moral.

Obitelji Reljković i Brlić (ali se ne zna kada) doselile su se u takvu Slavoniju iz Hercegovine. U Svinjaru (Davoru) rođen je i Matija Antun Reljković. Otac mu se, navodno, zvao Stipo i bio je kapetan (junak), a majka Marija Despačević, kućanica. Kad je 1741. godine otac morao poći u Italiju, predao je devetogodišnjega sina Matiju predstojniku cerničkog samostana o. Mihovilu Pavunoviću, koji ga je privatno poučavao. Čim se otac vratio, Matija Antun nastavio je školovanje negdje u Madarskoj, vjerovatno u Budimu, gdje mu se kasnije sklovoao i sin Ivo.

JOSIP GRBELJA

križaljka

AUTOR: IVO MARAS	VRSTA LUKA	DRAGI KAMEN (množ.)	DOTUŽITI, DOSADITI	KOŠAR- KAŠ KO- MAZEC	MAJANOVA ŽENA ("prij. i sinovi")	BILO KADA	PTICA PJEVICA																
KOJI SE POKORAVA VLASTI																							
POSLJED- NJA VOLJA																							
MARLJIV, VRIJEDAN																							
HOMEROV EP																							
LISICA OD MILA					MJERA ZA PO- VRŠINU NOGOME- TAS ALJ- OSA																		
PETI SAMO- GLASNIK		ŽENSKO IME ZEMLJA UZ MORE				ITALIJA KAPRICI, PRKOSI																	
KOVINA, METAL				MAMIN I TATIN ... NATRIJ																			
	TROPSKO VOCE PREDAJA NEPRIJA- TELJU																						
LOKOT																							
SUPROT- NI VEZNIK				UPIŠI: OT KEMIJSKI ELEMENT		COMPAN- NY	LJUBA- VNA POEZIJA		SUPROT- NO OD MAKSI	UNOŠE- NJE	POTKROV- LJA	DUGORE- PA PAPIGA	VRSTA ZACINA	POKRE- TAČI									
VEZNIK			RUBOVI POSTAVI- TI ROK							NIJEMA DAMIR SKANSI													
TREĆI SAMO- GLASNIK		ORIJEN- TALAN (skr.) KOJI OK- RUŽUJE				REDOVAN, REDNI RASTAV- NI VEZNIK																	
MALI TOROVI							UTEMELJ- ENI ŠPANJOL- SKA																
POVRE- DA NE ČIM ŠILJATIM					PRELJET- ANJE ISTANČA- NE			ISAIAH HAZBOR				REG. OZ- NAKA IM- OTSKOG EGIPAT											
BOJATI						IVAN RAOS MUSLIM ŽENSKO IME		VOLT	GLUMICA ERZIŠNIK PRIPADNI- CI CRNE RASE														
SVETAC GROMOV- NIK*					GOVORE EKAVSKI NAJMAN- JA ČESTI- CA TVARI							IVO TJARDO- VIC PLANINA U ISTRI											
VELIKI ORUŽANI SUKOBI				PREMAZ RIJEČNI ODVOD					REPUBLIKA KOPRENA MUSLI- MANKE		UJAK OD- MILA INDIJA												
AZIJCI							TAMNIČAR INDIJANA																
OVA			NEPOZ- NAT ČOVJEK KISIK								KALJ VOLUM- EN		ISLAND LIRA										
KOJI JE IZ INO- ZEMSTVA								SUPAR- NIK (sport)															

HRVATSKI RATNIK IZ 10. STOLJEĆA

ILUSTRACIJA VIŠESLAV ARALIĆA

HRVATSKI
VOJNIK

UNO-GRAND

• • •

NOVI PIŠTOLJI — ODMAH!

CZ 88A CZ 7,65 CZ 357 MAGNUM

ČZ MODEL 75 TOKAREV BERSA

BERETTA (RAZNI MODELI)

PASAGGE CIBONA
ZAGREB, Savska cesta 28

tel. 425-333/240, 510-034
telefax 51 31 17

HRVATSKI
VOJNIK